

UNIÓN LIBRE

CADERNOS DE VIDA E CULTURAS

Núm. 26

2021

CLAUDIO RODRÍGUEZ FER

TIGRES DE TERNURA

UNIÓN LIBRE

CADERNOS DE VIDA E CULTURAS

COORDINACIÓN XERAL

Carmen Blanco e Claudio Rodríguez Fer, Lugo

COMITÉ DE REDACCIÓN FUNDACIONAL

Xosé Luís Axeitos, A Coruña (documentación)

Vsévolod Bagno, San Petesburgo (culturas eslavas)

Diana Conchado, Nova York (inglés e esperanto)

María Lopo, Roazhon, Bretaña (francés e italiano)

Carme Junyent, Barcelona (culturas africanas)

Lily Litvak, Austin, Texas (culturas orientais)

Kathleen N. March, Orono, Maine (culturas amerindias)

Olga Novo, Santiago de Compostela (culturas ibéricas)

ILUSTRACIÓN

Carmen Blanco

MAQUETAXE

Cristina Fiaño

WEB

www.unionlibre.org

CORRESPONDENCIA

Correo electrónico: unionlibre@unionlibre.org

CLAUDIO RODRÍGUEZ FER

TIGRES DE TERNURA

Diseño de
Carmen Blanco

Introducción de
Olga Novo

Os dereitos do presente número de Unión Libre
están protexidos por unha licenza Creative Commons (CC-BY-NC-ND)

Recoñecemento - Non Comercial - Non Derivada

TIGRES DE TERNURA

CLAUDIO RODRÍGUEZ FER

TIGRES DE TERNURA DE CLAUDIO RODRÍGUEZ FER: VIDA, FEITA, DEFINITIVAMENTE, POESÍA

por Olga Novo 7

Definitivamente, poesía	7
A prolongación do amor sen morte	8
De como nace un tigre de tenrura.....	8
Paratextos para ti	10
O regalo recíproco	11
O espazo convivido e o tempo transfinito.....	13
A harmonía integral e a paixón pánica.....	16
A paz profunda e a materia musical	17
Rebelarse é revelarse.....	19

TIGRES DE TERNURA

Poemas por Claudio Rodríguez Fer. Deseño por Carmen Blanco 22

Dedicatoria	27
Limiar.....	29
Adro	32

Conxuro.....	33
Alén	34
Quintana.....	35
Muller infinda	36
Noite de amor no Cádavo	37
Caixa de resonancia	38
Ámame anarquista	39
A noite que me evocas	40
Pombal.....	41
Vista Alegre	42
O lobo ouvea.....	43
Volver en min	44
O tempo dos amantes.....	45
Zoo	46
Albariño de amor	47
Manual do condutor	48
O enigma.....	50
Ámbito	51
Roxa é a súa punta	52
Como os vermes	53
Na procura da vulva.....	54
 Epitafio	55
 CRONOBIOGRAFÍA DE CLAUDIO RODRÍGUEZ FER	60
 BIBLIOGRAFÍA DE CLAUDIO RODRÍGUEZ FER	67

TIGRES DE TERNURA DE CLAUDIO RODRÍGUEZ FER: VIDA, FEITA, DEFINITIVAMENTE, POESÍA

Olga Novo

No ano 1981, hai agora 40 anos, vía a luz un regalo amoroso en formato libro: *Tigres de ternura*, do poeta e profesor Claudio Rodríguez Fer, con deseño e debuxos da tamén profesora e escritora Carmen Blanco.

Esta nova edición dixital conmemorativa en *Unión libre* retoma a orixinal -publicada pola Sociedade Cooperativa "Reprografía 1846"- que foi galardoada co Premio da Crítica no ano 1982. A extraordinaria acollida por parte da crítica e do lectorado propiciaría unha segunda edición e mesmo unha edición pirata no ano 1983 (Ediciones El Paisaje). No ano 2012, a editorial Toxosoutos publicaría a edición bilingüe *Tigres de ternura / Tender tigers*, con ilustracións de Kimberleigh Martul-March e tradución ao inglés de Kathleen N. March.

Tigres de ternura era o segundo poemario dun autor que constitúe unha singularidade no sistema literario galego, como acontece en calquera sistema cos grandes creadores auténticos, solitarios radicais abeirados á vangarda profunda.

Aqueles *Tigres de onte* seguen a ser hoxe os felices felinos da utopía libertaria e da procura incesante do amor porque o tempo non existe para quem vive na extensa intensidade do verdadeiro.

En edición aberta con acceso gratuito, en *Unión libre*, pode gozar agora a lectora e o lector da ternura desta obra esgotada, pero tamén inefable e infinita.

Definitivamente, poesía.

Pode regalarse o amor. Debe regalarse. Nada se achega máis á praxe da harmonía e á experiencia concreta e material da felicidade plena, que é, sen dúbida, unha radical resistencia libertaria contra toda caste de poder.

Isto nos ensina a obra poética -e toda a obra, poética-, de Claudio Rodríguez Fer (Lugo, 1956). Como tamén nos ensina que cando pracer e coñecer son sempre o mesmo, o saber visionario só pode alcanzarse

a través da extrema ciencia exacta do amor, que pode e debe regalarse. Porque ademais a poesía, a que merece tal nome, *nin se compra nin se vende*, só pode entregarse coma un don.

Corpoética ou extra-limitación pasional, erótica antirretórica, antitanática, vitalista, comunal, cognoscitiva, nómade, materialista, cósmica, ecoloxista, musical, pánica, utópica, pacifista, anarquista, feminista, memorialista. Poesía en fin, integral e infinita, de amores e clamores. Feita con palabras, con imaxes, con obxectos e con toda a materia da vida, feita, definitivamente, poesía.

A prolongación do amor sen morte.

No ano 1979, un mozo libertario lugués daba ao prelo a súa primeira obra, anunciando desde o propio título unha proclama programática que sería cifra do seu pensamento poético, isto é, da súa actitude vital: *Poemas de amor sen morte*.

Publicado en Granada polo editor Antonio Ubago, o libro, escrito nos anos universitarios vividos entre Lugo e Compostela (1973-1977), foi concibido como unha “ofrenda” amorosa, segundo explicou o propio autor, sorprendendo ao casto mundo literario galego pola dimensión erótica da obra. Aquela primeira mensaxe de permanencia do amor e da vida contra a morte, tamén aludidas e explicadas no limiar do libro, aparece referendada na dedicatoria do mesmo: “A TI, CARMEN, COMPAÑEIRA”. Unha dedicatoria privada que pon de manifesto a concepción claudiana da expresión poética como expresión da radical autenticidade, “allea na súa xénesis a calquera preocupación comunicacional” (Rodríguez Fer 1979: 12). Neste senso, este primeiro libro nacera como nace un tigre, por absoluto imperativo vital, sen máis pretensión cá existencia e “só destinado a ser vivido no acto de escritura ou todo o máis a ser lido por moi determinadas persoas copartícipes da mesma vivencia poética” (Rodríguez Fer 1979: 12).

Coherente con estas primeiras formulacións, o poeta afirmará moitos anos despois, en “Poesía y tout le reste” que, fronte á “poesía para premios” e á “poesía para patriotas”, a súa é unha “poesía para personas”, “para seres vivos, para individuos concretos y no para colectividades abstractas o para el mercado institucionalizado” (Rodríguez Fer 1999: 26). Así pois, a dedicatoria privada de *Poemas de amor sen morte* (1979), como o serán os das súas restantes obras, nega a función que os sistemas literarios conceden á dedicatoria como demostración, ostentación ou exhibición dunha relación intelectual privada, real ou simbólica coa que se busca prestixio. Pola contra, as dedicatorias claudianas apuntan á concepción do libro como regalo, e tamén á concepción material, independente, individualista e concreta da praxe poética, e con ela, do propio amor. E avanza a presenza central da musa total, encarnada na compañeira vital, Carmen Blanco, que propiciaría a interartística creación integral do segundo poemario do autor, *Tigres de ternura* (1981).

De como nace un tigre de ternura.

Tigres de ternura é un libro que xorde da necesidade expresiva vehiculadora da intensidade amorosa, que atopa canle verbal para dar conta do inefable. Vivido en Compostela entre os anos 1979 e 1980, verá a luz como unha obra de arte múltiple, á procura do sentimento afectivo e atravesada por infindos códigos amatorios compartidos polos autores.

Mais neste caso, mesmo a historia editorial da obra lévanos a unha radical fusión de ética e estética. O selo editorial, a libertaria Sociedade Cooperativa "Reprografía 1846", en cuxo nome reverbera a sublevación provincialista, acollía unha obra que cantaba a unión libre, a anarquía, a harmonía galaica, a paz profunda do Eros e a procura da utopía como paraíso habitable e irrenunciable. E ante todo, a enerxía revolucionaria da tenrura en todo igual a un tigre.

A fermosísima imaxe procede da prosa poética de Rafael Cansinos Assens, "Canto nocturno", pertencente ao libro *El candelabro de los siete brazos* (1914). Nel, a voz poética exclama no seu errar nocturno na procura do amor, traspasado pola tenrura e amante de "todos los labios y todos los ojos":

Y como un tigre de ternura, cruzas las calles tenebrosas y pasas bajo los faroles rojos,
torcido de vergüenza por tu monstruosidad, intimidado y esquivo, cuando estás más lleno de
efusión, en busca de unos brazos compasivos que te acojan (Cansinos Assens 1986: 236).

Mais se a orixe do título está na prosa de Cansinos, non podemos esquecer que na constelación poética da tigritude claudiana subxace o profundo diálogo con Borges, quen coñeceu a Cansinos Assens en Madrid e en quen recoñeceu sempre a un mestre. O propio Rodríguez Fer alude a esta filiación felina no limiar da obra.

Pois ben, a paixón borgesiana polos tigres data xa da súa infancia extasiada ante a gaiola do "ferocious tiger" no zoo de Bos Aires. E o amado animal retornaría en célebres poemas como "Tigres azules" ou "El otro tigre", de *El oro de los tigres* (1972). Máis aló do terrible tigre de Blake, o escritor arxentino levou o símbolo felino ata os últimos fulgores da súa visión e mesmo máis aló, habitante da más profunda utopía: "El curso de mi vida ha sido común, pero en los sueños siempre vi tigres" (Borges 1986: 35). Boa mostra dos ecos intertextuais que van de Cansinos Assens a Rodríguez Fer -estudoso de Borges desde a súa xuventude- é o capítulo que o de Lugo dedica á tigrefilia borgesiana no ensaio "Borges y los regalos del universo": "Los tigres en carne y verbo", inserido logo no libro *Borges y todo* (2013). A escolla do tigre non só como un dos grandes símbolos do universo do poeta arxentino, senón tamén como elemento dialóxico do intercambio amoroso e intelectual con María Kodama, reflicte a condición semiótica da tigritude claudiana no diálogo amoroso con Carmen Blanco. Porque tanto para Borges como para Rodríguez Fer, o tigre está feito para o amor, como ben apuntara Norah Borges. De entre tódolos tigres metafóricos sen dúbida o lugués escolle o hiperbólico da fereza felina que encarna a paixón amorosa e a inmensa e irracional tenrura natural, pois a medida do amor, xa se sabe, é amar sen medida.

O propio autor sinala no limiar da obra que o tigre resalta a "forza vindicativa, a intensidade lírica e a riqueza afectiva do sentimento en cuestión" (Rodríguez Fer 1981: 11–12). Pero o tigre devén ademais emblema especular do propio eu poético e, neste senso, a poderosa imaxe dun tigre de Sumatra coa que o gravado de Carmen Blanco abre o libro, confirma a idea dun erotismo revolucionario e salvaxe que reaparecerá bastantes anos despois nun fotopoema titulado moi significativamente "Ecuacións. 2. Autorretrato" (Rodríguez Fer 1996: 176).

Nesta poética visual, a ecuación que dá lugar ao autorretrato do poeta está formada pola imaxe da antropóloga Margaret Mead e pola dun tigre de Bengala. Esta confluencia entre a antropóloga que puxo de manifesto a relatividade do concepto de xénero sexual, e a forza do animal, supón un autorretrato fundamentado na unión do coñecemento relativizador e deconstrutor e a pulsión instintiva asociada á propia

sexualidade. O aspecto indómito do tigre e a indomable intelixencia da antropóloga converxen nunha imaxe radical e subversiva que é tamén, ou sobre todo, unha autopoética. Porque tamén o tigre se fai verbo e encarna polo efecto máxico do conxuro amoroso que é toda palabra poética:

Conxuro

Que os meus versos
te apreixen verba a verba
cal brazos que te abracen
como tigres de ternura.

A optación profunda expresada nesta composición humaniza os versos e animaliza o amante para poetizar e humanizar á súa vez o tigre. Pois todo é todo e o mesmo, igual a si, no desexo profundo que se fai verbo encarnado.

A do tigre será pois unha presenza permanente, expresa ou intuída en cada manifestación do pulo sexual na poética de Rodríguez Fer. Constitúe, desde este punto de vista, unha referencia implícita, unha sombra luminosa da enerxía que subxace ao sentido salvaxe de toda intuición poética. E se o amor é ao tempo o que o tigre é ao espazo que dicía Bataille, para Rodríguez Fer “Ti es ao poema o que a ternura ao tigre”. Na poética compilatoria e sincrética de “O que queda dos tigres”, o propio autor se autodefine na tigritude consumida e consumada alquimicamente pola paixón erótica, como “un tigre azul que se desfixo en chamas”. O que queda dos tigres, o que queda do libro, é pois, un universo amoroso e poético compartido en común frenesí felino. O tigre é o seu emblema e, máis aló da palabra, volverá celebrarse no poema visual “A ternura dos tigres da vida” (Rodríguez Fer 2018a: 24), será aludido nos estudosos bestiarios imaxinarios de Cunqueiro e Borges (Rodríguez Fer 2021b: 33) e brillará como “feroz tigre” que “despeza enteira coas súas poutas tenras” á amante cerva no recentemente publicado ADN do infinito (2021a: 9). Pois na Fisterra da extrema Europa, abisal e fusional coma o poema, é o amor, o que une definitivamente as extremas latitudes da Romanía baixo o universal símbolo do tigre. Pois el reintegra e sutura a escisión na plenitude do todo:

Ninigra și Aligru, Tigrene and Tigrino,
Gatigra e Tigraudio, desciframos
a cifra de todo confundindo
pel e raias con raias e pel.

Paratextos para ti.

No xa aludido estudo de Claudio Rodríguez Fer sobre Borges, o poeta lugués dedica un capítulo á “Invocación a la musa lunar”, partindo do texto do arxentino “La luna”, de *La moneda de hierro* (1976), texto no que se recolle a primeira dedicatoria de Borges a María Kodama, que encarna a musa lunar seguindo o arquetipo cantado por Robert Graves no seu célebre *The White Goddess* (1948). Podemos aquí atopar de novo o eco vital que nos leva, non só á propia poética lunar de Rodríguez Fer -esencialmente tratada en

Historia da lúa (1984)-, senón principalmente á relevante función dos paratextos, estudiada por Rodríguez Fer en Borges e que resulta aplicable á súa propia obra e neste caso, en especial, a *Tigres de ternura*. Así, o lugués recolle de Borges a persoal teoría borgesiana da dedicatoria como don ou regalo recíproco.

Así como “La luna” inaugura na obra de Borges a invocación á que será a súa musa definitiva, a dedicatoria de *Poemas de amor sen morte*, inaugura unha longa historia de regalos poéticos entre Claudio Rodríguez Fer e Carmen Blanco, no profundo diálogo tendido de obra a obra ao longo das súas traxectorias. Así pois, *Tigres de ternura* retoma, en parte, a formulación da inserida en *Poemas de amor sen morte* (1979): “A ti Carmen, compañeira, por todos estes anos de unión libre”.

A referencia á unión libre, conecta desde o comezo esta obra coa anterior, na cal podemos atopar a composición titulada precisamente “Unión libre”, pero ademais estas primeiras alusións ao texto bretoniano e ao ideoloxema libertario, serán cifra simbólica do discurso ético e poético claudiano en numerosas referencias posteriores, e teñen como punto de partida a tribuna libertaria “Unión Libre” creada por Rodríguez Fer e Carmen Blanco durante a súa época estudiantil compostelá, a finais dos anos setenta. Asemade, a partir de 1996, coordinarán a publicación *Unión Libre. Cadernos de vida e culturas*. A dedicatoria “Á Unión Libre” do poemario *A loita continúa* (2004), ou as diversas alusións ás uniões libres en *Unha tempada no paraíso* (2010), *A muller sinfonía* (2018) ou *ADN do infinito* (2021) reafirman o ideoloxema que atravesa iluminando toda a obra do lugués desde os paratextos iniciais, coma se toda a obra aniñase finalmente “baixo o cristal ácrata do ático / onde a utopía é luz en unión libre”.

Ademais da dedicatoria, os arredores da obra conteñen un limiar do autor, un “Adro” e un “Epitafio” que actúan a modo de citas epigráficas e metagráficas nas que a proclama bretoniana “Nós queremos e teremos o máis alá en vida” enlaza co epitafio quevediano -“eterno amante son de eterna amada”-, nunha reafirmación amorosa que sostén estruturalmente o libro de comezo a fin e esfarela a concepción espazo-temporal euclidiana sucumbindo ao poder magnético do orgasmo múltiple no todo das mentes e dos corpos.

O regalo recíproco.

Pero o libro *Tigres de ternura* é esencialmente un regalo, e como ben advertía Rodríguez Fer, cando o regalo é verdadeiro ten de ser recíproco. Así pois, a obra concíbese coma unha creación conxunta que materializa o profundo dialoxismo amoroso. Ao especial formato contribúe sen dúbida a súa factura artesanal, que presenta os poemas manuscritos, na caligrafía naïf de quen é lectora implícita e musa, Carmen Blanco, que realizou o deseño e os debuxos. Estes non ilustran no senso tradicional os textos de Rodríguez Fer, senón que parecen imbricarse no propio tecido do poema, de maneira que forman un conxunto indisoluble, que reenvía a ollada da letra á imaxe e da imaxe á letra, nun xogo especular de profunda significación simbólica como regalo recíproco. Neste senso, cómpre subliñar que a dedicatoria de *Tigres de ternura*, á que antes aludimos, adquire un alto valor simbólico na medida en que a musa é ademais co-realizadora do proxecto artístico en que se resolve o poemario. A dedicatoria é neste caso, un recoñecemento amoroso, pero tamén un recoñecemento autorial.

Os elementos peritextuais son aquí claves do código amoroso que se despregua ante o lector coma un obxecto artístico máis aló do estritamente literario. As ilustracións de Carmen Blanco están inspiradas, na súa maior parte, en referentes gráficos que constitúen elementos simbólicos, alusivos a un compartido universo afectivo, ideolóxico, estético e poético no senso máis profundo.

Os debuxos compásanse así á poética claudiana da exaltación da paixón amorosa -é o caso da imaxe portentosa dun tigre de Sumatra, que abre o libro, ou da figuración dun lobo naïf que representa a tenrura-, como tamén atenderá á procura da vida libre e plena desde posicións ecoloxistas e desde unha poética integradora de amor pánico, do micro ao macrocosmos: imaxes de agullas calcarias con tres eixes dunha esponxa, agullas de sílice do tipo orxyaster da esponxa *tethya*, asterionella formosa en colonias estreladas, placenta hemocorial dos metazoos, protozoos varios, merozoitos, microgametos, etc. Confluente coa poética dos microorganismos é a fascinación pola aperture cósmica -galaxia na constelación de Cisne-, en conexión coas potencias ctónicas, e as imaxes dos petróglifos castrexos que nos reenvían ao enigma galaico e á comuñón con outras culturas megalíticas que inspiran, por exemplo, os debuxos das fases do trazado dun labirinto segundo Vicente Risco, un tríscele da cultura galega castrexa, símbolos serpentiformes castrexos, gravados irlandeses de New Grange, esvásticas flamexantes, tríscele, liña cebada en zigzag, espiral e círculos concéntricos das culturas castreas, a dobre espiral radial de Laxe das Rodas e outros símbolos da arte rupestre galega.

Desde o ídolo cilíndrico faliforme da Pedra das Ferraduras ata as marcas de canteiros de Compostela, todo aniña nesta obra total en busca permanente da identidade, pero tamén desde ela, de toda extra-limitación, como nos amosa a recreación dun gravado inciso en madeira dos ostiakos siberianos. Pois a arte indíxena concibida como arte da vida réxese polo mesmo principio pasional que anima a creación blanquiana, facendo xurdir a carón de referentes culturais altamente simbólicos, imaxes de mulleres infindas e cabeleiras estelares, amantes que prolongan a vida exaltando a materia a través dunha aperta que simboliza o alén, estoupidos orgásmicos que liberan o átomo, referenciais á convivencia cotiá e á descuberta conxunta, que converten a escrita claudiana e o aporte plástico de Carmen Blanco nunha obra integral, mostra da radical experiencia do dialoxismo amoroso e da heteroglosia erótica.

A Musa encárnase, xa que logo, nas súas propias obras, que nos reenvían á escrita que xorde dela mesma. No labirinto ou espiral aberta, a autoritas autorial tende a esvaer na dupla creación emanada deste artefacto lírico, que á súa vez rompe coas convencións do formato tradicional de libro, anticipando outras experiencias como os diversos encartes de poesía móvil (*Manifestos vitais*, *A Tola soñando*), o proxecto *Extrema Europa* ou mesmo a poesía obxectual, cuxa exposición foi recollida no catálogo *Copoética* (2018).

O libro está así máis preto da vida ca da literatura. No caso de *Tigres de ternura*, o denominado peritexto editorial xoga un papel esencial en tanto en canto nel se recoñece a decisión do propio autor no referente á realización material do libro -formato, tipo de papel, cores, composición tipográfica, etc-. Non se trata pois, de elementos irrelevantes ou carentes de significación poética. Os elementos de grafoestilística aportados por Carmen Blanco atópanse en profunda harmonía no proxecto global dunha obra que fai da propia apariencia externa e material, unha mensaxe e un dispositivo discursivo. A cor azul cósmica das páxinas, emblema cromático claudiano que nos remite ás ideas de aperture -celeste- e profundidade - mariña- e á propia cor dos seus ollos, combínase coa negra e vermella das ilustracións, de forte contido simbólico asociado ás cores da anarquía, tema moi presente na obra de Rodríguez Fer desde o programático "Ámame anarquista" de *Tigres de ternura*. As implicacións eróticas e libertarias compásanse aos fluídos primitivos galaicos de espirais e labirintos, e ás referenciais cultas, da música arrebatada de Ferré e Brassens, da mística erótica de Juan de la Cruz ou o amor sen medida de Quevedo, Neruda ou Breton.

A lírica primitiva, o amor absoluto, a tendencia materialista da celebración erótica e o forte contido feminista a prol da liberación da muller, xunto coa estética naïf e vitalista das ilustracións de Carmen Blanco,

fan desta obra un dos maiores exemplos da coherencia ética e estética do autor na elaboración dun proxecto integral no que a Musa devén musa activa, lonxe do rol pasivo tradicional inspirador da creación masculina. Súa é a caligrafía dos versos como súas son as imaxes que iluminan o senso da cosmovisión claudiana en fonda comunicación coa da autora. Pode entón falarse dunha coautoría vital e poética da obra, que no plano plástico-literario terá continuidade en *Historia da lúa* (1984), *Vulva* (1990), *A muller núa* (1992) e *A cabeleira* (2015, 2016).

O espazo convivido e o tempo transfinito.

Toda poética auténtica é un universo e contén unha teoría do cosmos. No seu máis recente poemario, *ADN do infinito*, Claudio Rodríguez Fer afirma con rotundidade as verdades do corpo que desvelan con rigor amoroso as leis da física e as intuicións da metafísica para devir erótica astrofísica, onde por certo volve brillar o tigre:

A poesía é un campo de forza transfinita
que nin percibe o telescopio lonxe
nin albísca o microscopio dentro,
pero onde pace o corazón como unha ameba,
brilla un tigre ou miañan os cometas.

En moitos senso, *Tigres de ternura* contiña xa en xerme desde o “Adro” a afirmación dun edén amatorio. O bretoniano “nós queremos e teremos o máis alá en vida” abría a porta a un alén erótico, a unha extra-limitación carnal, a unha procura permanente da materia a través da transcendencia de Eros, ao tempo que negaba a metafísica dualista e escindida, idealista e negadora da carne e do pracer, que con irreverente e resistente ardor defendeu o surrealismo. E neste mesmo xiro epistemolóxico, o poema “Alén”, que abre o libro, reescribe con pulo antibíblico un dos grandes eixos da cultura espiritual galaica e cristiá de Occidente -a crenza no máis alá-, para transformalo no profundo significado da materia transcendente que é unión amorosa. O texto, tal un bucle cósmico, transborda constantemente a un máis alá carnal que devén imaxe do universo, materia transcendida nella mesma, fulguración dos significados adentrados na imaxe do abrazo infinito por infinitesimal.

Estamos ante unha verdadeira ontoloxía amorosa á que, de novo recorrendo ao eco bretoniano, aludirá no artigo “O amor será todo ou non será”, unha imaxe totalizadora na que Eros devén esencia, inmanencia e transcendencia, isto é, un todo pasional materialista que ocupa o lugar dos absolutos metafísicos. O amor é pois, no senso filosófico, unha forma de auto-expresión do ser humano, pois as súas consideracións sobre o amor son consideracións sobre si mesmo. Neste senso, en “O amor será todo ou non será”, Rodríguez Fer expón as características dos elementos básicos do amor, exemplificando cada aserción con extractos poéticos da súa propia obra:

A literatura esforzouse moitas veces en manifestar a insuficiencia da linguaxe para expresar o sentimento amoroso, entendendo por tal, naturalmente, o estado de namoro permanente, que é o que nos permite distinguir o amor do agarimo consuetudinario e do namoramento fugaz.

Pero este dato permite xa caracterizar por si só os elementos básicos do amor: autosuficiencia (non necesita palabras), transcendencia (non o expresan as palabras), carnalidade (non é un fenómeno verbal, e por tanto non só psíquico, senón tamén físico e material) e paixón (non é controlábel ou regulábel polo logos ou pola razón lingüística) (...) Eu creo que este amor, que non ten outro nome máis alá de si mesmo, que leva consigo o alén desde a materia, é o único amor que existe e merece consideración de tal. Quen o probou xa o sabe (Rodríguez Fer 1992: 33).

No poema “O único amor que existe”, de *A boca violeta* (1987) o poeta dá conta do carácter transcendente deste amor, que sitúa os amantes no coñecemento límite, na desmesura carnal, na experiencia da anulación espazo-temporal que materializa o presente puro. O poema pertence á serie “Todo a ti”, un conxunto de textos que reescriben ou sintonizan fundamentalmente con versos de *Tigres de ternura*, realizando por tanto, unha relectura reafirmadora que deita unha ollada reflexiva sobre a filosofía amorosa presente naquel poemario, prolongánda coma unha feliz sinfonía inacabable.

Mais o alén amoroso de *Tigres de ternura* remite tamén ás figuracións utópicas dos paraísos celtas, más aló do tempo, anunciando un dos elementos centrais da poesía do lugués: o celtoerotismo. Así pois, a cultura celta é asociada ao goce carnal, á vez que este remite a un soño liberador e utópico. Deste xeito, as formas simbólicas do imaxinario celta atopan expresión plástica en *Tigres de ternura*. O debuxo que acompaña ó poema “Muller infinda”, unha galaxia nocturna, agocha en realidade a forma dun tríscle: a infinitude feminina, a cósmica e a céltica identifícanse e interpenétranse simbolicamente nunha imaxe grandiosa e enigmática que remite ás orixes matriciais da vida.

O tríscle forma parte tamén do conxunto heteroxéneo de formas xeométricas que acompaña ao poema “Volver en min”, de *Tigres de ternura*. Carmen Blanco inspirouse para a ilustración nos gravados irlandeses de New Grange (Meath), e na súa figuración conviven as esvásticas, tríscles, liñas en zigzag, espirais e circos concéntricos da cultura castrexoa, signos enigmáticos que seguen fascinando e recreando no noso imaxinario a idea dunha civilización nos lindeiros do alén, do inefable amoroso.

As espirais, os semicírculos concéntricos e as series de ritmos paralelos ondulantes na súa probable alusión ao remuío das augas aluden simbolicamente tamén á perda da conciencia, á éxtase que revela a transfinite. Nesta liña, o poema “Volver en min” sitúanos nunha serie de imaxes que convocan a éxtase e o movemento centrífugo cara ao baleiro, un movemento circular que procura o alén amoroso e a furiosa accesión a el: “xirando desbocada / desde o alén ao baleiro”. A transcendencia amorosa aparece baixo a imaxe espiraloide de filiación mítico-céltica. Pois a espiral parece evocar a evolución dunha forza, dun estado, e como motivo aberto leva á apertura cósmica, persoal, ideolóxica, erótica, vital, mantida e prolongada indefinidamente, dado que a espiral simboliza emanación, extensión, desenvolvemento, continuidade cíclica pero sempre en progreso e rotación creacional. Así, o poema de Fer alude á ilimitación temporal e á disolución de barreiras e fronteiras: “e polo linde revertes / ata volver en min”.

O espazo estoura na experiencia bigbánica sexual e a poética claudiana ingresa nunha nova dimensión, vital e amorosa, lanzada cara á apertura e a profundidade abisal, ondulante e confundida coa beleza do ser amado. É así como a través do “múltiple alustre no que estoupas vermella” o poeta accede á experiencia límite do desexo, sentido como “lóstrego nas estrelas”. Unha experiencia que comunica unha “Resonancia” do alén libertario do amor, que aniquila a temporalidade e desintegra o espazo na pura

experiencia, no latexo do presente que contén o pracer máximo. Non-lugar desde onde se poden ver tó dolos ángulos do saber, un aleph antixeométrico, unha física orgánica que non se axusta aos parámetros da ciencia ou inaugura unha nova vía cognoscitiva.

En último termo, pode dicirse que a poética do cosmos toma aquí a forma dunha "muller infinda". O poema homónimo vai acompañado dun debuxo que ocupa -e mesmo reborda- a páxina, e que está inspirado na constelación de Cisne, un motivo galáctico que agocha a forma dun tríscle. Cómpre lembrar, neste punto, que unha das acepcións da palabra constelación é precisamente "conxunto ou reunión harmoniosa", co que o xogo etimolóxico anuncia o paraíso erótico intuído no encontro coa "muller infinda" ou "pitonisa". Esta femia ilimitada é imaxe do abismo cognoscitivo, do enigma, posuidora das verdades oraculares, capaz de observar e determinar a posición e movemento dos astros pola súa natureza de "astrolabio de uranio". A súa maxia corporal "fascina como un nimbo" e posibilita o coñecemento directo, a experiencia do universo, aberto, pleno, nunha "noite de obsidiana" que nos fala da transcendencia, da exaltación, dos círculos astrais do equilibrio, ese "azul ensoño das esferas rotundas", da "música harmoniosa das esferas de lume / que arden cada vez que nos unimos".

Mais o non-lugar extático abeirado aos abismos profundos do pensamento e da pel, atopa acubillo material nos espazos gozados, convividos, e que en *Tigres de ternura* cobran unha especial significación simbólica. Sabemos que a maior parte dos poemas foi vivida en Compostela e a ela se alude directa e indirectamente, poetizada nas pedras da Quintana, no granito que estoura orgasmicamente, na alba amorosa en Vistalegre ou no doce refuxio dunha casa no barrio do Pombal. Coordenadas concretas e materiais dun paraíso presente no que se experimenta a idade feliz da felicidade.

Así, o poema "Pombal" remite a un espazo doméstico real compartido coa amada e que chega a identificarse con ela. A ilustración de Carmen Blanco que acompaña o texto, uns estantes con libros, alude á poética do espazo ou lugar do amor que é caracterizado como "tobo", "cova nosa" ou "niño abierto". Figuracións que apuntan precisamente a un referente natural, animal mesmo, polo que a *domus* devén refuxio dos amantes -abellas, feras ou pombas-, en consonancia coa poética zooerótica que contén todo o libro.

Ademais, por extensión o Pombal fai referencia ao compostelán barrio do mesmo nome, de tradición prostibularia, polo que a composición efectúa un xiro liberador trocando un ámbito de escravitude sexual no espazo do amor libre, aberto e múltiple. Pero ademais, é o pombal casa vulvar que prefigura o concepto da casa-pel, do espazo sen espazo ou lugar da apertura constante, dos orificios que chegan á identificación coa infinitude cósmica. O Pombal é vulva, muller e casa aberta, cosmos, pois.

A metáfora vulvar adopta ademais outras funcións simbólicas asociadas ao ámbito da resistencia política e a defensa da historia e da cultura de Galicia. Así, as imaxes do castro e da nación remiten a unha simbólica vulvar e polo tanto a unha lectura erótico-política. No entronque poético co pasado castrexo, as imaxes de fecundación do noso pasado histórico erotizan a propia historia e o mesmo mito das orixes. Os círculos líticos do castro aluden ao interior do sexo feminino nunha identificación entre a xenitalidade da muller e a identidade galaica. Trátase dunha lectura transversal do mito da terra-nai, da Galicia femia da tradición galeguista. Os vieiros circulares da nosa historia espiral parecen conducir a esta cova das orixes do mundo, do tempo e da historia. Semella entón que o poeta se mergulla, pola vía erótica, nos camiños tubulares do descoñecido e volvese humedecido polos fluxos vaxinais da muller amada, envolto no líquido placentario da historia de Galicia, renacido dunha e da outra, impregnado do principio acuoso da vida.

E esta Galicia castrexa, enigmática, ten continuidade no tempo a través do ámbito compostelán da praza da Quintana, metonimia de Galicia, como vemos en *Tigres de ternura*. De novo nos atopamos no lugar uterino ou vulvar. O interior corporal, como o fondo esencial da praza-nación, esa “pedra que te alberga”, que devén oráculo. Praza-vulva da revelación, da muller-Galicia oracular. Estamos neste, coma no poema “Conxuro”, ante a fruición da palabra máxica que sinala ou provén do alén carnal. Desde ese lugar, a poética da contención revela as verdades do universo como fragmentos materiais dispostos pola ternura. Eses fragmentos liberados conteñen a esencia da praza e da nación, convertendo o discurso monolóxico da reivindicación política nunha explosión de sentidos efectuada pola forza orgásrica: “a mica / o cuarzo / o feldespato / liberan o granito”. A explosión da pedra granítica que conforma a arquitectura tradicional galega como forza de movemento centrífugo e liberador conduce cara á independencia dos formantes minerais, de modo que tódalas forzas contidas estouran nese “incontíble orgasmo / mineral como o estoupiado do átomo”. Bioquímica e astrofísica erótica para imaxinar a Galicia independente que amence no lugar compostelán de Vistalegre, epítome da alegria ante a verdadeira visión, a da persoa amada.

Entre os espazos convividos habería ademais que citar certos cronotopos que aboian no cosmos brumoso de *Tigres de ternura*, atravesados por experiencias literarias compartidas, como “O lobo ouvea”, que remite a Ánxel Fole ou “Noite de amor no Cádavo”, que ecoa a harmonía da música calada da mística erótica de San Juan de la Cruz. A sosegada lectura compartida en “O lobo ouvea” lévanos ao trasmundo foleano, tan estudiado por Rodríguez Fer, recreado e intertextualizado no poema a través das imaxes das “pantamas mestas”, da “sombra que somos”, do “trasgo ou meiga”, do vento que bate e da chuvia hiperbólica que “chove ata no Alén”. Mais o lobo que ouvea desde o título do poema revélase na súa plurisignificación no remate do texto, pois o lobo será a metáfora do instinto e da paixón amorosa: “e ti deixas / rédea solta / ao noso lobo”. Por iso o ouveo é aquí manifestación do pracer sexual, berro orgásrico, realidade verbal primeira anterior á orde dos significados, onde aínda resiste a memoria ancestral da harmonía integral de todo o vivo.

A harmonía integral e a paixón pánica.

Sabemos que todo o vivo procede do amor, na hora horizontal das cavernas da carne e nunca disposto na verticalidade imposta polo poder. Quizais por iso a existencia do último verme do planeta recorda a intensa harmonía que conecta todo o viviente. Estanos ante unha ecoerótica plástica que instaura e celebra unha orde natural en equilibrio e harmonía, en oposición á barbarie antiecolólica e animalicida humana que busca o seu lugar na morte. Pero ademais, Rodríguez Fer irá á procura da vivencia sensual da natureza erotizando a linguaxe e dotando as criaturas da verdadeira dimensión da beleza que as salva da barbarie.

Así pois, en *Tigres de ternura* o poema “Zoo” presentaranos a lúdica transformación dos amantes en diversos animais, tal unha transmigración amorosa. En “Coma os vermes” o poeta insistirá na idea do lobo como metáfora viva do instinto sexual: “Vermes coma min / feitos de lume e lobo”, e deste xeito, a poesía de Rodríguez Fer dota o animal dun contido positivo e vitalista, relacionado coa exaltación do salvaxismo amoroso e antisocial e a reivindicación do instinto sexual. Así, a deconstrución dos mitemas á que Rodríguez Fer somete cos seus textos moitas estruturas rizomáticas da cultura occidental, propón unha escrita

reivindicadora do lobo antisocial, herético, relacionado cos vagabundos e cos personaxes fóra da lei, aos que parece terse asimilado nas crenzas populares, pois é guía de fuxitivos ou dos que se desprazan dun lugar a outro. Rodríguez Fer exalta, pois, a animalidade e a esfera antisocial do desexo, os trazos asociados ao mundo non civilizado, maldito ou nunca assumido pola cultura occidental. Neste senso cómpre ler tamén as constantes alusións e recreacións dos mitos da muller-loba, como unha dobre forza resignificadora do mito e da condición feminina dotándoos dunha poderosa forza afirmativa, e polo tanto, liberadora e negadora da cultura do sometemento da fera.

Moitos anos despois, o lobo amante de *Tigres de ternura* sería o elemento central do poemario de Carmen Blanco que co título de *Lobo amor*, e con aporte plástico de Sara Lamas, foi publicado en *Unión libre. Cadernos de vida e culturas* no seu nº 16.

Lobos, tigres e vermes atigrados son acollidos por tanto nun libro que é universo non escindido, tal vez porque pertence a unha poética omnímoda rexida pola metáfora vulvar. *Tigres de ternura* integrouse en efecto no volume compilatorio *Vulva* (1990), que abrangúa o ciclo erótico desde *Poemas de amor sen morte* (1979) ata *Cebra* (1989).

Vulva revélase coma unha cristalización ou condensación de sentido, na que se engarzan a metonimia, o símbolo e a metáfora. Podemos falar, con Paul Ricoeur, dunha “metáfora viva” que libera a tensión da linguaxe na procura do enigma, pois a experiencia metafórica na súa dimensión ontolóxica, expresa o momento extático da linguaxe.

Vulva como título abrangedor de todo un ciclo poético sitúase pois nos confíns do discurso, no lugar mesmo onde a verdade metafórica escintila con máis forza. O propio Rodríguez Fer ten sinalado ó respecto: “Vulva é unha metáfora múltiple que representa a fonte da vida, a natureza feminina e a dimensión erótica da existencia. Por iso contén toda a miña poesía de espírito vitalista e de motivación amorosa” (Rodríguez Fer 1991). Metáfora que comunica o poeta coas forzas transcendentais e que realiza unha transformación, pois actúa e opera cambios entre o poeta e o mundo, na íntima conexión entre o universal e o individual. Neste senso podemos interpretar o carácter vinculante e integrador da metáfora vulvar, simbolización mítica do universo vivente, que conecta todas e cada unha das súas partes. É a través desta poética “omnímoda” que Rodríguez Fer crea un cosmos de harmonía integral e paixón pánica de raíz utópica.

A paz profunda e a materia musical.

Como vimos, a poética claudiana integra baixo o signo da interpenetración erótica os devires animais, vexetais, minerais e micetais que se revelan como imaxes especulares do propio eu lírico, a Musa e en último termo, o amor en estado de apertura total, amor tolo, pois.

O amor liberado entra, xa que logo, en profunda contradición cos intereses dunha sociedade reguladora do pracer e negadora do desexo. Neste senso cómpre entender “O tempo dos amantes” -que retoma o poema de Hölderlin titulado “Das unverzeihliche” -“O imperdoable”-, no que o lugués exalta a calma do goce amatorio e a paixón liberada da presión social. A paz profunda do pracer.

E na paz do pracer escóítase a materia musical. Pois se o coñecemento se identifica co pracer, as súas linguaxes eróticas remiten a códigos artísticos integrados nun mesmo movemento de exaltación da sensualidade e a sensorialidade.

Así tamén, a dimensión musical do fenómeno poético acompaña a reflexión metapoética claudiana desde os comezos. Xa no límiar de *Poemas de amor sen morte* (1979) o autor refírese a esta cuestión esencial como eixo vertebrador non só da súa obra, senón tamén da estética galega e da propia esencia da poesía:

Como é sabido, case todas as literaturas naceron na tradición oral, vencellando estreitamente a música coa poesía. Mais no Occidente, esta transmisión oral da poesía foi esmorecendo, deixando así de ser recitada e cantada como escritura colectiva para trocarse en letra morta de escasa circulación. (...) Desde que se arredou da música, a poesía deixou de circular colectiva e masivamente, aparecendo como socialmente proscrita e condenada a unha difusión raquífica (...) Parece pois que compe recuperar a dimensión musical primixenia da que foi desapoderada a poesía, empresa que requiriría a colaboración de músicos e poetas, hoxe interesadamente arredados nunha sociedade deliberadamente fragmentadora. (Lémbrese que Platón dicía que calquera innovación musical é perigosa para o estado, polo que debería ser prohibida). Neste sentido, sería aconsellábel reestudar –e disfrutar– os corpus poéticos devanditos, de extraordinaria riqueza a todos os niveis, incluída, por suposto, a lírica galego-portuguesa, indispensábel ademais para recuperar raigañas galegas perdidas. (Rodríguez Fer 1979: 10-11).

Así pois, unha música, ás veces sutil, ás veces rotunda, atravesa a obra de Claudio Rodríguez Fer desde os comezos. A homenaxe á lírica galegoportuguesa mestúrase co blues, con referencias a cantautores como Léo Ferré ou Georges Brassens, coa música das esferas e coa dos Beatles, ata chegar ás músicas revolucionarias da segunda metade do século XX, ata chegar á encarnación da música na muller amada no poemario *A muller sinfonía* (2018).

Mais algúns destes elementos estaban xa presentes en *Tigres de ternura*, que identificará a propia Compostela e en certo modo a si mesmo como “Caixa de resonancia”. E así alude a unha fusión de referentes musicais que conviven e se proxectan nesa “caixa de resonancia” que é a “pedra / triste das rúas de Galicia”, o lugar que recolle tódolos sons da vida: “Escoito a arpa / rebumbian nos ouvidos / ecos de zanfona / e o vizo de Brassens”. Pode dicirse, neste senso, que a obra de Fer ofrece unha fusión de ritmos que alude a unha interpenetración dos saberes, a unha mestizaxe cultural e, en último termo, a unha fusión corporal, a unha erótica, pois. E nela sobrecean, nestas súas primeiras obras, os ecos da tradición galaica e as voces irreverentes e subversivas de Georges Brassens e Léo Ferré, que remiten a músicas convividas na cotidianeidade dos amantes ao tempo que son referentes ideolóxicos que volveremos atopar ao longo da súa obra.

Do interese pola radicalidade de Brassens naceu o artigo “Georges Brassens: escepticismo ácrata e liberdade persoal”, publicado en *Unión Libre. Cadernos de vida e culturas*, 5 (2000: 149-159). Pero tamén na creación poética inspirará Boris Vian a composición “O desertor”, inserida en *A muller sinfonía* (2018), evidenciando no arco temporal que vai desde un libro de 1981 a outro de 2018 a fonda e persistente admiración do galego polos cantautores franceses, en plena sintonía de irreverencia antimilitarista que nos leva musicalmente ao claudiano “Blues da insubmisión” (1996).

Máis presenza aínda tería a libertaria poética musical de Ferré, á que se alude no poema “Volver en min” como “esas cousas tan tolas / das que fala Ferré”. Unha delas semella ser precisamente o magnífico

verso “Ton style c'est ton cul” da canción “Ton style” (1971), verso que deviría na obra de Fer un elemento epitextual de gran transcendencia, pois o lugués inclúeo como cita inicial de Cebra (1989) a partir da cal se constrúe o texto. Fer integrará a cita de Ferré no interior dun verso do poema “Okapi”, facendo definitivamente súas as palabras do cantautor: “Meu estilo é teu cu meu canto a vulva”. Como é evidente, este verso contén toda unha autopoética que é ó mesmo tempo unha alterpoética, unha reafirmación da escrita como enigma que emana da Musa alcebraica. Mais de novo regresará o eco de Ferré en “O teu estilo (Indescriptiblemente femia)”, poema inserido en A muller sinfonía (2018), libro que se abre precisamente coa versión claudiana do revolucionario “Prefacio” a Poètes, vos papiers!, de Léo Ferré. E no mesmo poemario, retomará o “Ni dieu ni maître” de Ferré na composición “Nin deus nin amo”, onde por certo se integra a tódalas anarquías o tigre de Bengala. O seu artigo “Subversión anarquista e amor louco en Léo Ferré como na vida” dá conta de todas estas e outras conexións.

Pero hai tamén, na obra de Claudio Rodríguez Fer, unha música implícita, á que o autor non alude directamente, mais que percorre subterraneamente as composicións do lugués. É o son do universo e dos propios corpos na experiencia amorosa quen transmite a musicalidade profunda ao conxunto da obra. Así se intúe no movemento cósmico das esferas astrais identificadas coas profundidades abisais oceánicas. Así se sente na memoria dos sons das augas todas que son tamén augas íntimas. As músicas case imperceptibles de tódalas flores, árbores e froitas, os ruídos, bramidos, ouveos de toda a fauna amorosa: a música de Fer é unha música pánica que vén de todo e volve a todo. Así é como podemos oír mesmo ese “estoupidio do átomo” que prefigura o orgasmo do poema “Quintana”.

Así é tamén como rozamos a tensión amorosa da música mística que non é senón silencio extremo e que dá paso á escucha paradoxal do senso último da harmonía do espazo e dos seres, como se pode ver na reescritura poética de Juan de la Cruz no poema “Noite de amor no Cádavo” de Tigres de ternura. Porque o silencio é nese texto a base musical enmudecida sobre a que realza poderosa e íntima a experiencia erótica aludida no título. Son os corpos, no seu movemento amoroso, os que trazan a sinfonía e a súa é unha notación corporal-musical que trastorna a astrofísica porque se nos presenta como un plan estelar curvo e circular e polo tanto infinito.

Rebelarse é revelarse.

A carón do alén erótico, a verba máxico-amorosa, a pedra oracular galaica, do enigma da muller infinda, da experiencia da harmonía, o desenfreo sexual, os espazos cotiáns do amor compartido, o celtismo, a metáfora zoomorfa e a concentración lingüística, o descubrimento da Deusa Branca ou Musa total, a ecoloxía e o entronque indíxena, sitúanse a revelación poética e a rebelión ética. Porque se o cromatismo azul sobrancea na poética cósmica de Tigres de ternura, igualmente a presenza do vermello e negro e do violeta conforman signos subversivos que aluden ao anarquismo e ao feminismo, presentes desde a primeira á última obra do lugués, eixos ideolóxicos esenciais tamén na obra de Carmen Blanco, quen inspira xa en Tigres de ternura o emblemático “Ámame anarquista”. O soño da utopía libertaria é o campo onde pacen en paz os tigres más amados chegados de Bengala, sen sabermos, se é o desexo un animal negro con raias amarelas ou é amarelo con raias negras.

A revelación poética chega tamén por estas canles pois “o nome exacto / o punto cume / revélase nun tempo sen memoria”, como se nos di en *Historia da lúa*. Un tempo que o é verdadeiramente porque é vivido en plenitude, tal e como o autor advirte moi significativamente no último poema do libro, “Na procura da vulva”:

Abandono de novo
o verso pola vida
proteica
abandono a verba
na procura da vulva.

Porque quizais soamente neste abandono e nesta entrega poida chegarse á imaxe perfecta do infinito desde a finitude corporal que somos, como ben soubo Picasso na revelación do amor:

Nous sommes arrivés à être l'image la plus parfaite de l'infini.
Je vis dans elle et elle vis [sic] dans moi.

BIBLIOGRAFÍA

- BORGES, Jorge Luis (1986), *La Rosa de Paracelso*. Tigres Azules, Madrid, Editorial Swan.
- CANSINOS ASSENS, Rafael (1986), *El candelabro de los siete brazos*, Madrid, Alianza Editorial.
- RODRÍGUEZ FER, Claudio (1979), *Poemas de amor sen morte*, con deseño de José Lupiáñez, Granada, Antonio Ubago Editor.
- _____ (1981), *Tigres de ternura*, con deseño e debuxos de Carmen Blanco, Santiago de Compostela, Reprografía 1846; 2^a. ed., ibídem, 1982; 3^a. ed. (pirata), Aranguren, Ediciones El Paisaje, 1983.
- _____ (1990), *Vulva*, con debuxo de Carmen Blanco, Santiago de Compostela, Libros da Cebra.
- _____ (1991), "O license Claudio Rodríguez Fer publica o seu libro de poemas Vulva", [por Sabela Corbelle,] *La Voz de Galicia*, Lugo, 22-2-1991, 34.
- _____ (1992), "O amor será todo ou non será", *Anima+l. Revista Cultural para Tódalas Especies*, 3, primavera, p. 33.
- _____ (1996), "Fotopoemas", *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 1, Sada-A Coruña, Ediciós do Castro, pp. 161-181.
- _____ (1999), "Poesía y tout le reste", *Ínsula*, 629, Madrid, maio, pp. 26-27.
- _____ (2000), "Georges Brassens: Escepticismo ácrata e liberdade individual", cun debuxo de Sara Lamas, *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 5, Sada-A Coruña, Ediciós do Castro, pp.149-159.
- _____ (2011), *Amores e clamores (Poesía reunida 1973-2009)*, con deseño de Claudia Susana Sánchez Ulrich e cubertas de todos os libros incluídos, Santiago de Compostela, Ediciós do Castro.
- _____ (2012), *Tigres de ternura / Tender tigers*, con ilustracións de Kimberleigh Martul-March, tradución ao inglés de Kathleen N. March, Noia, Editorial Toxosoutos, Colección Nume.
- _____ (2013), *Borges y todo (Escepticismo y otros laberintos)*, Madrid, Del Centro Editores.
- _____ (2018a), *Corpoética*, con imaxes de Claudio Rodríguez Fer, deseño de Cristina Fiaño e textos de Lily Litvak, Olga Novo, Manuel Fernández Rodríguez e Antonio Gamoneda, Santiago de Compostela, Fundación Eugenio Granell.
- _____ (2018b), *A muller sinfonía (Cancioneiro vital)*, Ourense, Editorial Ouvirmos.
- _____ (2021a), *ADN do infinito*, con ilustracións de Sara Lamas, Santiago de Compostela, Andavira Editora.
- _____ (2021b), *Borges e Cunqueiro, creadores de labirintos / Borges e Cunqueiro, creadores de laberintos*, Mondoñedo, Casa-Museo Álvaro Cunqueiro- Concello de Mondoñedo.
- _____ (2021c), "Subversión anarquista e amor louco en Léo Ferré como na vida", *Ultragráfico*, Galicia, 2-8-2021, pp. 57-76.

TIGRES DE TERNURA

Claudio Rodríguez Fer

tigres de ternura

Tigres de ternura

Ediciones de Tigres de ternura:

- 1º Santiago de Compostela, 1981.
- 2º Santiago de Compostela, 1982
(con separata en castelán).
- 3º Aranguren, Biscaya, 1983.
- 4º Santiago de Compostela, 1990
(compilación Vulva).
- 5º Santiago de Compostela, 2011
(compilación Amores e clamores).
- 6º Noia, 2012 (edición bilingüe Tender Tigers).
- 7º Lugo, 2021 (edición web en Unión Libre, nº 26).

©

Límiar e poemas: Claudio Rodríguez Fer, 1981.
Deseño e debuxos: Carmen Blanco, 1981.
Introducción: Olea Novo, 2021.
Maquetaxe: Cristina Fiaño, 2021.

Claudio Rodríguez Fer

Tigres de ternura

A ti,
Carmen,
compañeira,
unha vez máis,
por todos estos anos
de unión libre.

LIMIAR

"Tigres de ternura" é, entre outras cousas, unha prolongación temática, xa que non formal, de "Poemas de amor sen morte". Neste sentido, o eixo temático segue sendo o mesmo, aínda que introducindo variantes secundarias. Tratan pois estes versos desa vivencia sentimental de manifestación ou expresión erótica que chamamos amor.

Agora ben, "Tigres de ternura", escrito entre 1979 e 1980 cunha única excepción, pertence a unha etapa posterior á do libro citado e, polo tanto, a súa expresión formal responde a outras

necesidades e preferencias estilísticas, tendendo más á reconcentración que á exuberancia. En relación con isto, quizais cómpre dicir tamén que, menos doux, todos os poemas foron escritos en Santiago de Compostela, cidade tan presente na miña vida como na miña obra.

Procurando a autenticidade escribiu Airas Nunes o seu sirventés "Porque no mundo minguou a verdade". Perdidas hoxe as ingenuas arelas medievais daquela búsqueda inútil, este poemario nace doutra procura, máis afectiva, pero igualmente urgente: a da ternura.

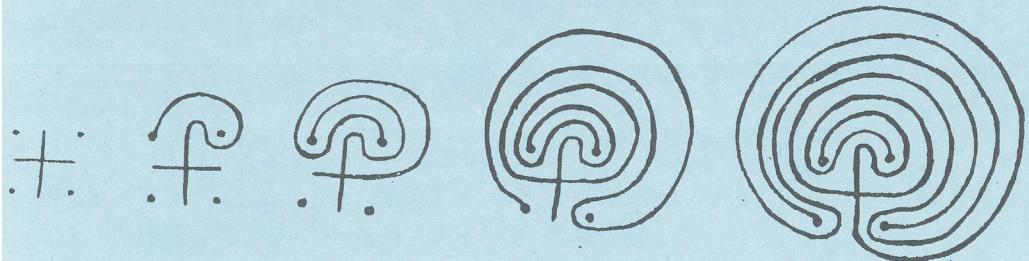
E precisamente porque no mundo minguou a ternura pode resultar paradoxal o título deste libro. Penso, non obstante, que ningüén mellor que o tigre pode facer resaltar a forza vindicativa e, sobre todo, a intensidade lírica e a

riqueza afectiva do sentimento en cuestión. (Polo demais, quen coñeca a Borges saberá da capacidade de suxestión poética que ten tal imaxe, tomada polo escritor arxentino de Rafael Cansinos Assens).

Vaian, finalmente, na hora de publicarse o presente libro, os seguintes versos de Neruda, en perfecta sintonía coa miña actitude poética no momento de escribilo:

Eu cardo as miñas verbas no teu corpo
e quen as escoste un día
recibirá unha ráfaga de trigo e de mapoula.

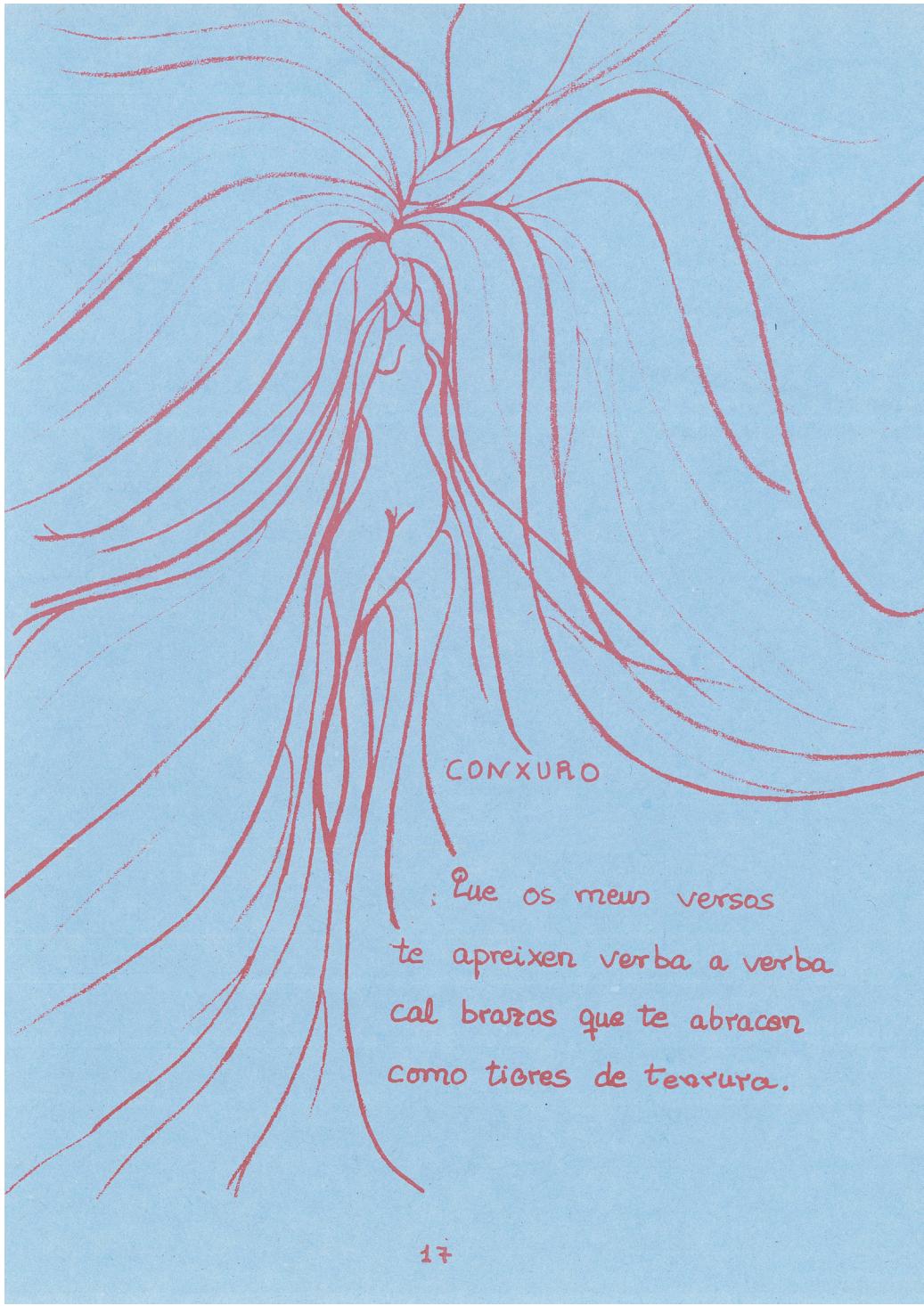
Compostela, 1980.

ADRO

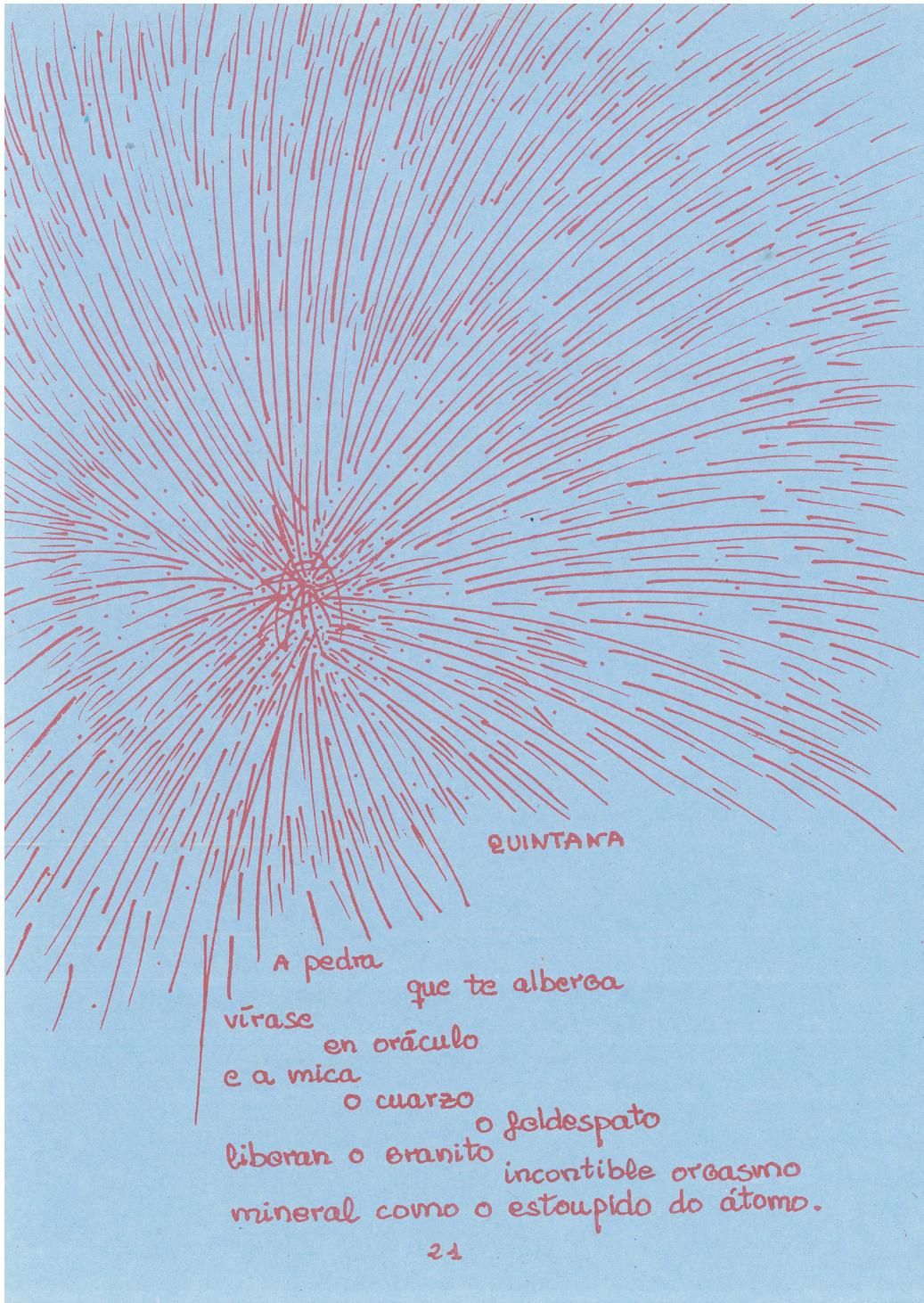
nós queremos, e teremos, o máis alá en vida

Breton

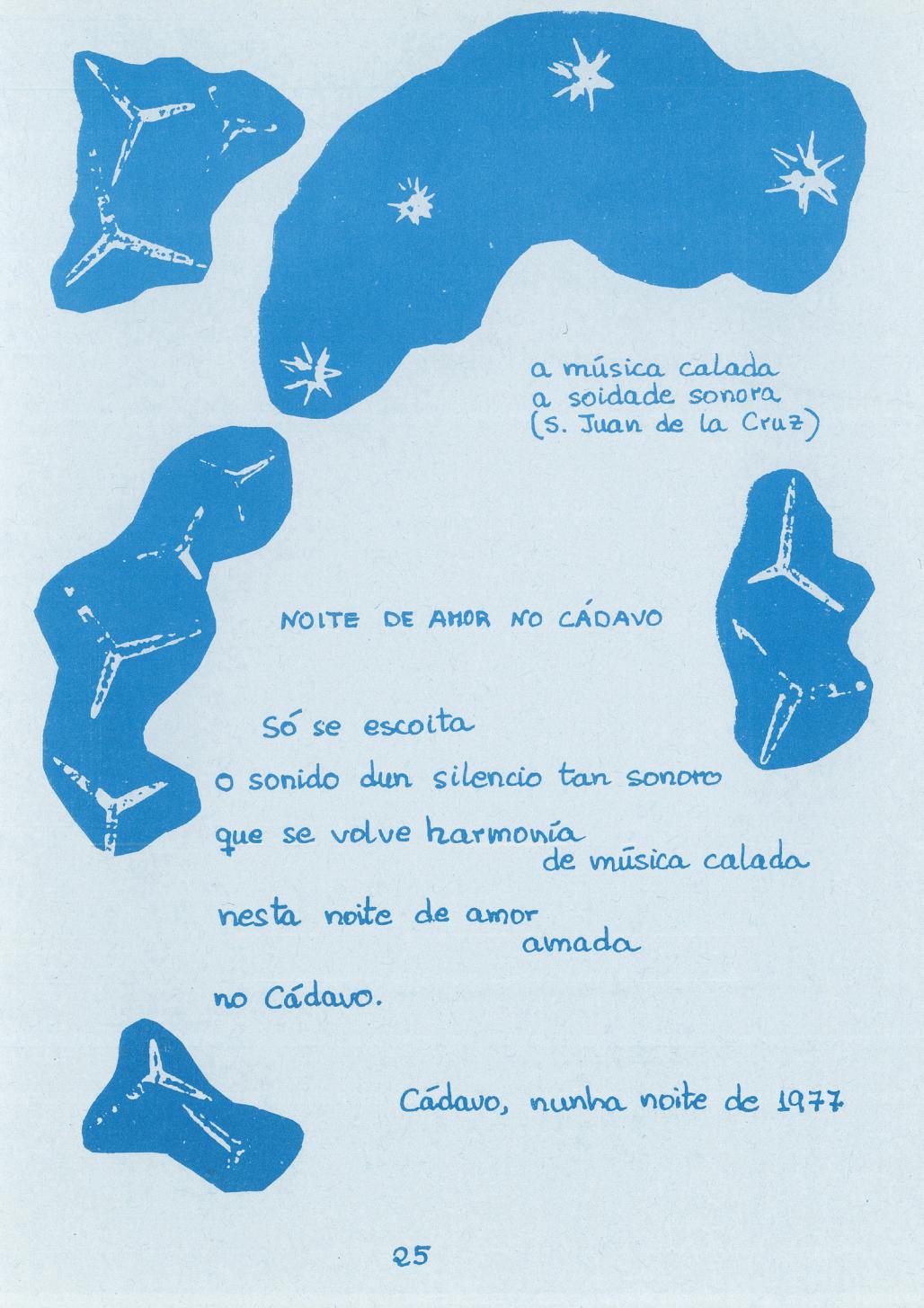

Cando
nos abrazamos
a outromundo   imos
nos abrazamos   onde
e marchamos
a un transmundo
nos abrazamos   onde
e onde quizais só
nos abrazamos.

a música calada
a soidade sonora
(S. Juan de la Cruz)

NOITE DE AMOR NO CÁDAVO

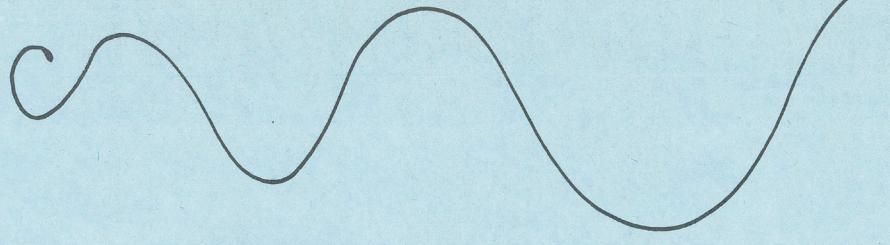
Só se escucha
o sonido dun silencio tan sonoro
que se volve harmonía
de música calada
nesta noite de amor
amada
no Cádavo.

Cádavo, nunha noite de 1977

CAIXA DE RESONANCIA

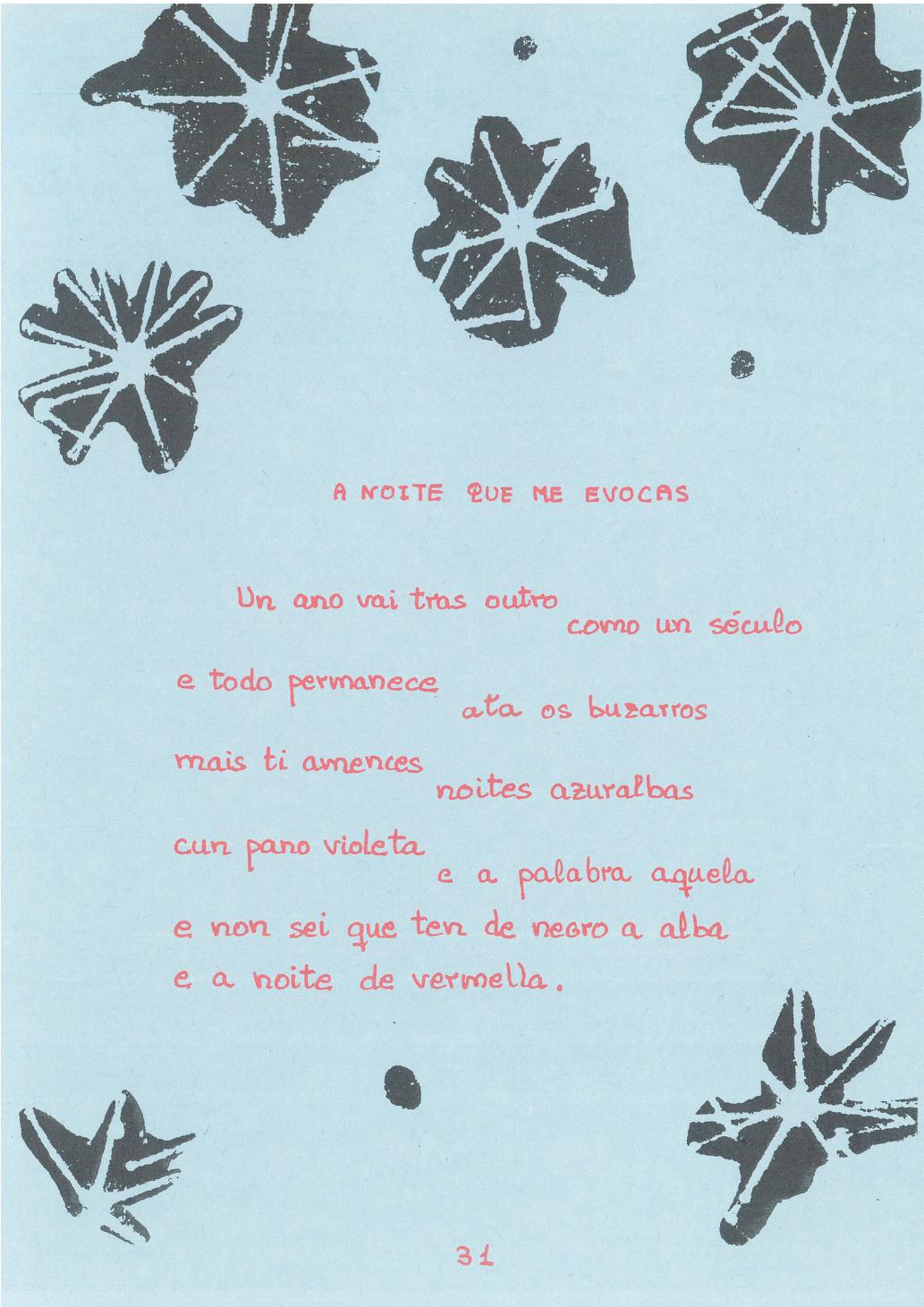

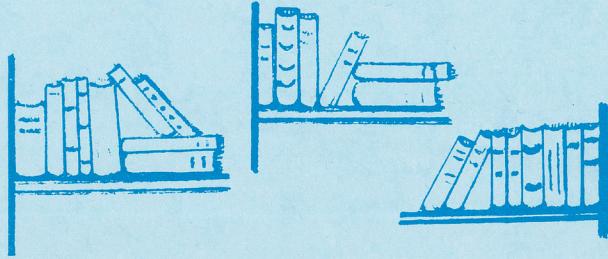
Saúdote mollado
 pedra
 triste das rúas de Galicia.
 Ti es
 a base firme e segura na que asento
 a néboa que me envolve
 a carpa que recolle as miñas voces
 a caixa do meu son
 a pedra
 en fin que informa o meu maxín
 e as miñas noites azuis como cosmos de acibeche
 Escoto a arpa rebumbian nos ouvidos
 ecos de zanfona e o vizo de Brassens.
 Ándote e desándote leo e falo
 e só ti me fas volver de novo tras dos pasos.

ÁMAME ANARQUISTA

Ámame anarquista freneticamente
 mentres desato e ceibo
 o pano que che enreda a cabeleira
 e libero o teu peito xa sen freo xa sen senso
 sempre cara á fronteira roxa e negra
 e violeta ámame cara á esquerda
 cara a cara cara á noite cara a ti
 sempre cara a ti mesma.
 Ámame anarquista mesmo contra ti mesma.

POMBAL

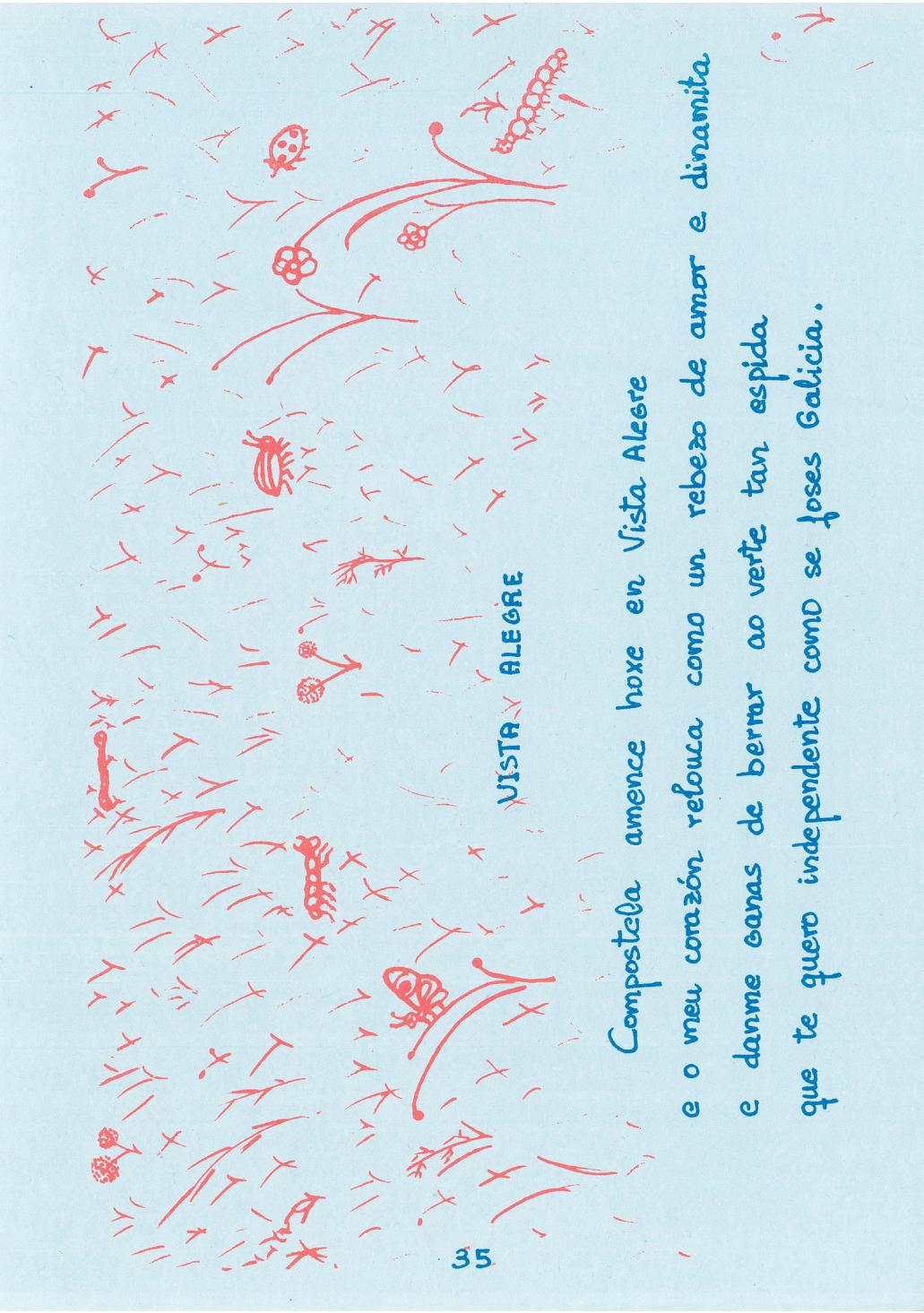
E ti preto de todo
naquel espazo
tobo

medraba
-cova nosa-
en niño aberto

como os poros.

E ti preto de todo
arredas ata o sono

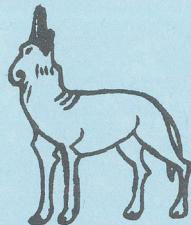
e o Pombal
-tan noso-
ábrese
de novo.

Compostela amence hoxe en Vista Alegría
e o meu corazón rebouca como un rebezo de amor e dinamita
e dárme ganas de berrar ao verte tan espida
que te quero independente como se foses Galicia.

As noites de inverno soio son boas
pra os trascos, pra as meigas, pra os
lobos... E pra quem escuta contos
de medo sentindo rombaloo vento.

Ánxel Fole

O LOBO OUVER

VOLVER EN MIN'

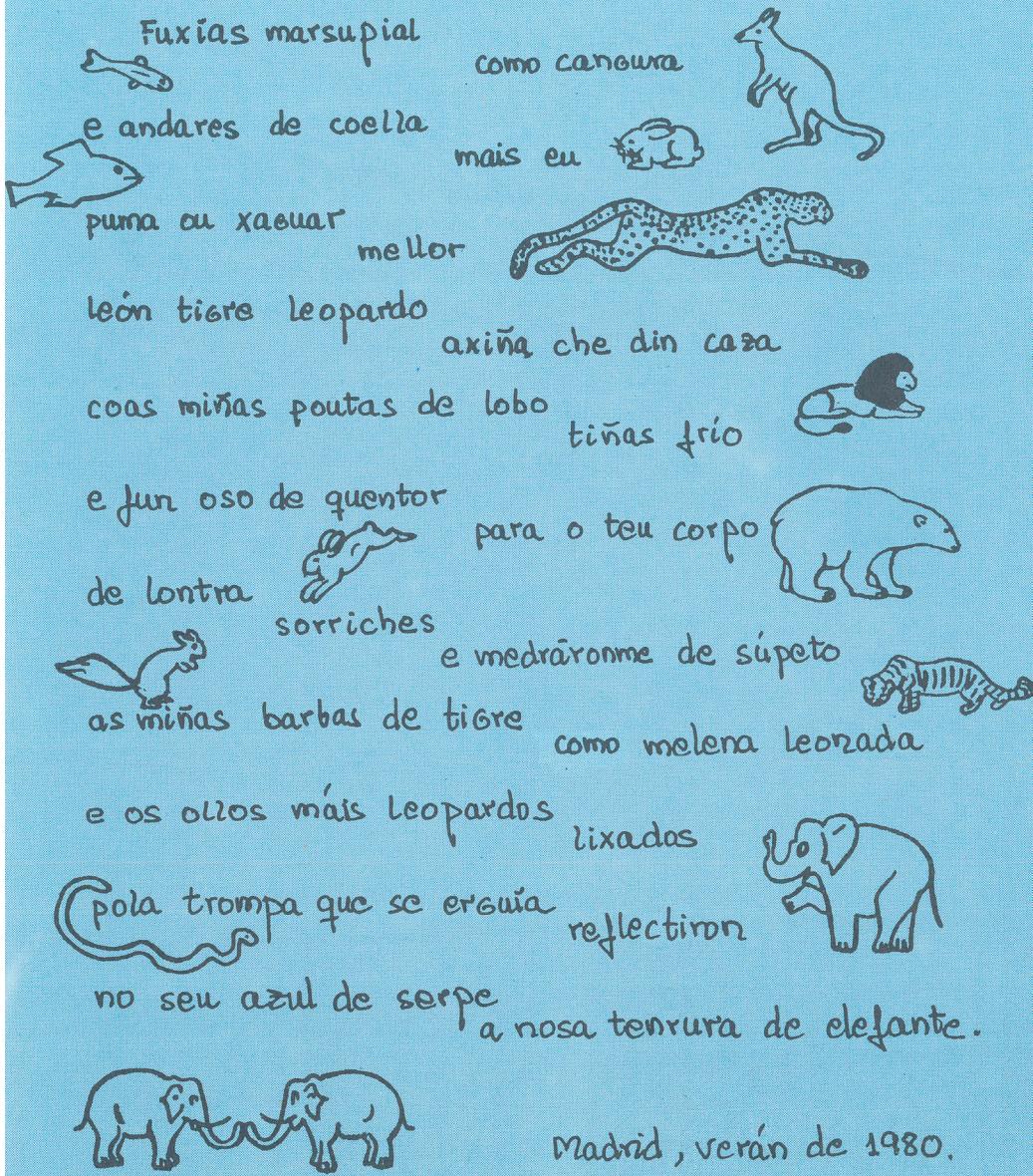
Esas cousas tan tolas
das que fala Ferre'
eses versos que bebes
xirando desbocada
dende o alén ao baleiro
e polo linde revertes
ata volver en min.

O TEMPO DOS AMANTES

De tantas amadoras
e o tempo que se vai
lémbrome de Hölderlin
e lémbrome do van
todo á fin terá desculpa
mais nunca perturbar
o tempo dos amantes
e a paz dos que se amam.

ZOO

ALBARIÑO DE AMOR

Albariño de amor
vérteme raso.

MANUAL DO CONDUTOR

Intermitentes pestanas
 que se acenden e apagan
 e rebrillan
 e chaman danme paso
 pola dereita adianto e marcho atrás
 colisiono e bato contra ti
 dou voltas de campá polo arcén
 pola beirarrúa
 polas liñas continuas sen moles nin balistas
 nin amortecedores de fochas ou rebotes
 infrinxo toda norma crebo o código
 empotrándome como cebra co semáforo en roxo
 non importan aduanas nin barreiras
 altos paradas ou pasos a nivel importa

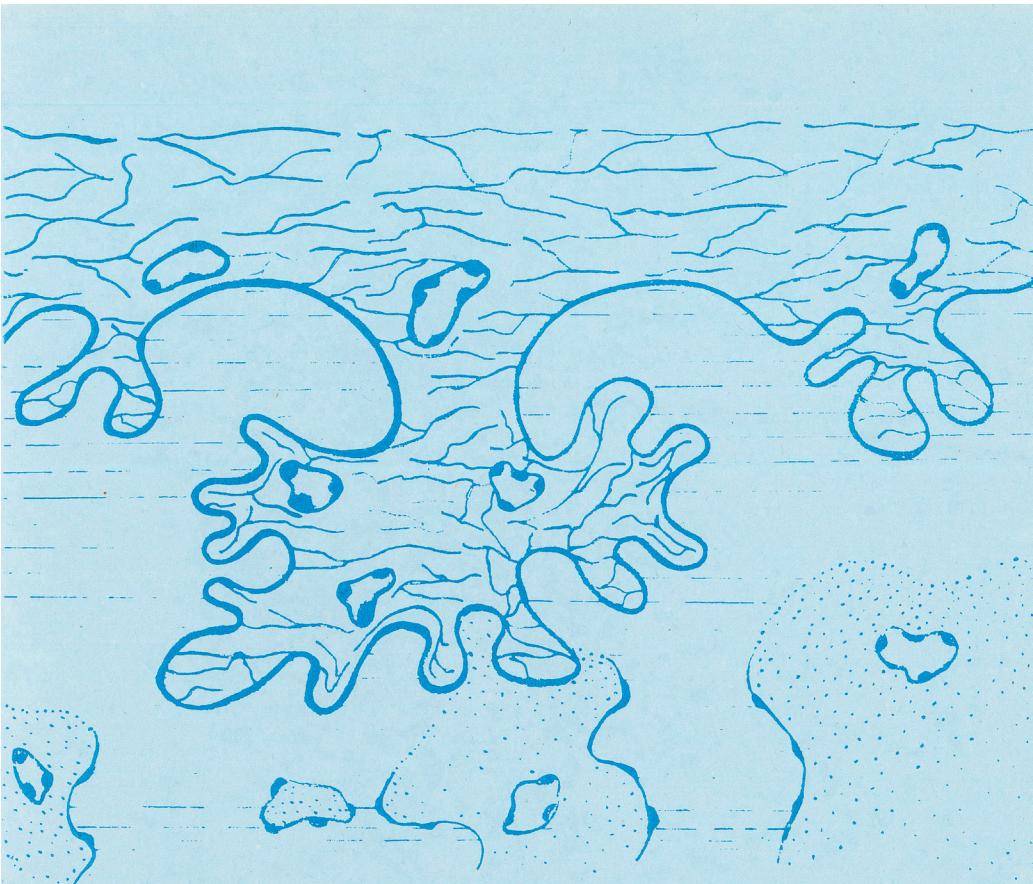
esta carreira
 esta marcha este delirio
 tolo
 sen freos nin embragues
 importa o corazón a cen por hora
 e o noso combustible
 rebordante
 importa acelerar con néboa e choiva
 importa este badén esa rasante
 aquel xiro esta baixada
 importa en fin chegar
 a este desenfreno que non para.

O ENIGMA

Tardei infinitos leitos
 tardei
 eterno aduento
 en comprender
 no fondo
 que unha muller
 quizais pode ser todas
 nela mesma.
 Mais
 ainda non me foi dado desvelar
 o enigma que suponen
 duas mulleres.

ÁMBITO

E o verde das veigas
vertendo na ribeira

devécheme e verdécheme
rea a rea

como un manantío de mapoulas
baixándose dentro.

Roxa
é a sua punta.
("Cantiga da frecha"
dos indios chippewas)

ROXA É A SÚA PUNTA

Roxa
é a sua punta
como azuis
as veas
rebordantes
de ceo
como roxa
é a sua punta
e azul o arco
trocado en frecha
como roxa
é a sua punta
e azuis os beizos da fiestra:
roxa
é a sua punta
e azul o cosmos que penetra.

Ata os vermes:
tamen elas se aman.
(Indios paxnees)

COMO OS VERMES

Vermes atigrados
en pos de transformarse.

Vermes más calados
que a choiva que non chove,
ou que as chorimas.

Vermes coma min
feitos de lume e lobo
como os tiros.

Vermes que se aman
ata as veas
como tiros de ternura.

NA PROCURA DA VULVA

Abandono de novo
o verso pola vida
proteica

abandono a verba
na procura da vulva.

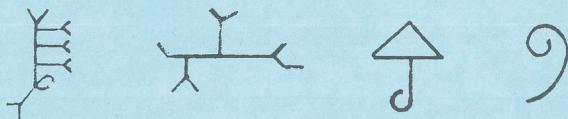
EPITAFIO

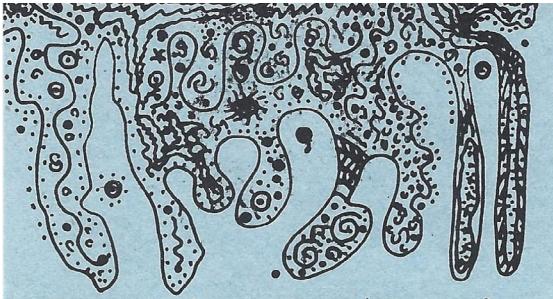
eterno amante son de eterna amada

Quevedo

Limiari	9
Adro	15
Conxuro	17
Alén	19
Quintana	21
Nuller infinda	23
Noite de amor no Cádavo	25
Caixa de resonancia	27
Ámame anarquista	29
A noite que me evocas	31
Pombal	33
Vista Alegría	35
O lobo ouvea	37
Volver en mí	39
O tempo dos amantes	41

Zoo	43
Albariño de amor	45
Manual do condutor	47
O enigma	51
Ámbito	53
Roxa é a sua punta	55
Como os vermes	57
Na procura da vulva	59
 Epitafio	61
 Índice	63

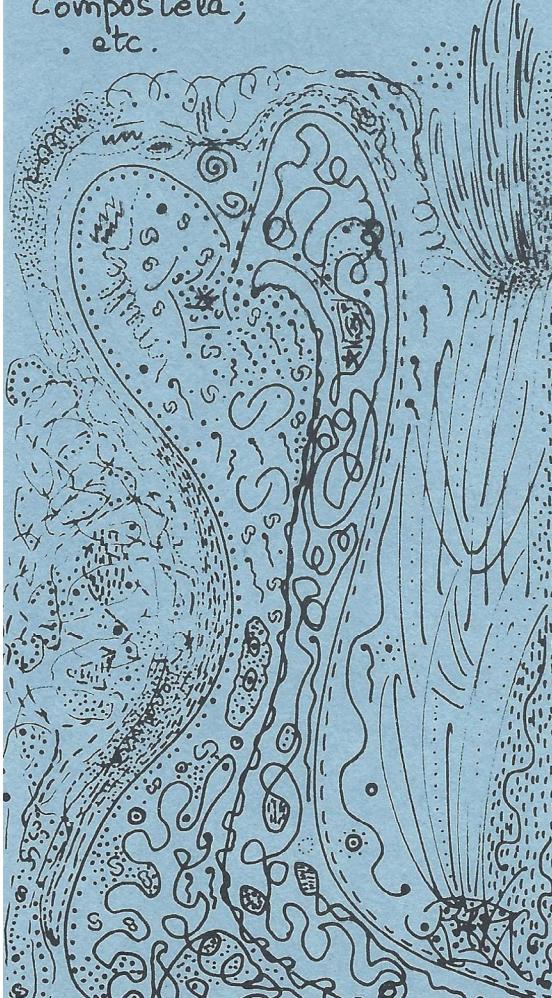

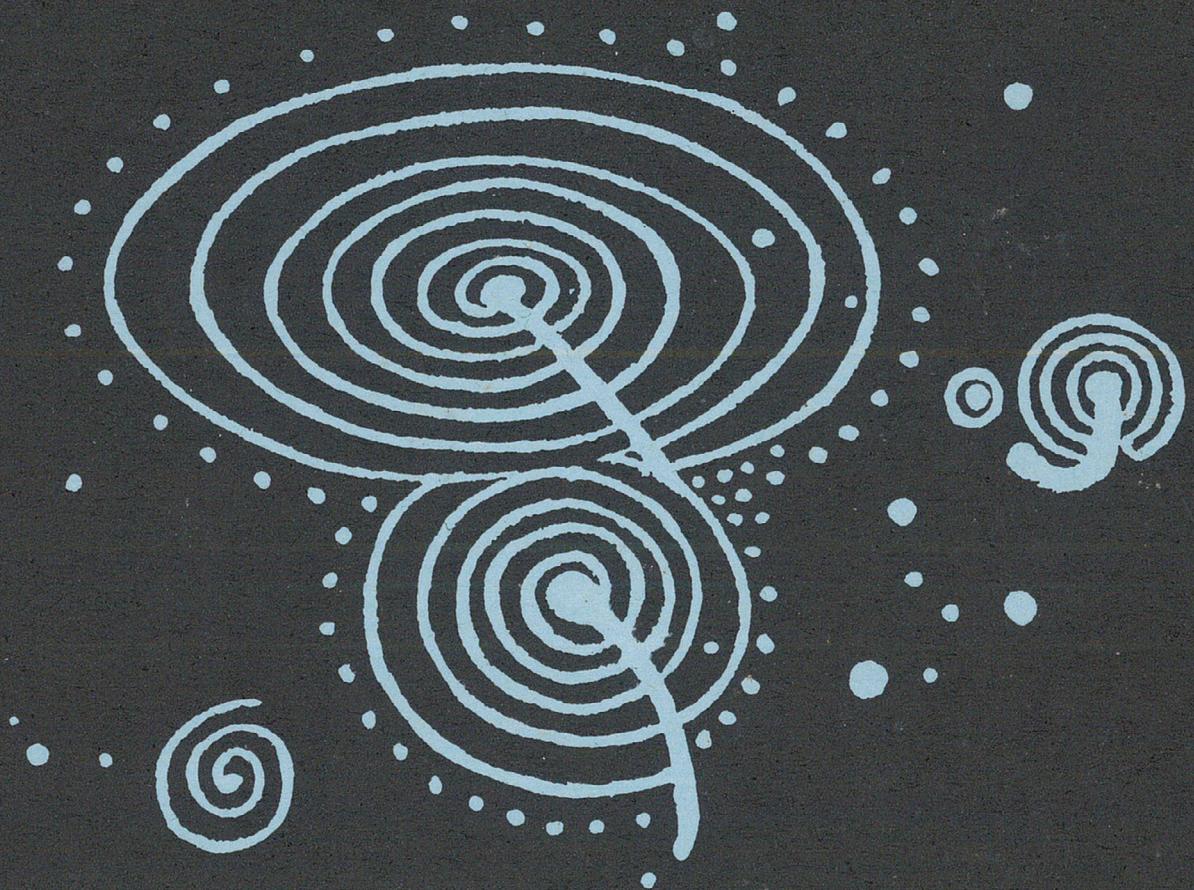
Alcúns dos referentes gráficos que componen este libro están inspirados libremente, por orde de sucesión, nos seguintes elementos:

- tigres de Sumatra;
- fases do trazado dun labirinto segundo Vicente Risco;
- galaxia na constelación de Cisne;
- acullas calcáreas con tres círculos dunha esponxa;
- acullas de stoice do tipo oxyaster da esponxa *tethya*;
- triskele da cultura castrexa galega;
- símbolos serpentiformes castrexos;
- *asterionella formosa* en colonias estreladas;
- lobo naïf de Isabel Villar;
- gravados irlandeses de New Grange (Meath);
- esvásticas flamexantes, triskele, liña crebada en zig-zag, espiral e círculos concéntricos das culturas castrexas;
- Gravado inciso en madeira dos ostiarios siberianos;
- dobre espiral radial de haxe das Rodas e outros sím-

bolos da arte rupestre gallega; • placenta hemocorial dos metazoos;

- ídolo cilíndrico faliforme da Pedra das Ferraduras;
- protozoos varios: amebas, masticamebas, radiolarios e espícula silícica de radiolario;
- merozoitos;
- microgametos;
- marcas de canteiros de Compostela;
- etc.

CRONOBIOGRAFÍA DE CLAUDIO RODRÍGUEZ FER

Reprodúcese, actualizada, a cronoloxía elaborada por Natalia Regueiro no libro *Os mundos de Claudio Rodríguez Fer* (Sada: Ediciós do Castro, 1998) e ampliada por Olga Novo na introdución a *Unha tempada no paraíso* (Noia: Toxosoutos, 2010).

1956 Nace en Lugo, fillo de Claudio Rodríguez Rubio, técnico muiñeiro zamorano, e Alicia Fernández Couso, mestra license. Criarase e cursará o ensino primario na escola da nai, quen lle ensinará a ler e a escribir, e formarase ética e politicamente baixo a influencia humanística e progresista do pai.

1965 Comeza a escribir poesía habitualmente.

1966 Inicia o Bacharelato no Instituto Masculino de Lugo. Comeza a escribir narrativa breve.

1970 Inicia a súa militancia antifranquista no seo do movemento estudiantil.

1972 Comeza a escribir “cinepoemas” e outros traballos sobre cine, así como un libro de relatos que quedou inédito, exhumado como “Prometeo adolescente”.

1973 Comeza a escribir composicións que formarán parte do seu libro inicial, como “Máis alá da saudade”. Publica o seu primeiro artigo, “Entre Kafka y Shakespeare. El cine algebraico de Orson Welles”.

1974 Comeza a estudar Filoloxía no Colexio Universitario de Lugo. Inicia a súa relación amorosa con Carmen Blanco, a quen dedicará seis libros e quen lle ilustrará obras diversas.

1975 Inicia o seu labor cineclubístico organizando exhibicións universitarias e redactando folletos para o Club Cultural Valle-Inclán e o Cine-Club Marcos da Portela.

1976 Continúa a carreira na Facultade de Filoloxía de Santiago de Compostela.

1977 Forma, con Carmen Blanco, a tribuna libertaria galega Unión Libre, que publica panfletos literarios e colabora na revista Askatasuna.

1978 Licénciase en Filoloxía Hispánica. Comeza a dar clase no Instituto Masculino de Lugo. Publica o seu primeiro estudo, "Borges e o escepticismo esencial".

1979 Obtén, por oposición libre en Salamanca, praza de profesor agregado de Lingua e Literatura Españolas, e comeza a exercer no Instituto Xelmírez de Santiago de Compostela. Publica o seu primeiro libro, *Poemas de amor sen morte*.

1980 Obtén, por oposición libre en Madrid, praza de catedrático de Lingua e Literatura Españolas, e comeza a exercer como tal no Instituto Mixto de Chantada.

1981 Publica *A Galicia misteriosa de Ánxel Fole, Tigres de ternura* (ilustrado e manuscrito por Carmen Blanco) e a primeira versión de "Meta-relatos". Inicia en Barcelona a súa participación en encontros e congresos por diversos lugares de Europa (Portugal, Gran Bretaña, Francia).

1982 *Tigres de ternura* recibe o Premio da Crítica Española e reeditase con versión castelá.

1983 Publica *Cinepoemas* e "Fábula fauna". Edición pirata de *Tigres de ternura*. Nace a súa filla Mariña.

1984 Publica *Historia da lúa*, ilustrado por Carmen Blanco.

1985 Edita *Contos de lobos de Fole*. Escribe o guión da película documental *Ánxel Fole*.

1986 Comeza a investigar por Galicia sobre a literatura galega na guerra civil, labor que continuará desenvolvendo nos máis diversos lugares, dende a Unión Soviética aos Estados Unidos de América.

1987 Publica *A boca violeta e Lugo blues* (con fotografías de Eduardo Ochoa). Imprímese a súa edición non nata de *Cántigas de alén de Valente*. Comeza a dar clase no Instituto Ánxel Fole de Lugo.

1988 Publica "Cebra" e *Meta-relatos* (con fotografías de Eduardo Ochoa). Inicia o seu labor como guionista para vídeo.

1989 Publica *Poesía galega e Antonio Machado e Galicia*. Edita *Contos de lobos* e outros relatos de Fole, *Cántigas de alén de Valente* e, con Carmen Blanco, *Con pólvora e magnolias de Ferrín*. Inicia en Rusia e Polonia o seu ano sabático por licenza de investigación.

1990 Publica *Vulva, "Tres"* e *Manifesto por un movemento vital*. Inicia o anuario poético *A Dama Amada*. Reeditase *Poesía galega*, que recibe o Premio Losada Diéguez de Investigación. Edita, con Carmen Blanco, *Os eidos de Novoneyra*. Diserta en Suíza e investiga en Austria, Hungría e Checoslovaquia. Dirixe e cataloga a exposición sobre "Luís Pimentel". Comeza a dar clase no Campus de Lugo da Universidade de Santiago de Compostela.

1991 Publica *Arte literaria e Cebra*, así como contos eróticos en *O relato breve* e no *Boletín galego de literatura*. Doutórase cum laude coa tese "A literatura galega durante a guerra civil", que recibe Premio Extraordinario. Edita *Guerra literaria de Dieste*. Comeza a dirixir a colección de ediciones críticas "Clásicos Galegos". Dirixe o curso de verán "Cunqueiro e a Cultura Europea" no Campus Universitario de Lugo.

1992 Exerce como profesor visitante no Centro Graduado da Universidade da Cidade de Nova York. Comeza a colaborar en proxectos diversos con Diana Conchado. Publica *A muller núa*. Edita *Comentarios de textos contemporáneos*, José Ángel Valente e Verbas de chumbo de Castelao.

1993 Edita *Poesía perdida* de Carballo Calero e *Obras reunidas* de Ángel Johán. Publica *A muller loba*. Dirixe o "Encontro Internacional sobre José Ángel Valente" en Santiago de Compostela. Obtén, por oposición en Santiago de Compostela, a titularidade de Literatura Española Contemporánea na Facultade de Humanidades de Lugo. Comeza a colaborar en proxectos diversos con Olga Novo.

1994 Edita *Comentarios de textos populares e de masas* e *Material Valente*. Coordina o monográfico "Valente, cuestión cero" na revista *Ínsula* e participa no encontro e no posterior libro *El silencio y la escucha: José Ángel Valente*, organizados pola Universidade Complutense en Almería. Publica *A literatura galega durante a guerra civil* e *A subnormalización da cultura galega*. Comeza a colaborar en proxectos artístico-literarios con Sara Lamas.

1995 Forma parte dun equipo de investigación sobre "Muller e literatura en Galicia" con Carmen Blanco, da Universidade de Santiago de Compostela, e Diana Conchado, da Universidade da Cidade de Nova York. Exerce como profesor visitante na Universidade da Alta Bretaña, en Rennes. Vixxa por Bretaña e Normandía e frecuenta París. Comeza a colaborar en proxectos diversos con María Lopo. Inicia o díptico poético *A tola soñando*.

1996 Publica *Extrema Europa* como artefacto ilustrado por Sara Lamas e *Acometida atlántica (Por un comparatismo integral)*. Recibe o Premio de investigación Losada Diéguez por *A literatura galega durante a guerra civil*. Comeza a codirixir, con Carmen Blanco, *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, e con Alexandre Veiga, *Moenia. Revista Lucense de Lingüística & Literatura*. Edita *Cántigas de alén de Valente*, con gravados de Chillida, e *Cartafolio galego de Fole*. Olga Novo edita *Por un vocabulario galego do sexo*. A terminoloxía erótica de Claudio Rodríguez Fer. Fala en Puerto Rico e visita Roma.

1997 Publica Ánxel Fole. *Vida e Obra* e *A unha muller descoñecida* (con grafismos de Sara Lamas). Edita a *Obra Galega Completa de Ánxel Fole*, Ánxel Fole 1903-1986. Unha fotobiografía e *O mundo lucense de Ánxel Fole*, en colaboración con Armando Requeixo e outros investigadores. Pronuncia a conferencia inaugural do "Congreso Ánxel Fole" celebrado en Lugo. Vixxa a Cuba.

1998 Publica *Guía de investigación literaria*. Introduce *A lenda do Gran Inquisidor*, de Dostoievski. Presenta e coordina o monográfico sobre metodoloxías integrais do terceiro número de *Unión libre*. Natalia Regueiro publica *Os mundos de Claudio Rodríguez Fer*. Inclúese "Borges, escepticismo y fantasía" en *El relato fantástico. Historia y sistema*. Expón poesía visual no CGAC de Santiago de Compostela. Vixxa a Grecia e a Italia.

1999 Inclúe o poemario visual "As orixes dos mundos" no cuarto número de *Unión libre*, dedicado a "Erotismos". Olga Novo publica *O lume vital* de Claudio Rodríguez Fer. Apadriña a Valente na súa investidura como doutor "Honoris Causa" pola Universidade de Santiago de Compostela.

2000 Publica *Rastros de vida e poesía* con serigrafías de Eugenio Fernández Granell. Edición bilingüe galego-bretoa da antoloxía poética de temática céltica *Moito más que mil anos*, debida a María Lopo, con

quen a presenta en Rennes xunto aos tradutores Alan Botrel, Gwendal Denez e Herve ar Bihan. É nomeado secretario da Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética da Universidade de Santiago de Compostela. Publica "Georges Brassens: escepticismo ácrata e liberdade persoal" no quinto número de *Unión libre*.

2001 Coordina o monográfico sobre José Ángel Valente de Moenia. Edita *Cima del canto de Valente*. Realiza as estampacións "Man a man", publicadas no sexto número de *Unión libre*, con Sara Lamas, ilustradora da revista e de numerosos libros e proxectos do autor.

2002 Publica *Belas e bestas* en edición dixital e *A vida. Gravados sobre corpo en carpeta de augafortes orixinais*. Edita *Cuaderno de versiones de Valente. Víaxe a Irlanda. Outono en Occitania*, en inicio dun ano sabático na Universidade.

2003 Edita a *Obra Literaria Completa* de Ánxel Fole cun terceiro volume en castelán. Pasa parte da primavera e do verán en París. Víaxe por Escocia. Dirixe o curso de verán "Poetas europeos contemporáneos" no Campus Universitario de Lugo.

2004 Investigación no Instituto Memorias da Edición Contemporánea (IMEC) en París. Publica *A loita continúa*. Coordina o monográfico "Memoria antifascista de Galicia" no noveno número de *Unión libre*. Dirixe o curso de verán "Amor e literatura" no Campus Universitario de Lugo. Víaxe por Aquitania.

2005 Intervencións en Marrocos. Víaxes por Languedoc e Rosellón e pola Fisterra bretoa. Publica *O muiñeiro misterioso* e *A bela mestra*. Coordina o monográfico "Amores" no décimo número de *Unión libre*. É nomeado director da Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética da Universidade de Santiago de Compostela. Promove a Asociación para a Dignificación das Vítimas do Fascismo.

2006 Publica *Víaxes a ti*, con gravados de Sara Lamas. Coordina o monográfico "Vermellas" no undécimo número de *Unión libre*. Colabora nos libros colectivos *Poemas pola memoria* e *Volverelles a palabra. Homenaxe aos represaliados do franquismo*. Participa na Primavera dos Poetas na Casa da Poesía de Rennes. Pronuncia a conferencia inaugural do "Congreso Interdisciplinar Eugenio Granell" en Santiago de Compostela. Promove e introduce a edición facsímile da revista *Yunque*, a partir da única colección completa coñecida.

2007 Víaxes pola Toscana. Organiza o encontro "Referentes europeos na estética de Valente" en Santiago de Compostela. Dirixe o curso de verán "Vítimas do 36 en Galicia. Memoria e paz para sempre" no Campus Universitario de Lugo. Coordina o monográfico "Cinemas" no duodécimo número de *Unión libre*. Colabora no libro colectivo *Do amor e da literatura*. Participa na inauguración da Biblioteca Valente do Instituto Cervantes de Marrakech e na conmemoración do XL aniversario da sociedade emigrante A Nosa Galiza en Xenebra. Víaxa a Venecia e escribe "Venecia venérea".

2008 Presenta en París a edición bilingüe galego-francés de *Voyages à toi*, traducida por María Lopo e Annick Boilève-Guerlet. Publica *Borges e o labirinto galego* en edición bilingüe, que presenta María Kodama en Bos Aires. Fala no Centro Galego de Bos Aires e na Irmandade Galega de Caracas. Reedítase *O lume vital* de Claudio Rodríguez Fer, de Olga Novo. Edita *Valente: El fulgor y las tinieblas* e recompila e introduce o volume de *Ensayos das Obras completas de Valente*. É secretario do curso de verán "Escritoras europeas de culturas minorizadas. Por un lugar libre para as linguas de Lilith". Víaxa a Florencia e polo

Cornualles británico. Preside a Asociación para a Dignificación das Vítimas do Fascismo e grávase en bronce o seu poema "A Juana Capdevielle" nun monumento conmemorativo erixido en Rábade. Coordina o monográfico "A voz das vítimas do 36" no número 13 de *Unión libre*. Exerce como profesor visitante na Universidade da Bretaña Sur, en Lorient.

2009 Publica *Ámote vermella* e realiza con Carmen Blanco a exposición *Vermellas*, sobre as mulleres represaliadas polo franquismo, en ambos casos con gravados de Sara Lamas. Presenta en Bretaña *La lutte continue. Poèmes de la mémoire antifranquiste*, traducidos por Annick Boilève-Guerlet e María Lopo. Edita *Ensayos sobre José Ángel Valente* de Juan Goytisolo. Visita Stonehenge e viaxa pola Campania, a Illa de Man e Normandía. Inaugura o encontro "Valente: memoria sonora" en Ourense e participa na homenaxe a este poeta en Madrid. Coordina o monográfico "Lugares" no número 14 de *Unión libre*. Investiga en Cambridge e Oxford, onde diserta sobre Borges; fala sobre Cernuda na Universidade da Cidade de Nova York e por dúas veces sobre memoria histórica en Rennes.

2010 Publica *Unha tempada no Paraíso* (con introdución de Olga Novo), *Os paraísos eróticos* e *Meus amores celtas*, os tres ilustrados por Sara Lamas, participando coa mesma artista no libro *Poetas con Valente*. Investigación no Institut Mémoires de l'édition contemporaine (IMEC) en Normandía. Viaxa a Nova York, recita por dúas veces en Rennes e diserta en Berlín. Promove en *Unión libre* a colección de balde *Poesía para tod@s*, que se inicia con *Poemas polas vítimas do 36 en Galicia* e *Poemas para Lugo*. Grávase en pedra o seu poema "Paz para sempre" no memorial das vítimas do fascismo na Coruña. Edita privadamente *Poemas para Carmen Blanco*.

2011 Reúne a súa poesía en *Amores e clamores* e a súa narrativa en *Contos e descontos*. Publica *Terra extrema de radiación amorosa* en edición dixital. Con Carmen Blanco, inaugura a exposición *Vermellas* en Vigo e publica *Vivas en nós. Mulleres represaliadas polo franquismo na Coruña a raíz de 1936*. Presenta e acompaña a María Kodama en Galicia. Viaxa por Dinamarca e por Quebec, onde asiste ao congreso sobre texto e imaxe *L'imaginaire de Montreal*. Participa no Congreso Internacional sobre Literatura de Viaxe en Marrocos.

2012 Investiga nos Archives de la Planète do Musée Albert-Khan en Boulogne. Recitais "Amores e clamores" en homenaxe a Granell e a Díaz Pardo en colaboración coa mocidade das revistas *Evohé* e *Paradisso*. Nomeado Doutor Honoris Causa pola Universidade da Alta Bretaña en Rennes e Presidente de Honra da Asociación Mémoire dell'Exil Républicain Espagnol en Brest. Edita *Valente vital* (*Galicia, Madrid, Oxford*) e os epistolarios de Valente con Paz, Cortázar e Vargas Llosa. Prologa os contos de Granell. Participa xunto a Juan Goytisolo na conmemoración da Biblioteca Valente do Instituto Cervantes de Marrakech. Edición bilingüe galego-inglés de *Tender tigers*, traducida por Kathleen N. March, que se presentará en Nova York.

2013 Tempadas en Nova York, onde recita (City University of New York), investiga (New York University) e presenta "Revolución rosaliana en Nova York" (Spanish Benevolent Society). Exhibe o fondo fotográfico de Julio Cortázar na Cidade da Cultura de Santiago de Compostela e publica o libro *Borges y todo (Escepticismo y otros laberintos)* no Centro de Arte Moderno de Madrid. Edita o epistolario entre Jorge Guillén e José Ángel Valente.

2014 Retorna a Nova York e fala na Universidade de Princeton (Nova Jersey). Edita *Poemas para lúcenses, Poemas polas vítimas do 36 nas rías de Vigo e Pontevedra, Anarquista ou nada (Poemas da memoria libertaria)* e *Valente vital* (Ginebra, Saboya, París). Edición bilingüe galego-francés de *La pièce bretonne* traducida por Marianne Equy e galego-inglés de *Rosalía's revolution in New York* traducida por Kathleen N. March, con quen ofrece o recital bilingüe de clausura do primeiro simposio de estudos galegos en Norteamérica celebrado en Milwaukee (Wisconsin). Participa na inauguración da placa cun poema de Valente aos españois mortos pola liberdade na Segunda Guerra Mundial no memorial de Annecy (Alta Saboia). Viaxa por Bélxica. Recibe con Carmen Blanco o Premio Galicia Mártil da Fundación Alexandre Bóveda. Participa co seu poema "Arsenal da barbarie" na inauguración da placa sobre os exiliados escravizados polos nazis durante a ocupación de Francia no búnker submarino de Brest (Bretaña).

2015 Intervén no Salón Internacional da Edición e do Libro de Casablanca. Edicións bilingües galego-castelán de *Icebergs. Micropoemas reunidos*, traducido por Tera Blanco de Saracho, que presenta en Madrid; galego-italiano de *L'ansia di avere le ali*, de varios tradutores, que presenta en Bolzano, e galego-inglés de *Deathless Loves*, en edición de Diana Conchado, que presenta en Nova York e Santiago de Compostela. Publica, en tradución súa, a edición galego-inglés *Musgo / Moss*, de Emily Dickinson e, en 35 linguas, *A cabeleira*, que presenta en recitais multilingües por Galicia e Nova York.

2016 Reedita *Cinepoemas* en edición gráfica de Cristina Fiaño; *A cabeleira* con ampliación a sesenta linguas, e *A cabeleira multilingüe* en edición dixital. Publica as antoloxías poéticas *Anarquista o nada*, tradución ao castelán con limiar de Lily Litvak, e *Les amours profonds*, edición bilingüe galego-francesa de María Lopo, con quen a presenta en Lorient, Saint-Malo e Rennes. Viaxa por Occitania e investiga na Maison Jean Vilar de Aviñón. Presenta con Cristina Fiaño a revista *Evohé* dedicada a Borges en Galicia, Madrid e Xenebra, así como nesta última o álbum *Cátedra Valente. 15 años de poesía y estética*. O Patronato da Cultura Galega de Montevideo dedícallle o Día da Poesía Galega en Uruguai.

2017 Inicia o ano en Nova York e investiga en Columbia University. Viaxa por Rhode Island e polo val do Hudson, onde investiga no Vassar College de Poughkeepsie. Tradución da antoloxía de temática helénica *Limiares sen límites* en edición bilingüe galego-grega de Theodora Grigoriadou, que presenta en Atenas. Edita a antoloxía *O amour fou* en colaboración con Carmen Blanco, Olga Novo, Cristina Fiaño e María Lopo, así como *Poemas para pais*, coas tres primeiras, e *Pai meu* en versión octolingüe. Viaxa e investiga por Alta Saboia, Alsacia e Lorena. Diserta e recita en París (onde presenta *Pai meu* e *O amour fou*) e Brest, ofrecendo en ambas cidades recitais multilingües de *A cabeleira*. Participa en Londres no congreso intercultural *Caras do Infinito. Neoplatonismo e Poética na confluencia de África, Asia e Europa*. Presenta en Almería *Valente vital* (Magreb, Israel, Almería).

2018 Inicia o ano como profesor visitante na Universidade de París Este, onde ofrece conferencias e recitais. Presenta *Les amours profonds* na Sorbonne Nouvelle de París. Publica *A muller sinfonía (Cancioneiro vital)* e *Valente infinito (Liberdade creativa e conexións interculturais)*. Retorna en primavera a París, onde ofrece con Carmen Blanco un acto multilingüe, en torno a *A cabeleira* e *Pai meu*, no que se estrea sobre este último o videopoema homónimo de Miguel Almirón. Monta a súa exposición *Corpoética de poesía verbal, visual, obxectual, corporal, postal e audiovisual* na Fundación Granell de Santiago de Compostela, inaugurada con Olga Novo. Presenta o catálogo, deseñado por Cristina Fiaño e realizado por Lily Litvak,

Olga Novo, Manuel Fernández e Antonio Gamoneda, este á súa vez autor do limiar da plaquette poético-visual *Criptografías. Estancia en Rennes e en Brest*, onde intervén en actos memorialistas con María Lopo. No outono, diserta sobre Borges e Valente na Universidad de Almería, participa con Carmen Blanco nun coloquio memorialista na Université Paris-Est e organiza un encontro internacional sobre poetas universais en linguas románicas na Cátedra Valente. Inaugura a exposición *Corpoética infinita* no Centro de Arte Moderno de Madrid. Publica a antoloxía bilingüe *Máis alá do bosque* con tradución ao romanés en edición de Adina Ioana Vladu.

2019 Publica a antoloxía bilingüe *Beleza ou barbarie* con tradución ao catalán, que presenta en Barcelona. Presenta a súa exposición de poesía visual e obxectual *Corpoética virtual* na Universidade de París Este. Presenta en Bucarest *Máis alá do bosque* cos tradutores Adina Ioana Vladu e Victor Ivanovici. Saturnino Valladares traduce *Unha tempada no paraíso* ao portugués, que edita en Brasil e que presenta co poeta en Galicia. Reedita *Pai meu* en edición endecalingüe. Fala e recita no Festival Intercéltico de Lorient, incluído na mostra de poesía galega editada en bretón por María Lopo, que tamén presentan en Galicia con Olga Novo, Gwendal Denez e Herve ar Bihan. Comisaria a exposición “Valente e a unidade das artes” na Universidade de Santiago de Compostela e participa en numerosas actividades colaterais, como as presentacións de *Poemas a Valente*, editado na Cátedra Valente por Saturnino Valladares.

2020 Conmemora o vinte aniversario da Cátedra Valente recollendo as súas actividades e publicacións nun álbum e nun vídeo conmemorativos. Reedita *Pai meu* en edición hexadecalingüe. Edita a correspondencia mantida con Carmen Blanco e con el, respectivamente, por Ricardo Carvalho Calero, Isaac Díaz Pardo e Luz Pozo Garza, esta no número 25 de *Unión Libre*. Promove con Carmen Blanco Homenaxe a Xesús Pérez Regueiro de *Unión Libre*. Participa virtualmente no coloquio intercontinental libertario “Arte e anarquía” con catro participantes máis dende Colombia e México.

2021 Dirixe o vídeo-encontro internacional “Valente en recital políglota” realizado en dezaoito linguas. Elabora artesanalmente con Sara Lamas o *Caderno Cucuteni* e publica ADN do *infinito* ilustrado por ela, de quen tamén son as imaxes de *A viaxe vermella* (María Casares) en versión endecalingüe e edición despregable. Participa con Carmen Blanco no encontro “Poéticas mediterráneas” na Universidad Complutense de Madrid. Reedición de *Cinepoemas* deseñada por Cristina Fiaño a cargo da Semana de Cine de Lugo. Inaugura o “I Encontro Álvaro Cunqueiro” organizado en Mondoñedo, falando de “Borges e Cunqueiro, creadores de labirintos”, o que dá orixe a un libro homónimo en edición bilingüe. Clausura o congreso “Ecos e resplandores helenos na literatura hispana” organizado en Atenas, falando de “Valente, creador odiseico, pensador antigoniano e tradutor de Cavafis”, conferencia coa que inaugura o encontro “Valente e a literatura europea: o diálogo dun tradutor” organizado en Almería. Intervén en Madrid no simposio “María Zambrano, discípula y maestra. Poéticas del pensamiento”, falando da relación de Valente coa filósofa. Edita *Valente epistolar (Correspondencia de José Ángel Valente con sus amistades)*, onde se ocupa do epistolario de Cernuda. Olga Novo realiza en *Unión Libre* unha edición introducida de *Tigres de ternura* polo seu corenta aniversario. Realízanse en Lugo dous concertos musicais sobre poemas do seu libro *Ámote vermella* a cargo de cinco grupos e solistas en homenaxe a mulleres represaliadas polo fascismo.

BIBLIOGRAFÍA DE CLAUDIO RODRÍGUEZ FER

1. POESÍA	68
1.1. Poesía en libro de autoría individual	68
1.2. Poesía en antoloxías ou libros colectivos	69
1.3. Poesía en diarios e revistas	63
1.4. Inscripcións e poesía en espazos públicos	79
1.5. Textos musicados	79
1.6. Tradución.....	79
2. NARRATIVA	80
2.1. Narrativa en libro	80
2.2. Narrativa en diarios ou revistas	80
2.3. Memoria de vida	80
3. TEATRO	81
4. ESTUDO E ENSAIO	81
4.1. Libros de teoría e metodoloxía analíticas.....	81
4.2. Libros de historia e crítica literarias	81
4.3. Edicións anotadas e/ou introducidas	82
4.4. Prólogos, epílogos e colaboracións en libros colectivos	82
4.5. Separatas de revistas e actas	86
4.6. Artigos en diarios e revistas	87
4.7. Folletos e catálogos.....	96
5. AFORISMO	97
6. CINE E VÍDEO	97
7. ENTREVISTAS E/OU REPORTAXES	97

1. POESÍA

1.1. Poesía en libro de autoría individual

Poemas de amor sen morte, con deseño de José Lupiáñez, Granada, Antonio Ubago Editor, 1979, 49 pp.

Tigres de ternura, con deseño e debuxos de Carmen Blanco, Santiago de Compostela, Reprografía 1846, 1981, 65 pp.; 2º ed., ibidem, 1982, 65 pp.; 3º ed. (pirata), Aranguren, Ediciones El Paisaje, 1983, 69 pp.

Cinepoemas, con deseño de Luís Mariño sobre fotogramas cinematográficos, Vigo, Ediciones Xerais de Galicia, Colección Ventobranco, 1983, 88 pp.

Historia da lúa, con cuberta de F. Mantecón e X. Janeiro e debuxos de Carmen Blanco, Vigo, Editorial Galaxia, Colección Ronsel, 1984, 79 pp.

A boca violeta, Barcelona, Sotelo Blanco Ediciones, Colección Leliadoura, 1987, 95 pp.

Lugo blues, con fotografías de Eduardo Rodríguez Ochoa, Lugo, Excmo. Concello de Lugo, 1987, 89 pp.

Vulva, con debuxo de Carmen Blanco, Santiago de Compostela, Libros da Cebra, 1990, 179 pp.

Cebra, edición Ángel Caffarena, Málaga, Librería Anticuaría El Guadalhorce, 1991, 21 pp.

A muller núa, con cuberta de Xurxo Fernández e debuxos de Carmen Blanco, Santiago de Compostela, Editorial Compostela, Biblioteca 114, 1992, 96 pp.

Extrema Europa, con ilustracións de Sara Lamas, Santiago de Compostela, Edicións Positivas, Colección Di-Versos, 1996, s. p.

A unha muller descoñecida, con grafismos de Sara Lamas, Ferrol, Sociedad de Cultura Valle-Inclán, Colección Esquío, 1997, 109 pp.

O lume vital de Claudio Rodríguez Fer, estudo e antoloxía de Olga Novo, Santiago de Compostela, Edicións Follas Novas, 1999, 128 pp.; 2º ed. revisada e ampliada, 2008, 144 pp., esta con poema visual "A vida" (gravado sobre

fotografía) en cuberta anterior e posterior e portada interior.

Rastros de vida e poesía, con dez serigrafías de Eugenio Granell e tradución ao castelán, *El Gato Gris*, Ediciones de Poesía, Vellizá-Valladolid, 2000, 50 pp. Edición artesanal e única de 135 exemplares numerados e firmados polos autores, en estoxo de carballo, impresos en papel Michel de 240 gramos (sen ácido, cen por cen trapo).

Muioc'h kalz eget mil bloatz / Moito más que mil anos, prólogo de María Lopo e tradución ao bretón de Herve ar Bihan, Alan Botrel, Gwendal Denez e María Lopo, con debuxos de Sara Lamas, Lesneven, SKRID, 2000, 109 pp.

A vida. Gravados sobre corpo, Lugo, Taller de Gravado Augatinta, 2002, carpeta con catro augafortes orixinais estampados por Sara Lamas, con papel Velin de Arches de 270 gramos para a carpeta e papel Guarro Bíblos de 250 gramos para os gravados, numerados e asinados polo poeta.

A loita continúa, con cuberta de Miguel Vigo, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, Colección Poesía, 2004, 92 pp.

Viaxes a ti, con cinco gravados orixinais de Sara Lamas, Lugo, Taller de Gravado Augatinta, 2006.

Voyages à toi, con gravado en cuberta de Sara Lamas, tradución ao francés de María Lopo e Annick Boilève-Guerlet, Culleredo-A Coruña, Espiral Maior / Auliga, 2008, 98 pp.

Ámote vermella, con gravados de Sara Lamas, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 2009, 166 pp.

Unha tempada no paraíso, introdución de Olga Novo, con ilustracións de Sara Lamas, Noia, Editorial Toxosoutos, Colección Esmorga, 2010, 118 pp.

Amores e clamores (Poesía reunida 1973-2009), con deseño de Claudia Susana Sánchez Ulrich e cubertas de todos os libros incluídos, Santiago de Compostela, Edicións do Castro, 2011, 326 pp.

Terra extrema de radiación amorosa, edición dixital, A Coruña, Biblioteca Virtual Galega, 2011, <https://bvg.udc.es/fichaobra.jsp?id=Teexdadera1&alias=Claudio%20Rodr%EDguez%20Fer>

Tigres de ternura / Tender tigers, con ilustracións de Kimberleigh Martul-March, tradución ao inglés de Kathleen N. March, Noia, Editorial Toxosoutos, Colección Nume, 2012, 80 pp.

Icebergs (Micropoemas reunidos), con doce debuxos de Eugenio Granell, tradución ao castelán de Tero Blanco de Saracho, Madrid, Del Centro Editores, 2015, 136 pp., edición artesanal e única de 100 exemplares numerados e firmados polo autor, en carpeta entelada, impresos en papel Fabriano de 160 gramos; en rama.

Ansia das alas / L'ansia di avere le ali, con tradución ao italiano de Yorick Gómez Gane, Alberto Cappi e Christine Stufferin, e ilustracións de Sara Lamas, A tola soñando, 5, (Lugo), 2015, 28 pp.

Amores sen morte / Deathless Loves, edición de Diana Conchado, con tradución ao inglés de Diana Conchado, Kathleen N. March, Julian Palley, Jonathan Dunne, Ute Margaret Saine, John Rutherford, Clifford Irizarry Androulla Sarah Panayi, e poema visual do autor en cuberta anterior e posterior e portada interior, Santiago de Compostela, Edicións Follas Novas, Colección os Libros do Loureiro, 2015, 139 pp.

A cabeleira (Poema en 35 idiomas), orixinal e tradución a 34 linguas, con ilustracións de Carmen Blanco e Sara Lamas, A tola soñando, 1, 2º edición ampliada, s. l. (Lugo), 2015, 48 pp.

Os amores profundos / Les amours profonds, edición de María Lopo, con tradución ao francés de María Lopo, Annick Boilève-Guerlet, Michèle Lefort e Claude-Henri Poullain, e ilustración de Sara Lamas, Santiago de Compostela, Edicións Follas Novas, Colección os Libros do Loureiro, 2016, 179 pp.

Cinepoemas, con deseño de Cristina Fiaño sobre fotogramas cinematográficos, Sarria, Editorial Ouvirmos, Colección Localizados, 2016, 130 pp.; 2º ed. especial para a XLIII Semana d Cine de Lugo, Lugo, 2021, 130 pp.

A cabeleira (Poema en 60 idiomas), orixinal e tradución a 59 linguas, con ilustracións de Carmen Blanco e Sara Lamas, A tola soñando, 1, 3º edición ampliada, s. l. (Lugo), 2016, 76 pp.

Anarquista o nada, introdución de Lily Litvak e tradución ao castelán de Olga Novo, Tera Blanco de Saracho e o autor, Madrid, Amargord

Ediciones, Colección Voces del Extremo, 2016, 106 pp.

A cabeleira (Poema en 65 idiomas), orixinal e tradución a 64 linguas, con ilustracións de Carmen Blanco e Sara Lamas, Unión Libre. Cadernos de vida e culturas, 21, Lug, 2016, <http://www.acabeleira.com/>

Limiares sen límites / Πύλες απειράθμετες, con tradución ao grego de Theodora Grigoriadou, ilustracións de Sara Lamas e poema visual realizado por Cristina Fiaño, A tola soñando, 6, (Lugo), 2017, 36 pp.

"O teu estilo (Indescritiblemente femia)", "Máquina sexual (Resiste comigo)", "Estrela errante (Xusto ao medio día)" e "Jazz vital", O amour fou, con Carmen Blanco, María Lopo, Olga Novo e Cristina Fiaño, traducións de André Bretón e Léon Ferré e ilustracións de Sara Lamas, A tola soñando, 7, (Lugo), 2017, 48 pp.

Pai meu (Amén, camarada), con tradución ao castelán de Olga Novo, ao inglés de Diana Conchado, ao francés de Claudine Allende e María Lopo, ao italiano de Elsa Paredes Bertagnoli, ao grego de Theodora Grigoriadou e ao ruso e ao esperanto de Renée Triolle, A tola soñando, 8, (Lugo), 2017, s. p. Reedición engadindo tradución ao portugués de Claudia Murici, ao romanés de Adina Ioana Vladu e ao catalán de María Mercè López Casas, 2019, 16 pp. Reedición engadindo tradución ao alemán de Anne Kollien, ao gaélico irlandés de Éamon Ó Ciosáin, ao galés de Rhisiart Hincks, ao bretón de Gwendal Denez e ao éuscaro de Aurelia Arkotxa e Joseba Lakarra, 2020, 24 pp., *Pai meu (Amén camarada) (2020) - Versión en pdf descargable*

A muller sinfonía (Cancioneiro vital), Ourense, Editorial Ouvirmos, 2018, 188 pp.

Corpoética, con imaxes de Claudio Rodríguez Fer, deseño de Cristina Fiaño e textos de Lily Litvak, Olga Novo, Manuel Fernández Rodríguez e Antonio Gamoneda, Santiago de Compostela, Fundación Eugenio Granell, 2018, 101 pp.

Criptografías, con imaxes de Claudio Rodríguez Fer e prefacio de Antonio Gamoneda, Madrid, Del Centro Editores, 2018, 16 pp.

Diálogos imposibles / Dialogues impossibles, con imaxes de Claudio Rodríguez Fer e tradución ao francés de Marianne Equy e María Lopo, A tola soñando, 9, (Lugo), 2018, s. p.

Más alá do bosque / Dincolo de pădure, con imaxes de Claudio Rodríguez Fer e tradución ao romanés de Ion Deaconescu, Adina Ioana Vladu e Victor Ivanovici, A tola soñando, 10, (Lugo), 2018, 40 pp.

Beleza ou barbarie / Bellesa o barbàrie, con imaxes de Claudio Rodríguez Fer e tradución ao catalán de Marta Pessarrodona, Maria Mercè López Casas, Mathias Ledroit e Dolors Perarnau, A tola soñando, 11, (Lugo), 2019, 28 pp.

Unha tempada no paraíso / Uma temporada no paraíso, con capa de Heitor Costa, lapela de Tenório Telles e introdución e tradución ao portugués de Saturnino Valladares, Manaos, Editora Valer, 2019, 144 pp.

A viaxe vermella (María Casares), con ilustracións de Sara Lamas e tradución ao castelán, francés, italiano, catalán, provenzal, inglés, gaélico irlandés, bretón, grego e ruso, respectivamente, de Olga Novo, María Lopo e Annick Boilève-Guerlet, Annachiara Virginia Pavesi, Esther Lázaro, Eric Fraj, Diana Conchado, Éamon Ó Ciosáin, Gwendal Denez, Theodora Grigoriadou e Anna Orlitskaya, A tola soñando, 12, (Lugo), 2021, 20 pp.

ADN do infinito, con ilustracións de Sara Lamas, Santiago de Compostela, Andavira Editora, 2021, 42 pp.

1.2. Poesía en antoloxías ou libros colectivos

"Amor sen morte", "Falo azul", "Caixa de resoancia", "¡Viva Zapatal" e "A melura", Escolma da poesía galega 1976-1984, de Xosé Lois García, Barcelona, Sotelo Blanco Edicións, Colección Vento que Zoa, 1984, 200-205.

"Alén" e "O enigma", O libro do amor, con prólogos de Xesús Alonso Montero, Domingo García-Sabell e Andrés Torres Queruga, Vigo, Colexio Universitario de Vigo, 1984, 82-83.

"E son o amor o amante e más o amado", Quien es quien en poesía, Madrid, Asociación Prometeo de Poesía, 1985, s. p.

"Lique", O mar, con fotografía de Eduardo Rodríguez Ochoa, Vigo, Concello de Vigo - Centro de Estudios Fotográficos, 1985, 45-46.

"Amor sen morte", "Unión libre", "Cantiga do cervo solitario", "Alén", "Ámame anarquista", "Vista Alegre", "E son o amor o amante e

máis o amado", "Morderás esta lingua como o crótalo", "Azul como unha estrela de zafiro", "Lique" e "A boca violeta", Desde a palabra, doce voces. Nova poesía galega, de Luciano Rodríguez Gómez, Barcelona, Sotelo Blanco Edicións, Colección Vento que Zoa, 1986, 119-153.

"A melura", Literatura 3 B.U.P, de Xesús Rábade Paredes, M.º Victoria Moreno Márquez e Luís Alonso Girgado, Madrid, Editorial Galaxia - Ediciones SM, 1987, 269-270.

"A cabeleira (Fragmentos)", manuscrito, Poemas autógrafos, Madrid, Círculo de Bellas Artes, 1987, 126.

"Cantiga do cervo solitario", "Amor sen morte", "Como unha gata" e "Flor de U", Antoloxía da poesía galega erótica e amataria, de Xosé Luís Axeitos, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 1988, 115-121.

"Cebrá", La emoción de la palabra, Ferrol, Universidad Internacional Menéndez Pelayo - Sociedad de Cultura Valle-Inclán, Colección Esquío de Poesía, 1988, 93-97.

"Intifada, íntima fada", Intifada. Oferenda dos poetas galegos a Palestina, Santiago de Compostela, Editorial Fundación Araguaney, 1989, 19-21; 2º. ed., 2003, 15-17.

"Más alá da saudade", "Amor sen morte", "Alén", "Ámame, anarquista", "E son o amor o amante e más o amado", "Morderás esta lingua como o crótalo", "Ti non tes outro nome máis alá de ti mesmo", "Oraindik", "A cabeleira (Fragmentos)" e "Luís Pimentel", con tradución ao castelán, Fin de un milenio. Antología de la poesía gallega última, de Francisco López-Barcas e César Antonio Molina, Madrid, Ediciones Libertarias, Los Libros del Egoista, 1991, 321-349.

"Polpa", Voz e voto. Homenaxe a Celso Emilio Ferreiro no X aniversario do seu pasamento, Celanova, Patronato Curros Enríquez, 1991, 196.

"Mil anos Zorba", Homenaxe a Miguel González Garcés, A Coruña, Deputación Provincial, 1991, 69.

"O que queda dos tigres" e "Fillas de luz", XII Festival da Poesía no Condado, Salvaterra de Miño, Sociedade Cultural e Deportiva Condado, 1992, 23-26.

"Soneto xerminal", *Pregoeiro da luz. Homenaxe literario a Alfonso Blanco Torrado*, Lugo, Delegación Provincial da Consellería de Cultura, 1993, 87.

"Silvia venérea" (orixinalmente "Silva venérea"), *Papeis de Barba*, Lugo, 1995, 3.

"Luís Pimentel", con ilustración de Xoán Anleo, *Desde mil novecientos trinta e seis. Homenaxe da poesía e da plástica galega aos que loitaron pola liberdade*, edición de Miguel Ríos Torre, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 1995, 95-96.

"O parque", *Guía Botánica do Parque Rosalía de Castro*, de Antonio Rigueiro Rodríguez e outros, Lugo, Deputación Provincial, 1995, 7.

"Amor sen morte" e "E son o amor, o amante e máis o amado", con tradución ao italiano de Yorick Gómez Gane, *Antología della poesía spagnola* (castigliana, catalana, galega, basca), de Rosa Rossi e Valentí Gómez i Oliver, Cittadella, Nuove Amadeus Edizioni, I Poeti di Amadeus, Cittadella, 1996, 318-323.

"Como un leopardo (Quen non está coa vida está coa morte)", *Mirando cara ao Miño*, Plataforma pola defensa do Miño, Lugo, 1996, 46.

"Cantiga do cervo solitario", "Alén", "O lobo ouvea", "Zoo", "Roxa é a súa punta", "O séptimo selo", "A viaxe", "Poética de Aracné", "París, Texas", "A boca violeta", "A musa total", "Okapi", "Q", "A cabeleira [Fragmentos]", "Casa da néboa" e "Rosa negra", *Antología de poesía galega*, de Yara Fraterschi Vieira, Campinas, Editora da Unicamp, 1996, 335-349.

"Trazas de muller", "Requiem por Leningrado", "Blues da insubmisión", "Casa da néboa", "Sortilegios para barbantesa" e "Rosa negra", catálogo da exposición *Fotografías*, de Josep María Ribas Prous, A Coruña, Caixa Galicia, 1996, 9-13, 37, 39, 41, 65-67 e 69.

"Cantiga do cervo solitario", "Poética de Aracné" e "A boca violeta", *A poesía contemporánea a partir de 1975. Antoloxía*, de Miguel Mato Fondo, Vigo, AS-PG / A Nosa Terra, 1997, 83-88.

"Poética visual" ("Lección de lis" e "Lecciones de nata"), Outono fotográfico 1997, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 1997, 8-10.

"Culto de Ogul en Cuba", *Alguén agarde que volva ali*, de Maribel Longueira, A Coruña, ed. da autora, 1998, 20.

"Sempre en Santiago" e "En Santiago de Compostela", *Faísicas xacobeas, Xenebra, Editions Impossibles - Sociedade A Nosa Galiza*, 1999, 30-31.

"Como viste o crepúsculo a mazaira", Saloucos. 15 poetas da terra nai, de Aurora López, Teresa Luján e Andrés Pociña, Vigo, Editorial Galaxia - Xunta de Galicia, 1999, 173-183.

"Ámame anarquista", "A boca violeta" e "Balada dos amantes nómades", Río de son e vento. Unha antoloxía da poesía galega, de César Morán, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 1999, 385-390.

"A melura", "A cabeleira", "Casa da néboa" e "Lugo Baikal", con tradución ao ruso, No límarrido novo milenio. Antoloxía da literatura galega, edición de Elena Zernova, Centro de Estudios Galegos da Universidade de San Petersburgo, San Petersburgo, 1999, 136-146.

"O Instituto", *Homenaxe ao Instituto de Lugo. 1842-1992. 150 Aniversario*, I.E.S. Lucas Augusti, Lugo, 1999, 47.

"Luís Pimentel", *Guerra civil (1936-1939) e literatura galega (Textos e documentos para unhas Xornadas de Estudio e Debate)*, edición de Xesús Alonso Montero e Miro Villar, Santiago de Compostela, Consello da Cultura Galega, 1999, 105-106.

"A fada da caracola", "A xirafa múltiple", "Como os vermes", "Curso de arte", "Dakota Racoon", "Entreaberta á mareira e á cascada", "Esconxuro", "Memorial dos foxos de Lugo", "O que quedo dos tigres", "Ricardino corazón de leoncino" e "Zoo", *Llibre del tigre*, 1999-2007, <http://perso.wanadoo.es/joan-navarro/tigre/tigre11/rodriguez.htm>

"Polpa", Recital de Poésie, Colloque Les Polyphonies Poétiques, Rennes, 2000, 2.

"Toda a poesía na man", *La Hija Imperfecta*, de J. Luis Calvo Vidal, Lugo, Scio, 2000, s. p.

"Trazas de muller (Pasaxes)", "Alén" e "A cabeleira [Fragmentos]", Poetas e narradores nas súas voces, vol. 1, Santiago de Compostela, Arquivo Sonoro de Galicia, Consello da Cultura Galega, 2001, 78-82 (CD-1, 51-53).

"Silvia venérea" (orixinalmente "Silva venérea"), Manuel María, Lugo, Asociación Cultural Xermolos, 2001, 711.

"Homenaxe a Ánxel Fole. Proxecto de

revolución na muralla de Lugo. (Un vello e un rapaz)", *Poemas e contos da muralla*, Excmo. Concello de Lugo, Lugo, 2001, 17-21.

"Amor sen morte", "Ámame anarquista", "Ti non tes outro nome máis alá de ti mesma", "A boca violeta" e "Rosa negra", 25 anos de poesía galega 1975-2000, edición de Luciano Rodríguez, A Coruña, La Voz de Galicia, Biblioteca Galega 120, 2002, 47-54.

"Abano público" (orixinalmente "Abano público"), *O libro dos abanos (Palabras no aire)*, Santiago de Compostela, Libros da Frouma, 2002, 82-83.

"A muralla", "Abril 1846", "A noite amurallada", "Máis alá de Lugo" e "París-Texas", con tradución ao inglés, *Entre duas augas*, de Kathleen N. March, Santiago de Compostela, Amaranta Press, 2003, 13-23.

"Nunca Man", Negra sombra. Intervención poética contra a marea negra, Vigo, Edicións Xerais de Galicia - A Coruña, Espiral Maior, 2003, 174-175.

"A vida" (gravado sobre fotografía, fragmento), *A cosa vermella*, de Olga Novo, Culleredo-A Coruña, Espiral Maior, 2004, cuberta.

"Amor sen morte", "Alén", "Ti non tes outro nome máis alá de ti misma", "A boca violeta", "Crótalo", "Casa da néboa", "Rosa negra" e "Balada dos amantes nómades", Poetas galegos do século XX. Antoloxía, edición de Luciano Rodríguez, A Coruña, Espiral Maior, 2004, 467-479.

"Muller que chora" e "O único amor que existe", *Antoloxía poética Leliadoura (1985-1997)*, Santiago de Compostela, Edicións Sotelo Blanco, 2005, 75-76.

"Poemas da memoria antifascista", A represión franquista en Galicia. Actas do Congreso da Memoria. Narón, decembro de 2003, A Coruña, Asociación Cultural Memoria Histórica Democrática - Concello de Narón - Deputación de A Coruña, 2005, 805-817.

"Polpa" e "A cabeleira [Fragmentos]", Poetizate. Antoloxía da poesía galega, edición de Fran Alonso, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 2006, 117-118.

"Luís Pimentel", "O último diagnóstico", "Memorial dos foxos de Lugo", "Un vello e un rapaz. Proxecto de revolución na muralla de Lugo", "A loita continúa", "Paz para sempre"

e "Algún día", *Poemas pola memoria* (1936-2006), edición de Manuel Fernández Rodríguez, Xunta de Galicia, 2006, 48-50, 76-77, 65-68, 167-168, 187-193, 208-209 e 204-205.

"Memorial dos foxos de Lugo (con Lorca ao fondo)", *Homenaxe dos poetas galegos a Federico García Lorca contra a súa morte*, Vigo, Xunta de Galicia - P.E.N. Clube - Foro pola Memoria Republicana de Galicia, 2006, 111-114.

"Alén", "A boca violeta", "A cabeleira (Fragmentos)", "Casa da néboa" e "Rosa negra", *El otro medio siglo. Antología incompleta de poesía iberoamericana*, edición de Antonio Domínguez Rey, A Coruña, Espiral Maior, Spiralia Poesía - AULIGA, 2006, 319-321.

"A derradeira lección da mestra", *Volverelles a palabra. Homenaxe aos represaliados do franquismo*, coordinación de Xoán Carlos Domínguez Alberte e Baldo Ramos, Ourense, Xunta de Galicia, 2006, 109.

"Bosque sagrado", "Máis alá de Lugo" e "Un vello e un rapaz (Proyecto de revolución na muralla de Lugo)", con traducción ao castelán, *Poetas en Lugo*, traducido e compilado por Dario Xohán Cabana, Lugo, Excmo. Concello de Lugo, 2007, 314-323.

"Amor sen morte", "Alén", fragmentos de "Ti non tes outro nome máis alá de ti mesma" e "E son o amor o amante e máis o amado", "A boca violeta", "Máis alá de Lugo", "Casa da néboa", "Prímulas de vodú", "O mundo nas mans", "Placentia verbal", "Rosa negra", "A rosa branca", fragmentos de "Mannahatta", "Balada dos amantes nómades", "Trazo de muller" e fragmento de A loita continúa, *Do amor e da literatura*, edición de Manuel Fernández Rodríguez, Ourense, Ediciones Linteo, 2007, 91-113.

"Muxía", Sempre en Muxía, dirección-coordinación de Manuel Martín Gómez, Santiago de Compostela, Dirección Xeral de Turismo, Xunta de Galicia, 2008, 67.

"A luz azul" (orixinalmente "Luz azul"), Deter o día cunha flor, de Luz Pozo Garza, A Coruña, Baía Edicións, 2009, s. p.

"Magnificat tú", Los poetas de Zurgai, selección de Pablo González de Langarika, Vitoria - Gasteiz, AA Ediciones, 2009, 310-311.

"Padre mío (Amén camarada)", traducción do galego, *Certamen de literatura atea*, La Laguna (Tenerife), La Colmena. Biblioteca Social, 2009, 12.

"Mannahatta" e "Na procura do tapiz vermello", "Recital Poeta galego en Nova York", América, Américas. Perspectivas sobre el Nuevo Mundo y su relación con Europa, edición de JoDee Anderson, Jesús Varela Zapata e José Manuel Oro Cabanas, Lugo, Editorial Axac, 2009, 201-213.

"Paz para siempre (Inscripción)", "Inscripción para Unión Libre" e "A loita continúa (Fragmentos)", *Poemas polas vítimas do 36 en Galicia. Poesía para tod@s*, 1, Asociación para a Dignificación das Vítimas do Fascismo, Lugo, 2010, s. p.

"O último diagnóstico", Médicos ourensanos represaliados en la guerra civil y en la posguerra, de David Simón Lorda, Fundación 10 de Marzo / Concello de Ourense, Santiago de Compostela, 2010, 301-302.

"Sub vulva" ("Alén", "Rosa negra", "Trazo de muller", "Morte oficial dunha muller descoñecida", "O terror en carro de vacas", "O mergullador", "Teoría do azul", "Memoria do pranto", "Eu ando polo lindo" e "Nostalgia de nós"), con traducción ao castelán e con ilustración de Sara Lamas, en Luz Pozo Garza, Antonio Gamoneda, Pere Gimferrer, Claudio Rodríguez Fer, Olga Novo e Tera Blanco de Saracho, *Poetas con Valente*, Universidade de Santiago de Compostela, Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética, 2010, 101-135.

"Poesía", "Corpo", "Fantasía", "Animal", "Greve", "Desexo", "Pubo", "Vulva", "Enteiro", "Pánico", "Vulvas" e "Orgasmo", Erato bajo la piel del deseo. *Antología de poesía erótica*, de Pura Salceda, Madrid, SIAL Ediciones, 2010, 443-448.

"Bosque sagrado", "A muralla", "Abril, 1846 (Praza Maior)", "Explanada da Estación", "O parque Rosalía de Castro", "Lugo namora (Letra naïf para blues)" e "Máis alá de Lugo", *Poemas para Lugo, Poesía para tod@s*, 2, Galería Sargadelos de Lugo, Lugo, 2010, s. p.

"An Old Man and a Boy (Revolutionary Project on Lugo Wall)" e "From Trace of Woman", traducción ao inglés de Jonathan Dunne, *Contemporary Galician Poets, A Poetry Review Supplement*, Londres - Santiago de Compostela, 2010, 52-55.

"A brétema", con traducción ao inglés de John Rutherford, *Breogán's Lighthouse: An anthology of Galician literature (drama-poetry-stories)*, edición de Antonio Raúl de Toro Santos, Londres, Francis Boutle Publishers, 2010, 551-552.

"Unión libre", "Alén", "Poética de Aracné", "Lique" e "Vermella con lobas", en Luz Pozo Garza, Xohana Torres, Marta Pessarrodonha, María Lopo, Olga Novo e Claudio Rodríguez Fer, *Poemas para Carmen Blanco*, con ilustración de Sara Lamas, Santiago de Compostela, Libros da Cebra, 2010, s. p.

"A derradeira lección da mestra", *A fosa do cemiterio de Vilarraso (Aranga)*, de Emilio Grandío Seoane e Eliseo Fernández Fernández, *Cadernos Republicanos*, 2, Comisión pola Recuperación da Memoria Histórica da Coruña, A Coruña, 2011, 37-38.

"Un tranvía chamado Urania", 2011. *Tiempo para recordar. Setenta y cinco años después. Recuerdos de la vida de la familia Solleiro Mella*, de Raúl Solleiro Mella, A Coruña, Bubok Publishing, 2011, 74-75.

59 poemas de "Viales a ti" e "Un tranvía chamado Urania", *A cidade na poesía galega do século XXI*, de Gonzalo Vázquez, Noia, Editorial Toxosoutos, 2012, 177-190.

"O médico do Incio", *Poesía no Incio, O Incio*, Edición Xosé Maceda, 2012, s. p.

"O médico do Incio", "Paz para sempre" e "Memorial dos foxos de lugo (con Lorca ao lonxe)", *Actos conmemorativos do 75 aniversario do pasamento do Dr. Manuel Díaz González (1886-1936), O Pequenijo do Incio*, Santiago de Compostela, Edición Familia Díaz, 2012, 13, 30 e 37.

"Más allá", "La boca violeta", "Rosa negra", "Trazo de mujer" y "Yo ando por el lindo", *Guía viva de ortodoxos y heterodoxos en la poesía contemporánea gallega. Apuntes para no disolverse en la común semilla del tiempo*, edición de Antonino Nieto Rodríguez, Madrid, Endymion, 2012, 223-234.

"A loita continúa", *XXVI Festival da Poesía no Condado, Salvaterra de Miño*, Sociedade Cultural e Deportiva Condado, 2012, 18-32.

"Irmáns (Cómpre que nazan flores a cada instante)" e "Eu teño un canciño", *Cartafol de soños. Homenaxe a Celso Emilio Ferreiro no*

seu centenario (1912-2012), edición de Alberte Suras, Asociación Cultural Alexandre Bóveda, A Coruña, 2012, 67-71.

"Amor sen morte", "Ti non tes outro nome máis alá de ti mesma", "Luis Pimentel" e "A bomba con pétalos de rosa", con tradución ao castelán, *Sinfonía atlántica. Antología general de la poesía gallega*, edición de Carlos Clementson, Madrid, Eneida, 2012, 744-753.

"Varsoviana (Ás barricadas)", Centenario Eugenio Granell, Santiago de Compostela, Fundación Eugenio Granell, 2012, 195-197.

"Compañero ancestral Isaac Díaz Pardo", *Unha cesta de pombas e mazás. Homenaxe a Isaac Díaz Pardo*, Santiago de Compostela, Academia Real Isaac Díaz Pardo, 2013, 40-41.

"Memorial dos foxos de Lugo (con Lorca ao lonxe)", "Luis Pimentel", "O ronsel do ronsel (Ángel Johán)", "Un vello e un rapaz (Ánxel Fole)", "O último diagnóstico (Dr. Vega Barrera)" e "Algún día", Poemas para lúcenses, Poesía para tod@s, 3, Asociación para a Dignificación das Vítimas do Fascismo, Lugo, 2014, s. p.

"Ondas do mar de Vigo (Cantiga de amigo)", "Cangas do Morrazo, 28 de agosto de 1936", "Ámote, anarquista (Fragmentos)", "A Calesa", "Matronas republicanas (Fragmentos)", "Casas refuxio (Fragmentos)", "Ave no bou", "Un tránvia chamado Urania", "A árbore da vida" e "A loita continúa (Fragmentos)", Poemas polas vítimas do 36 nas rías de Vigo e Pontevedra, Poesía para tod@s, 4, Asociación para a Dignificación das Vítimas do Fascismo, Lugo, 2014, s. p.

"Anarquistas", "Nin deus nin amo", "Á vos saúde (Baladas de Sacco e Vanzetti)", "Ámote, anarquista", "Un tránvia chamado Urania", "O desertor", "Ámame anarquista", "Varsoviana (Ás barricadas)", "A loita continúa (Fragmentos)" e "Máis alá da saudade (Fragmentos)", Anarquista ou nada (Poemas da memoria libertaria), Poesía para tod@s, 5, Asociación para a Dignificación das Vítimas do Fascismo, Lugo, 2014, s. p.

"A auga que somos" ("Verdes" e "Estanque"), Estás na auga, coordinado por Rafael Carrera, Concello de Tomiño e Asociación das Traídas de Auga, 2014, 27.

"Revolución rosaliana en Nova York", De Cantares hoxe. 34 poetas dialogan cos

Cantares Gallegos de Rosalía de Castro, Santiago de Compostela, Fundación Rosalía de Castro - Radio Galega, 2014, 45-46.

"La casa del sol naciente", "Muchísimo amor (Algo salvaje)", "Ayer (Un día en la vida)" e "La primera palabra", La primera vez... que no perdí el alma, encontré el sexo, edición de Antonino Nieto Rodríguez, Madrid, Pigmalión Ediciones, 2015, 357-362.

"Crónica obreira", Moncho Reboiras vive!, edición de Alberte Momán, Santiago de Compostela, Arredista Ediciones, 2015, 13.

"O teu estilo (Indescribiblemente femia)", "Máquina sexual (Resiste comigo)", "Estrela errante (Xusto ao mediodía)" e "Jazz vital", Amour fou. Ebrio desván de amores locos, edición de Antonino Nieto Rodríguez, Madrid, Pigmalión Ediciones, 2016, 403-411.

"As flores da vida", Rosa tántrica, de Luz Pozo Garza, Santiago de Compostela, Alvarellos Editora, 2016, 111.

"Memorial dos foxos de Lugo (con Lorca ao lonxe)", Una brisa que viene dormida por las ramas al encuentro de Federico García Lorca, edición de Miguel Losada, Madrid, Ediciones de La Revista Áurea, 2016, 206-211.

"Amor sin muerte", "Tao", "Más allá", "Vamos a vivir mil años", "Casa de la niebla", "Rosa negra", "Huelga", "Micropoemas de macroamor", "La chica del Norte" e "Amor vital (Abandonad el poder)", Inmortal amor mortal, edición de Antonino Nieto Rodríguez, Madrid, Pigmalión Ediciones, 2017, 445-456.

"Como te amé en Rennes", "Hasta que dije", "Megalitos", "Brocelianda", "Rennes", "Exilio" e "Memorial de las fosas de Lugo (con Lorca a lo lejos)", Encuentro de poetas en Rennes / Rencontre de poètes à Rennes, Université Rennes 2, 2017, s. p.

"O anxo azul", Manuel María. Libro colectivo de homenaxe no seu Día das Letras Galegas, 17 de maio de 2016, Lugo, Deputación, 2017, 342.

"Pai meu (Amén, camarada)", "Os comandos da noite (Fragmento)" e "A loita continúa (Fragmento)", Poemas para país, Poesía para tod@s, 6, Lugo, 2017, s. p.

"Vente conigo", O imaginario do país. Letras de magnesio, de Anxo Cabada, Pontevedra, Deputación de Pontevedra, 2018, s. p.

"Diagrama de los alimentos vitales" e "La ostra", Imposible no comerse. En el volcán de los amores canallas, edición de Antonino Nieto Rodríguez, Madrid, Ocaña, Lastura, 2019, 319-327.

"Luz azul", Luz Pozo Garza. Ese xeito de amor que chamamos Galicia, Vigo, Fundación Otero Pedrayo - Xunta de Galicia, 2019, 109.

"Ololé!", Barzhaz Bihan Galiza. Mostra de poesía galega, de María Lopo, con tradución ao bretón de Gwendal Denez e María Lopo, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 2019, 88-94.

"Nostalgia de nós", con tradución ao castelán, edición de Saturnino Valladares, Poemas a Valente, Santiago de Compostela, Universidad de Santiago de Compostela, Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética, 2019, 101-104.

"La república desnuda", "Nómadas enamorados", "El sol alrededor de ti desnuda", "Mujer independiente" e "ADN del amor", De las sogas de la felicidad, el amor, por ejemplo: para no vencernos nunca, edición de Antonino Nieto Rodríguez, Madrid, Ocaña, Lastura Ediciones, 2020, 437-444.

"Compañero ancestral Isaac Díaz Pardo", con versión manuscrita, *Ensamblesac*, edición de Paco Díaz, Santiago de Compostela, Andavira Editora, 2020, 350-353.

"Man a man (Milonga sentimental)", en Correspondencia con Carmen Blanco e Claudio Rodríguez Fer, de Isaac Díaz Pardo, edición de Carmen Blanco e Claudio Rodríguez Fer, Sada, Asociación Cultural Irmáns Suárez Picallo, Cadernos de Estudos Locais, 33, agosto, 2020, 30-31.

"A Xesús Pérez Regueiro (Uns versos desenfadados nunha ducia de pareados)", Homenaxe a Xesús Pérez Regueiro, Unión Libre. Cadernos de vida e culturas, álbum conmemorativo, 2020, s. p.

"De lokken", tradución ao neerlandés de Germain Droogenbrodt, Poëzie zonder grenzen. Anthologie moderne internationale poëzie, edición de Germain Droogenbrodt, Ithacagedichten, Point Editions - Boekenplan, 2020, 227.

"Cuama", tradución ao romanés de Gabriela Căluju Sonnenberg, Poezie fără frontiere, selección de Germain Droogenbrodt, Pitești,

Tiparg, Biblioteca Revistei Curtea de la Argeş, 2020, 227.

"A cabeleira", "Amor sen morte", "Exilio", "Arsenal da barbarie", "Revolución rosaliana en Nova York", "Alén", dez micropoemas e "ADN do amor e do pracer", con tradución ao castelán, en "Poética extranjera en su patria", Poéticas mediterráneas 2021, edición de Marta López Vilar e Marisa Patrón Sánchez, Madrid, Bala Perdida, Colección Poesía, 2021, 143-171.

"A viaxe", "Vente comigo" e "Feliz idade na rúa da muller sinfonía". *El camino de las estrellas / El camí dels estels / O camiño das estrelas*, antoloxía coordinada por Pascual Casañ, Manuel Fortes, Antonino Nieto, Amparo Sánchez e Mila Villanueva, Madrid, Ocaña, Lastura Ediciones, 2021, 265-270.

1.3. Poesía en diarios e revistas

"Alén", *El Progreso*, Táboa Redonda, Lugo, 19-10-1980, 25.

"Manual de conductor", Coordenadas, Monográfico 1, "Poesía galega actual", Santiago de Compostela, 1981, 9.

"Caixa de resoancia", *Dorna. Expresión poética galega*, s. n., Illa de Arousa, Asociación Cultural Dorna, 1-5-1981, 33.

"Ámame, anarquista", *El Progreso*, Táboa Redonda, Lugo, 14-6-1981, 21.

"A volta de Ossian", *Cadernos de Literatura*, 11, Coimbra, abril, 1982, 16.

"Volver a Venusberg", Barcarola, 10, Albacete, agosto, 1982, 161-165.

"Sempre en Santiago" e "Azul por dentro", con tradución ao castelán, Tránsito. Revista de Poesía, s. n., "La poesía gallega contemporánea", Murcia, 1983, 82-85.

"E son o amor o amante e más o amado", *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 13-5-1983, s. p.

"Ti non tes outro nome máis alá de ti mesma", *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 25-8-1983, s. p.

"Morderás esta lingua como o crótalo", *La rosa als llavis, separata de Patio de Letras. Revista*

de filología i literatura

, 6, Barcelona, xaneiro, 1984, 2.

"Poética de Aracné", *Dorna. Expresión poética galega*, 7, Santiago de Compostela, abril, 1984, 22.

"Catro poemas de Historia da lúa" ("A melura", "A folerpa", "A néboa" e "A chorima"), *El Progreso*, Táboa Redonda, Lugo, 10-6-1984, 21.

"O que queda dos tigres", *Hidromel. Revista de Creación*, 3, Vigo, 1985, s. p.

"A boca violeta", *Grial*, 88, Vigo, abril, maio, xuño, 1985, 204.

"A cabeleira (Fragmentos)", *Grial*, 89, Vigo, xullo, agosto, setembro, 1985, 362.

"Amor sen morte", "Morderás esta lingua como o crótalo" e "A cabeleira (Fragmentos)", con tradución ao castelán, *El estado de las poesías, Monografías de Los Cuadernos del Norte*, 3, Oviedo, 1986, 127-129.

"Antoloxía", ("Máis alá da saudade", "Cingues o agarimo igual que a saia" e "Sempre en Santiago"), *La Voz de Galicia, Galicia*, A Coruña, 14-6-1986, s. p.

"Oraindik. Muller-cromlech", *Follas Secas*, 10, Ourense, setembro-outubro, 1986, 32.

"Máis alá de Lugo", con fotografía de Eduardo Rodríguez Ochoa, 40 por 50, 5, A Coruña, 1987, 50.

"Poemas de A boca violeta" ("A boca violeta", "Carballeira de Cartelos", "Curso de arte" e "Cadroño de pedra"), *El Progreso*, Táboa Redonda, Lugo, 10-6-1987, IV.

"Lugo de Lugh", con fotografía de Eduardo Rodríguez Ochoa, *Luzes de Galiza*, 10-11, "Cidades", A Coruña, primavera, 1988, 21.

"Mil anos Zorba", *Espacios*, s. n., Lugo, maio, 1988, 20.

"Vista Alegre", "Azul como una estrella de zafiro" e "Abril 1846", en tradución ao castelán, *El Ciervo. Revista mensual de Pensamiento y Cultura*, 457, "Pliego de Poesía", "Seis poetas gallegos de hoy", Barcelona, marzo, 1989, 24.

"A xirafa múltiple", "Crótalo" e "Okapi", *Mealibra. Revista de Cultura, Poesía galega*

contemporánea", Viana do Castelo, primavera, 1989, 40-41.

"Imos vivir mil anos", con debuxo de Carmen Blanco, *Manifesto por un movemento vital*, Lugo, 1990, 2 pp.

"Born in Lugo", *A Dama Amada*, 1, Lugo, 1990, 2 pp.

"Cebra", apéndice a "O poema 'Cebra', de Claudio Rodríguez Fer (O erotismo como forma de coñecemento)", de Xosé Luís Axeitos, *Boletín Galego de Literatura*, 4, novembro, 1990, 65-67.

"O que queda da boca non é a boca", *Pintalo de verde*, 19, Mérida, 1991, encarte.

"Requiem por Leningrado", *A Dama Amada*, 2, Lugo, 1991, 2 pp.

"Lique", "A cabeleira (Fragmentos)", "Q" e "Lugo Baikal", incluíndo manuscrito de "Q", Nordés, 15-16, "Sete poetas gallegos", Vigo, primavera, 1991, 31-40.

"Veilchen de Zurich en Carouge", *Dorna. Expresión poética galega*, 18, Santiago de Compostela, decembro, 1991, 15.

"Como un leopardo", *A Dama Amada*, 3, Lugo, 1992, 2 pp.

"Como un leopardo", manuscrito en *Eros en Espiral*, 2, Lugo, primavera, 1992, s. p.

"Fillas de luz", Nordés, 17-18, Vigo, maio, 1992, 118.

"Como un leopardo", *Dorna. Expresión poética galega*, 19, Santiago de Compostela, xullo, 1992, 17.

"Casa da néboa", *A Dama Amada*, 4, Lugo, 1993, 2 pp.

"Sept poèmes de Claudio Rodríguez Fer" ("Cantiga do cervo solitario", "Manual do conductor", "Azul como unha estrela de zafiro", "A melura", "Conxuro", "O que queda dos tigres" e "Arrolo de morte"), con tradución ao francés por Claude Poullain, *Iris*, Montpellier, 1993, 275-292.

"Imos vivir mil anos", Alén-parte. *Revista de Información e Debate*, 4, Chantada, agosto, 1993, 29.

"Como un leopardo", Alén-parte. Revista de Información e Debate, 4, Chantada, agosto, 1993, 29.

"Born in Lugo", Nordés, 19-20, A Coruña, outubro, 1993, "Clave Orión", núm. Alfa, V.

"Fillas de luz", "Lugo Baikal" e "A cabeleira (Fragmentos)", Zurgai. Euskal Herriko olerkiaren aldizkaria / Poetas por su pueblo, s. n., "Poesía gallega", Bilbao, decembro, 1993, 134-135.

"Rosa negra", A Dama Amada, 5, Lugo, 1994, 2 pp.

"Blues da insumisión", Ólisbos Especial, 2 pp., encarte de Ólisbos. Os amantes da palabra, 14, Santiago de Compostela, xaneiro, 1994.

"Morderás esta lingua como o crótalo", O Correo Galego, Santiago de Compostela, 26-2-1994, 24.

"¡Viva Zapata!", O Correo Galego, Santiago de Compostela, 18-3-1994, 24.

"Blues da insumisión", "Amor sen morte", "Cantiga do cervo solitario", "Esconxuro", "Alén", "Na percura da vulva", "Ti non tes outro nome más alá de ti mesma", "Sempre en Santiago", "A más triste das tristes triste", "A boca violeta", "O único amor que existe", "Okapi", "Crótalo", "Como un leopardo", "Casa da néboa" e "Rosa negra", "Estractos do III Recital Erótico", Ólisbos. Os amantes da palabra, 15, Santiago de Compostela, maio, 1994, 105-121.

"Amor sen morte" e "¡Viva Zapata!", O Correo Galego, Santiago de Compostela, 4-6-1994, 32.

"Blues da insumisión", "Casa da néboa" e "Rosa negra", Clave Orión, I, Santiago de Compostela, 1995, 45-47.

"Blues da insumisión", Ar! Revista Galega Antimilitarista, 3, Santiago de Compostela, primavera, 1995, 45.

"Na percura do tapiz vermello. Díptico de The Cloisters", Dorna. Expresión poética galega, 20, Santiago de Compostela, maio, 1995, 43-45.

"Beyond", tradución ao inglés de "Alén" por Kathleen N. March, Galician Institute, 1, Orono, maio, 1995, s. p.

"Beyond", tradución ao inglés de "Alén" por Kathleen N. March, Orono, <http://inferno>.

asap.um.maine.edu/faculty/march/Gal.Trans.Fer.html, 1995.

"Silva silvae", Nordés, 21-22, A Coruña, outono, 1995, 18.

"Born in Lugo", "Blues da insumisión", "Casa da néboa" e "Rosa negra", El Guion. Journal Étudiant du département d'Espagnol de l'université Rennes 2, Rennes, decembro, 1995, 12.

"A cabeleira (Fragmentos)", con tradución ao castelán por Olga Novo, ao francés por María Lopo e ao inglés por Diana Conchado, e ilustracións de Sara Lamas, A tola soñando, 1, s. I. (Lugo), s. f. (1995), 4 pp.

"Fotopoemas", Unión libre. Cadernos de vida e culturas, 1, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 1996, 161-181.

"Alén", "Ti non tes outro nome más alá de ti misma", "A cabeleira (Fragmentos)", "Luís Pimentel" e "Lugo Baikal", con tradución ao castelán, Litoral, 209-210, "Poesía gallega contemporánea", Torremolinos, Málaga, 1996, 176-185.

"Balada dos amantes nómades", Clave Orión, II, Santiago de Compostela, 1996, 77-79.

"Traza de muller", Ólisbos. Os amantes da palabra, 18, Santiago de Compostela, maio, 1996, 13-15.

"Balada dos amantes nómades", Galicia Internacional, Santiago de Compostela, xullo-agosto, 1996, 72.

"Casa da néboa", con tradución ao italiano de Alberto Cappi ao cuidado de Paolo Valesio, Quaderno Autori & Scrittura, Mantua, agosto, 1996, s. p.

"Inscripciones", Dorna. Expresión poética galega, 22, Santiago de Compostela, outono, 1996, 7-9.

"Novela dos fuxitivos", Dorna. Expresión poética galega, 23, Santiago de Compostela, 1997, 21-22.

"O último diagnóstico", con debuxo de Sara Lamas, Unión libre. Cadernos de vida e culturas, 2, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 1997, 238.

"Sortilexios para barbantesa", con debuxo de Sara Lamas, Clave Orión, III, Santiago de Compostela, 1997, 84-85.

"Inscripciones" e "Novela dos fuxitivos", Serta. Poesía y pensamiento poético, 2, Madrid, 1997, 156-159.

"Como un leopardo", con dedicatoria e sinatura manuscritas, Evohé. Revista cultural del Campus de Lugo, 1-2, Lugo, inverno-primavera, 1997, 5.

"Novela dos fuxitivos", con tradución ao castelán, Quimera, 158-159, Barcelona, maio-xuño, 1997, 109.

"Novel of the Fugitives", tradución ao inglés de Kathleen N. March, Asheville Poetry Review, 4-1, Asheville, inverno, 1997, 93.

"Métrica muñieira", Guieiros, 4, Guitiriz, 1997, 119.

"Muller que chora", Hojas de Zenobia, 14, Huelva, 1997, s. p.

"Quintana", O Correo Galego, Santiago de Compostela, 12-7-1998.

"Pel" ("Poema de pel", "Pozo na pel", "Pétalos na pel" e "Escrito sobre pel"), Clave Orión, IV-V, Santiago de Compostela, 1998, 154-157.

"As orixes dos mundos (Poesía visual)", Unión libre. Cadernos de vida e culturas, 4, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 1999, 29-55.

"A noite amurallada", Artesonado, 25, Lugo, decembro, 1998, 5.

"Como viste o crepúsculo a mazaira", O Correo Galego, Santiago de Compostela, 23-6-1999, 29.

"Traza de ti", Faro de Vigo, La Ría del Ocio, Vilagarcía de Arousa, 1-10-1999, 8.

"Así saberei sempre onde te encontrais", O Correo Galego / El Correo Gallego, Revista das letras, Santiago de Compostela, 4-11-1999, 9.

"Detrás do universo. O sostén do firmamento", Clave Orión, VI, Santiago de Compostela, 1999, 73.

"Beyond and other poems", traducións ao inglés de Diana Conchado, Kathleen N. March, Julian Palley e Jonathan Dunne, Galician Review, 3-4, Birmingham-Oxford, 1999-2000, 105-132.

"Traza de ti", Madrygal. Revista de estudios gallegos, 3, Madrid, 2000, 143-144.

"Lugo Baikal" e "Alén", El Progreso, Lugo, 12-

1-2000, 41.

"Casa da néboa", con traducción ao castelán de Olga Novo, *Kylix. Revista de literatura y arte*, 3, Málaga, febreiro-marzo, 2000, 40-41.

"Amor sen morte", *O Correo Galego*, Santiago de Compostela, 31-8-2000, 33.

"Memorial dos foxos de Lugo", *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*, 3, Lugo, 2000, 49-51.

"Proxecto de revolución na muralla de Lugo. (Un vello e un rapaz) (Homenaxe á Ánxel Fole)", *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*, 4, Lugo, 2001, 66-67.

"A boca violeta", "Na percura da vulva" e "Alén", con traducción ao castelán, *Adamar*, 4, Madrid, www.adamar.org, inverno, 2001.

"Estampas manuais. Man a man", *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 6, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 2001, en colaboración con Sara Lamas, 119-141.

"Vulva", *La Voz de Galicia*, A Coruña, 17-5-2001, 56.

"Anémona mater", con traducción ao castelán de Olga Novo, *Zurgai. Euskal Herriko olerkiaren aldizkaria / Poetas por su pueblo*, s. n., "Con Antonio Gamoneda", Bilbao, decembro, 2001, 8-9.

"Nome", *Leña verde*, Boiro, 2002, 33.

"Ulises", *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*, 5, Lugo, 2002, 57.

"Proyecto de Troellenn", Riff Raff. *Revista de Pensamiento y Cultura*, Zaragoza, 19, 2º época, primavera, 2002, 151.

"A vida" (gravado sobre fotografía), *Ínsula*, 664, Madrid, abril, 2002, 1.

"Ámame anarquista" (con versión musical de César Morán). CNT, 282, setembro, 2002. www.periodicocnt.org/282sep2002/cultura/cultura_archivos/ocio03.htm

"Pracer e coñecer son sempre o mesmo", "Imos vivir mil anos" e "Balada dos amantes nómades", *Serta. Poesía y pensamiento poético*, 7, Madrid, 2002-2003, 302-306.

"A unha muller descoñecida (Fragmentos)",

Emerxencia, s.l., 2003, 3.

"Mariña muller", *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*, 6, Lugo, 2003, 71.

"A rosa branca", *Milenrama. Revista de Poesía*, 5, Palencia, 2003, 14.

"Máis alá de Lugo", con fotografía de Eduardo Ochoa, *Artesonado*, 29, Lugo, 2003, 40.

"Traza de muller", *El Extramundi y los Papeles de Iria Flavia*, XXXV, outono, 2003, 103-109. Edición en separata.

"Paz para sempre" e "A loita continúa", *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 9, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 2004, 9-11 e 215-225.

"Luz azul", *Clave Orión*, IX-XI, Santiago de Compostela, 2002-2004, 91.

"Pai meu", *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*, 7, Lugo, outono, 2004, 82.

"Tren", Agente Morillas, *Poesía en la calle, Campaña de vallas publicitarias en la ciudad para promocionar la lectura de poesía*, Barcelona, 2004, <http://www.agentemorillas.com/poesiaenlacalle.htm>

"A vida a chorros", *VisualObxectual*, decembro, 2004, <http://www.diariogratis.com/archives/2118/20041212>

"Árbores da vida", *VisualObxectual*, decembro, 2004, <http://www.diariogratis.com/archives/2118/20041217>

"Niñeiro da vida", *VisualObxectual*, xaneiro, 2005, <http://www.diariogratis.com/archives/2118/20050105>

"A vida" (gravado sobre fotografía), Evohé. *Revista cultural do Campus de Lugo*, 15-16, Lugo, maio, 2004-2005, portada.

"Encontro infinito", *VisualObxectual*, xuño, 2005, http://visualobxectual.diariogratis.com/imagenes_de_noso/2005/05/30/encontro_infinito_por_claudio_rodriguez_fer

"Eu medrei rodeado por feixes de asasinos", Silêncio, xuño, 2005, <http://silencio.weblog.com.pt/arquivo/199794.html>

"Algún día", *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*, 8, Lugo, setembro, 2005, 89.

"Harmonía" ("Ata que dixen", "Bretaña", "Celta", "Monte", "Brocelandia", "Fonte", "Megálitos", "Rennes", "Nantes" e "Pasaxe Pommeraye"), como Klaoda Abalamour, *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 10, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 2005, 135-145.

Fragmento de "Desde a nada", con fotografías de Eduardo Ochoa, *Artesonado*, 32, Lugo, 2006, 40.

"Por iso eu prefiro este parque en outono", BOEK, *Boletín Oficial del Taller del Sol*, 861, Tarragona, marzo, 2006, <http://firamagica.boek861.com/autor2.php?aut=Claudio%20Rodriguez%20Fer&prim=0&num=10>

"Memorial dos foxos de Lugo", Consello da Cultura Galega, *Álbum de Mulleres, "Juana Capdevielle"*, abril, 2006, <http://www.culturagalega.org/album/detalle.php?id=17>

"Magnificat ti", con tradución ao castelán do autor, Zurgai. *Euskal Herriko olerkiaren aldizkaria / Poetas por su pueblo*, s. n., "Con Claudio Rodríguez", Bilbao, xullo, 2006, 46-47.

"O parque", Asociación na Defensa do Parque Rosalía e o seu entorno, Lugo, verán 2006, <http://parquerosalicia.es/textos.asp?i=Rfer>

"Ricardiño Corazón de Leoncínio", *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*, 9, Lugo, setembro, 2006, 85-86.

"Por iso eu prefiro este parque en outono", "A vida" e "Niñeiro", Poegramas. *Revista de Poesía visual de La Ortiga*, Santander, outono, 2006, 13-14.

"Anticredo", 1+1+1, Modus Vivendi, Santiago de Compostela, 2007, 23+1.

"La chevelure (Fragments)" e "Trace de femme (Extraits)", traduccions ao francés de María Lopo e Annick Boilève-Guerlet, *Maison des écrivains et de la littérature*, París, 2007, <http://www.m-e.fr/fiche-ecrivain.php?id=220>

"Lugo namora (Letra para blues)", *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*, 10, Lugo, primavera, 2007, 79-80.

"Anticredo", Move, *Revista independente do Modus Vivendi*, Santiago de Compostela, 9-4-2007, http://www.pubmodusvivendi.net/revistamove/literatura.php?s u b a c t i o n = s h o w f u l l & i d = 1176139451&archive=&start_from=&ucat=5

"Ámote anarquista", *O resplandor das Atochas*, número único, Comisión pola Recuperación da Memoria Histórica, A Coruña, maio, 2007, 2.

"Ámote anarquista", *Militia Lyrica. Revista online de poesía militante*, <http://casdeiro.info/militia-lyrica/index.php/2007/08/08/amote-anarquista/>

"De mans dadas" ("Macumba", "A flor das flores", "Baía sexual"), *Sibila*, São Paulo, outubro, 2007, <http://www.sibila.com.br/index.php/mapa-da-lingua/637-de-mans-dadas>

"Morderás esta lingua como o crótalo", *Eco. Revista do Eixo Atlántico*, 199, A Coruña, decembro, 2007, 81.

"O Portiño da liberdade", *Gaceta d'O Portiño*, número único, Comisión pola Recuperación da Memoria Histórica, A Coruña, marzo, 2008, 2.

"Puente", *El fotolog de corremundos*, 5-2-2008, <http://photoblog.eztools.com/corremundos/puente-claudio-rodriguez-fer-64/>

"Poesía", *Mi jardín prohibido*, Zamora, 24-3-2008, <http://prohibitedgarden.blogspot.com/2008/03/poesa-claudio-rodriguez-fer.html>

"Ulises", *Xiztoria. A historia escrita con xiz dende as aulas*, Betanzos, 5-4-2008, <http://xiztoria.blogspot.com/2008/04/ulises-ou-penlope.html>

"Amor sin muerte", *Crepusculario Siglo 21*, 5-8-2008, <http://crepusculariosiglo21.blogspot.com/search/label/Claudio%20Rodr%C3%ADguez%20Fer>

"As tres mapoulas de Montecubeiro", *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*, 11, Lugo, setembro, 2008, 89-90.

"Coa súa branca palidez" e "Noites en branco satén", *Madrygal. Revista de estudios gallegos*, 11, Madrid, 2008, 171-172.

"O parque", *Trasluz Lukus*, 1, Lugo, inverno, 2008, 47.

"O mergullador", *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*, 12, Lugo, primavera, 2009, 83.

"Explanada da Estación", *Trasluz Lukus*, 2, Lugo, primavera, 2009, 76.

"Poemas sibilinos" ("O oráculo dos ónfalos") e

"O antro dos agoiros", *Sibila*, São Paulo, maio, 2009, <http://sibila.com.br/2/index.php/es/poemas/517-poemas-sibilinos>

"Museos", *Ver beleza. Con estacas y bramante*, Vigo, maio, 2009, <http://conestacasybramante.wordpress.com/>

"A derradeira lección da mestra", *Poesía y matemáticas*, Instituto de Ensinanza Secundaria Poeta Díaz Castro, Guitiriz, 2010, http://www.iesguitiriz.org/dep_matematicas/poesiamatematicas.php

"Museos", *Vital y libre. Con estacas y bramante*, Vigo, marzo, 2010, <http://conestacasybramante.wordpress.com/>

"A bomba con pétalos de rosa", *A Milagrosa. O noso barrio*, 7, Asociación de Veciños da Milagrosa, Lugo, maio, 2010, 8.

"Un vello e un rapaz", *Ancianos del Mundo*, 10, Lugo, xuño, 2010, 22-23.

"Imos vivir mil anos", con tradución ao castelán, *Vamos a vivir mil años. Con estacas y bramante*, Vigo, agosto, 2010, <http://conestacasybramante.wordpress.com/>

"O ronsel do ronsel", *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*, 13, Lugo, outono, 2010, 93-94.

"Nove poemas de materia luguesa. Fonmiñá. Caldaloba. Viladonga. Fornos. Vilarolga. Cerracín. Vento. Praia. Rochas", *Trasluz Lukus*, 8, Lugo, inverno, 2010-2011, 84-86.

"Ámame anarquista", *Una poeta gravitando*, Lugo, 25-3-2011, <http://poetasdelugo.blogspot.com.es/2011/03/amame-anarquista.html>

"Eu tiña un canciño", *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*, 14, Lugo, primavera, 2011, 84-85.

"Tren", *El horizonte enamorado. Con estacas y bramante*, Vigo, xullo, 2011, <http://conestacasybramante.wordpress.com/2011/07/08/el-horizonte-enamorado/>

"Ámame anarquista", con tradución ao castelán, *La llave de los campos*, setembro, 2011, <http://llavedeloscampsos.blogspot.com/2011/09/claudio-rodriguez-fer-presentara-mi.html>

"Alén", con tradución ao castelán, *La llave de los campos*, setembro, 2011, <http://llavedeloscampsos.blogspot.com/2011/09/claudio-rodriguez-fer-presentara-mi.html>

llavedeloscampsos.blogspot.com/2011/09/manana-presentare-en-lugo-de-la-mano-de.html

"Teoría do azul", *Amazing Grace. Con estacas y bramante*, decembro, Vigo, 2011, <http://conestacasybramante.wordpress.com/2011/12/03/amazing-grace/#comments>

"O que queda da boca" e "Balada dos cabalos do mar", en "Claudio Rodríguez Fer: O que queda da boca", por Tera, Disquecool. O medio de tendencias made in Galicia, 13-12-2011, <http://www.disquecool.com/2011/12/13/claudio-rodriguez-fer-o-que-queda-da-boca/>

"Tartu", *Topofilia (15). Con estacas y bramante*, Vigo, febreiro, 2012, <http://conestacasybramante.wordpress.com/2012/02/11/topofilia-15/>

"Memoria del llanto", "La casa del sol naciente", "Como un canto rodado (Flotando no vento)" e "Cabalos (Mexando nun río)", con tradución ao castelán, *Nayagua. Revista de Poesía*, 16, Getafe (Madrid), febreiro 2012, 49-61. <http://www.cpoesiajosehierro.org/web/uploads/pdf/6ded2ec26fa2e7839db90916a4048a97.pdf>

"Estraña froita", *Xistral. Revista Lucense de Creación Poética*, 15, Lugo, primavera, 2012, 88.

"Paz para sempre (Inscripción)", "A derradeira lección da mestra" e "Inscripción para Unión Libre", *Aquí e Agora*, Sarria, IES Xograr Afonso, maio, 2012, 6-7.

"El retrato. Xesús Pérez Regueiro, empresario. O gran cabaleiro da cultura de Lugo", *O Progreso*, Lugo, 5-6-2012, 72, <http://elprogreso.galiciae.com/nova/175734.html?lang=es>

"Ripio da nube da prensa", por Carlos Rodríguez Brown, *Kaffekantate*, Madrid, 12-6-2012, <http://kaffekantate.blogspot.com.es/2012/06/ripio-da-nube-da-prensa.html>

"Pequeno país (Miss Perfumado)" e "Quédome contigo", *El invisible anillo*, 16, Madrid, xullo, 2012, 88-89.

"Luz azul", manuscrito, *Caderno da Crítica*, Vigo, 11-8-2012, <http://cadernodacratica.blogaliza.org/2012/08/11/manuscritos-claudio-rodriguez-fer-i/>

"Teu nome", "Jules Verne" e "Nada", "La quimera del oro", *Con estacas y bramante*, Vigo,

outubro, 2012, <http://conestacasybramante.wordpress.com/2012/10/21/la-quimera-del-oro/#comment-1438>

"Catro poemas poética. Poesía. Poesía é acción. O mergullador. A bomba con pétalos de rosa", GAE LT, Grupo de Análise e Estudo da Literatura e de Tradutoloxía, Universidade de Vigo, novembro, 2012, <http://gaeltvigo.blogspot.com.es/2012/11/poematiza-iv.html>

"Man a man (Milonga sentimental)", *Laberintos. Revista de estudios sobre los exilios culturales españoles*, 14, Valencia, 2012, 326. <http://bv.gva.es/documentos/lab14.pdf>

"Compañero ancestral Isaac Díaz Pardo", Xistral. Revista Lucense de Creación Poética, 16, Lugo, primavera, 2013, 93-94. Reproducido en ASSOCIATION MERE 29. Mémoire de l'Exil Républicain Espagnol dans le Finistère, 10-6-2015, <http://www.mere29.com/2015/06/10/la-ceramica-republicana-de-sargadelos-y-isaac-diaz-pardo/>

"Compañero ancestral Isaac Díaz Pardo" e "Mineral habitable", Ciencia en galego, IGACIENCIA, Lugo, maio, 2013, <http://www.cienciaengalego.org/drupal6/node/278>

"Mínima máxima" ("Lugares", "Nómades", "Centros", "Monte", "Lingüas", "Paxión"), con tradución ao inglés de Ute Margaret Saine, California Quarterly, 39-1, Orange, California, 2013, 45-46.

"Mínima máxima" ("Volver", "Xuntos", "Reloxo", "Museos", "Felicidade", "Gaivotas"), con tradución ao inglés de Ute Margaret Saine, California Quarterly, 39-2, Orange, California, 2013, 8-9.

"Memoria do pranto", con tradución ao castelán, El Alambique. Revista de Poesía, 7, Guadalajara, 2013, 36-37.

"Poemas da memoria sonora", José Ángel Valente. Memoria sonora, edición de Raquel Rivera, Ourense, Deputación Provincial, 2013, 181-189.

"Blow-Up", cinepoema deseñado por Cristina Fiaño, Evohé. Revista cultural do Campus de Lugo, 24, Lugo, 2013, 23.

"Love & Liberty. Nova York dende abaixo", Unión libre. Cadernos de vida e culturas, 18, Lugo, 2013, 68-107. http://www.unionlibre.org/artigos/visiones_%282013%29.pdf

"Love & Liberty", Con estacas y bramante, Vigo, xaneiro, 2014, <http://conestacasybramante.wordpress.com/2014/01/04/6869/>

"Ámote anarquista (Fragmentos)", Envolventes as palabras, Vigo, 13-3-2014, <http://envolventesaspalabras.info/das-resistencias/poemas-polas-v%C3%ADctimas-do-36>

La pièce bretonne / O cuarto bretón, con tradución ao francés de Marianne Equy, A tola soñando, 2, (Lugo), 2014, 32 pp.

Revolución rosaliana en Nova York / Rosalia's Revolution in New York, con tradución ao inglés de Kathleen N. March, A tola soñando, 3, (Lugo), 2014, 28 pp.

"A volta á vida en seis cinepoemas" ("Os inadaptados", "Alexis Zorba", "Dersu Uzala", "Manhattan", "París, Texas" e "Mamasunción"), con deseño de Cristina Fiaño, Ultragráfico, Galicia, 13-9-2014, <http://ultragrafico.exoplanetarium.net/a-volta-a-vida-en-seis-cinepoemas/>

"Eu son grega", Xistral. Revista Lucense de Creación Poética, 17, Lugo, outono, 2014, 87.

"Luís Pimentel", videopoema e texto, Ultragráfico, Galicia, 5-10-2014, <http://ultragrafico.exoplanetarium.net/luis-pimentel/>

"Arsenal da barbarie", con tradución ao castelán, francés e bretón, Résistants et Amis de la Résistance - ANACR do Finistère, 25-10-2014, <http://www.lesamisdelaresistancedufinistere.com/styled-13/page347/page20/index.html>

"Todo o mundo sabe", Evohé. Revista cultural do Campus de Lugo, 25, Lugo, 2014, 9.

A aventura dos rañaceos / The aventure of Skyscrapers, poema visual, Lugo-New York, 2014.

A enerxía dos leóns da escritura, poema visual con realización gráfica de Cris Fiaño, Lugo, 2015.

"De Lokken (Fragmenten)", tradución ao neerlandés de Germain Droogenbrodt, Point, <http://www.point-editions.com>, 2015.

"Compañero ancestral Isaac Díaz Pardo", Pombas e mazás: Palabras para Isaac Díaz Pardo no III Cabodano do seu pasamento, Cadernos de Estudos Locais, extraordinario, Sada, Asociación Cultural Irmáns Suárez Picallo, 2014.

14-4-2015, 5-6.

"Catro cinegramas conceptuais (Deriva libertaria anticolonial)" ("Antropoloxía documental", "Alphaville Omega", "Invasión rexistrada" e "Queimada libre"), Ultragráfico, Galicia, 25-7-2015, <http://ultragrafico.exoplanetarium.net/catro-cinegramas-conceptuais/>

"Todo o mundo sabe", Xistral. Revista Lucense de Creación Poética, 18, Lugo, outono, 2015, 103.

"Jazz vital" e "Manteiga", Dorna. Expresión poética galega, 38, Santiago de Compostela, outono, 2015, 21-25.

"Anarquista o nada" ("A vuestra salud (Baladas de Sacco y Vanzetti)", "Te amo, anarquista", "Varsoviana (A las barricadas)" e "La lucha continúa (Fragmentos)"), selección de Lily Litvak, El rapto de Europa. Revista de pensamiento y creación, monográfico "Anarquismo. Cultura y Ética", 29, Madrid, Calamar Edición y Diseño, outubre, 2015, 71-83.

"Como un canto rodado (Flotando no vento)" e "Irmáns (Cómpre que nazan flores a cada instante)", Madrygal. Revista de estudios gallegos, 18, Madrid, 2015, 235-237, <http://revistas.ucm.es/index.php/MADR/article/view/51453/47729>

"Invasión rexistrada", cinepoema deseñado por Cristina Fiaño, Evohé. Revista cultural do Campus de Lugo, 26, Lugo, 2015, 15-25.

"Memorial dos foxos de Lugo (con Lorca ao lonxe)", Opúsculo agradecido: Palabras para Isaac Díaz Pardo no IV Cabodano do seu pasamento, Cadernos de Estudos Locais, extraordinario, Sada, Asociación Cultural Irmáns Suárez Picallo, 3-6-2016, 25-28.

"A moza do Norte", Xistral. Revista Lucense de Creación Poética, 19, Lugo, primavera, 2016, 100.

"3 poemas de Anarquista o nada de Claudio Rodríguez Fer ("Anarquistas", "Ni dios ni amo", "Te amo, anarquista")", Voces del Extremo, 19-8-2916, <http://vocesdelextremopoesia.blogspot.com.es/2016/08/3-poemas-de-anarquista-o-nada-de.html>

"La lucha continúa", Voces del Extremo, 21-8-2916, http://vocesdelextremopoesia.blogspot.com.es/2016/08/la-lucha-continua_26.html

"Úr A cabeleira. Haddurinn (Brot)", tradución de Hermann Stefánsson, *Timarit Máls og menningar*, 78, 1, marzo 2017, 56.

Pai meu (Amén camarada), con fotografía de Carmen Blanco e ficha carceraria aportada por Cristina Fiaño, maio, 2017.

"*Pai meu (Amén camarada)*", con audio e tradución ao castelán do autor, "de viva voz", *Los diablos azules*, Infolibre, Madrid, 7-4-2017, http://www.infolibre.es/noticias/los_diablos_azules/2017/04/07/pai_meu_amen_camarada_claudio_rodriguez_fer_63505_1821.html, reproducido en *Poesía encarnada*, 7-4-2017, <http://poesiaencarnada.blogspot.com.es/>

"*Amada Amada*", en "*Mataron a amada Amada mas vive Amada García*", de Sara Plaza, Civallero & Plaza, 14-3-2017, <http://civalleroyplaza.blogspot.com.es/2017/03/mataron-amada-amada-mas-vive-amada.html>

"*Pai meu (Amén camarada)*", con tradución ao castelán do autor e ao francés de Claudine Allende Santa Cruz, Asociation MERE 29 (Mémoire de l'Exil Républicain Espagnol dans le Finistère), 10-4-2017, <http://www.mere29.com/2017/04/10/claudio-rodriguez-fer-president-dhonour-de-mere-29-a-ecrit-en-galicien-un-poeme-en-hommage-a-son-pere-pai-meu-amen-camarada/>

"*Pai meu (Amén camarada)*", con tradución ao francés de Pierre Joubin, Bulletin Comité Bretagne-Galice, Kevredigezh Breizh-Galiza / Asociación Bretaña-Galicia, 46, Vannes, Asociación Bretaña – Galicia, maio, 2017, s. p.

"*Nómades (A era do xabaril branco)*", Evohé. Revista cultural do Campus de Lugo, 28, Lugo, 2017, 57-59.

"Tres sonetos visuais" ("Soneto carcerario", "Soneto xerminal", "Soneto das arañas"), Ultragráfico, Galicia, 24-9-2017,

<http://ultragrafico.exoplanetarium.net/tres-sonetos-visuais/>

"Irmáns (Cómpre que nazan flores a cada instante)", Bo e xeneroso: Palabras para Isaac Díaz Pardo no V Cabodano do seu pasamento, Cadernos de Estudos Locais, extraordinario, Sada, Asociación Cultural Irmáns Suárez Picallo, 28-6-2017, 32.

"Mundo Ochoa", Xistral. Revista Lucense de

Creación Poética, 20, Lugo, primavera, 2017, 109.

"Eu teño un canciño", Alicerces. Revista de estudos sobre o Miño Medio, III, Chantada, Irmandade Cultural País do Faro, 2018, s. p.,

"Morte oficial dunha muller descoñecida", "Undina, a muller que fusilaron no Campo de Aragón", de Xosé Lois Gómez García, Campo de Aragón, lugar da memoria histórica, Ourense, 2018, <https://www.xosefroix.es/439854031>

"Poèmes d'un galicien en Bretagne"; "Inscriptions de À une femme inconnue", "Micropoèmes de Voyages à toi" e "Arsenal de la barbarie", tradución en francés de María Lopo, Annick Boilève-Guerlet e Michèle Lefort, Hopala ! La Bretagne au monde, 55, 2017-2018, 15-19.

"4 poemas de A muller sinfonía de Claudio Rodríguez Fer ("Nin deus nin amo", "Como un canto rodado (Flotando no vento)", "Nacín grega" e "Amor vital (Abandonado o poder)", Voces del Extremo, 7-9-2018, <http://vozesdelextrempoesia.blogspot.com/2018/09/4-poemas-de-muller-sinfonia-de-claudio.html>

"Memorial das Irmandades de Compostela", Homenaxe a Isaac Díaz Pardo no VI Cabodano, Cadernos de Estudos Locais, extraordinario, Sada, Asociación Cultural Irmáns Suárez Picallo, Novembro 2018, 15-18.

"Diálogos imposibles", Dorna. Expresión poética galega, 41, Santiago de Compostela, 2018, 95-99, en diálogo con Olga Novo, 100-102.

"Pai meu (Amén, camarada)", Areal. Revista Cultural de Sada, 18, Asociación Cultural Irmáns Suárez Picallo, Sada, abril, 2019, 71.

"Soneto proletario", Ultragráfico, Galicia, 7-4-2019, <http://ultragrafico.exoplanetarium.net/sonetos-somnambulos-de-claudio-rodriguez-fer/>

"Barzaz Galisia: Claudio Rodriguez Fer ha Nolwenn Korbel. Ololé!", fragmento con tradución ao bretón de Gwendal Denez e María Lopo, Le Festicelte. Quotidien du Festival Interceltique de Lorient, 5, Lorient, 6-8-2019, 4.

"Pai meu. My Father. Notre Père", con tradución ao inglés de Diana Conchado, Le Festicelte. Quotidien du Festival Interceltique de Lorient,

10, Lorient, 11-8-2019, 5.

Fragmento de "Nunca Man", musicado por Ad Hoc, da Corporación Semiótica Galega, Ultragráfico, Galicia, 30-9-2019, <http://ultragrafico.exoplanetarium.net/nunca-man/>

"Nunca Man", Areal. Revista Cultural de Sada, 19, Asociación Cultural Irmáns Suárez Picallo, Sada, outubro, 2019, 77.

"Amor vital (Abandonado o poder)", Xistral. Revista Lucense de Creación Poética, 21, Lugo, inverno, 2019, 113.

"Carballera de Cartelos", Alicerces. Revista de estudos sobre o Miño Medio, V, Chantada, Irmandade Cultural País do Faro, 2020, 245.

"Muller independente", Xistral. Revista Lucense de Creación Poética, 22, Lugo, marzo, 2020, 130-131.

"Tres visións de corpoética infinita (Poemas visuais por un abecedario vital)", Ultragráfico, Galicia, 30-3-2020, <https://ultragrafico.exoplanetarium.net/tres-visions-de-corpoetica-infinita/>

"Frankenstein e Olga Novo de meniña. Fragmento do poema visual 'A paixón dos osos con estrela', de Claudio Rodríguez Fer", "A casa da culpa", de Olga Novo, sección "O bosque das cromosomas", Luzes, A Coruña, 16-4-2020, <https://luzes.gal/16/04/2020/opinion/a-casa-da-culpa/>

"Compañero ancestral Isaac Díaz Pardo", Unha manda de pezas para Isaac, Alento Esbravexo, 3-12-2020, <https://mandadepezasparaissac.blogspot.com/2020/12/as-verdades-de-claudio-rodriguez-fer.html>

"Máis alá da saudade", "Cantiga do cervo solitario", "A noite amurallada", "Conxuro", "Alén", "Quintana", "Noite de amor no Cádavo", "Vista Alegre", "Sempre en Santiago", "E son o amor amante e máis o amado", "E os aneis en sortella das mareiras castrexas", "A viaxe", "A boca violeta", "Dende a nada", "Carballo de Taboada", "O enigma arborescente", "Carballo de Cerracín", "A máis triste das tristes triste", "A cabeleira [Fragmentos]" e "Polpa", con estudio e tradución ao castelán de Saturnino Valladares, Entreletras. Revista de Estudios Literarios, Maturín, xaneiro-xuño, 2021, 114-124.

"A cabeleira (Fragmentos)" e "Pai meu

(Amén, camarada)", con tradución aos éuscaro, Nor da Nor, EIZIE (Euskal Itzultzai, Zuzentzaile eta Interpretene Elkarte), Donostia, 2021, http://nordanor.eus/bilatu?h=es&n=&e_or=&e_xt=&e_st=&e_eg=Claudio+Rodr%EDguez+Fer&e_it=&e_ar=&e_ge=&e_sh=&e_xh=&e_sd1=&e_sd2=&e_xd1=&e_xd2=

"Emily Dickinson vendo pasar as cervas con Pero Meogo" e "ADN do amor e do pracer", Dorna. Expresión poética galega, 43, Santiago de Compostela, 2021, 32-34.

"A Antonio Nores Soliño. Pombas, Pombas, Pombas", Somos memoria. Antonio Nores Soliño (1950-2020). Soñador, loitador, defensor da nosa memoria, edición de Xoan C. Chillón Iglesias e Gustavo Hervella García, Cangas de Morrazo, A. C. Memoria Histórica 28 de Agosto, 2021, 159.

"Amor sen morte" e "Mínima máxima", con tradución ao inglés, Lyrics Of Ascent. Poetry and the Platonic Tradition. An Anthology, Londres, 2021, <http://lyrics-of-ascent.net/claudio-rodriguez-fer/>

1.4. Inscricións e poesía en espazos públicos

Inscrición de homenaxe ao Doutor Rafael de Vega Barrera, en bronce, Busto por María José Santiso, Rúa do Doutor Rafael de Vega Barrera, Lugo, inaugurado o 21 de outubro de 2006.

"A Juana Capdevielle", en bronce, Monumento a Juana Capdevielle, do escultor Luciano Couselo, Parque Juana Capdevielle, Rábade (Lugo), inaugurado o 29 de marzo de 2008.

Fragmentos de Ámote vermella, sobre vinte paneis, exposición "Vermellas", consorcio Lugo Cultural, inaugurada na Sala Isaac Díaz Pardo do Campus Universitario de Lugo, o 5 de marzo de 2009.

"Paz para sempre", sobre pedra, Monumento Xermolos de Paz e Liberdade. Memorial ás Vítimas da Represión Franquista, do escultor Xosé Val Díaz, Valdi, Parque Escultórico da Torre de Hércules, A Coruña, inaugurado o 19 de decembro de 2010.

"Pombas! Pombas!! Pombas!!!", sobre aceiro corten apoiado en granito, Monumento Memorial de Liberdade, do escultor Antonio Nores Soliño, Cangas de Morrazo, inaugurado o 9 de abril de 2011.

"A cabeleira", sobre cartel, en galego, castelán e bengalí, ilustrado con fotografía en sepia do Cabo Fisterra, no local da Cátedra Indíxex de Cultura Española, Dhaka, Bangla Desh, colocado en xaneiro de 2016.

"A cabeleira", sobre cartel, en galego, castelán, inglés e hindi, ilustrado con fotografía en cores do Cabo Fisterra, na Indira Gandhi National Open University, Nova Delhi, India, colocado en febreiro de 2016.

"Paz para sempre", sobre parede, e "O último diagnóstico", en vitrina, na exposición permanente "Da guerra á posguerra" do Vello Cárcere de Lugo, inaugurada o 28 de abril de 2017.

"Corpoética", mostra de poesía verbal, visual, obxectual, corporal, postal e audiovisual dividida en catro seccións temáticas: Utopías, Corpoemas, Cinepoesía e Hidromemoria, Santiago de Compostela, Fundación Granell, 12 de abril -10 de xuño, 2018.

"Cebraria", ensamblaxe de fotografías e cartón con pintura e tinta, Santiago de Compostela, fondo permanente da Fundación Granell, dende 11 de xuño, 2018.

"Hidrosímetro memorial", ensamblaxe de aparato determinador de humidades por raios infravermellos con bala de metal e tinta sobre papel artesán, Madrid, Museo del Escritor, Centro de Arte Moderno, dende 19 de xaneiro, 2019.

"Bicos para voar", I Convocatoria Arte Postal | Mail Art, Cuenca, MIDECIANT. Museo Internacional de Electrografía, Edificio Antonio Saura, Campus UCLM, 14 de xuño -26 de xullo, 2020.

"Compañero ancestral Isaac Díaz Pardo", poema manuscrito en tres tintas, Memorial Ensambleaac, Museo Castelo de Santa Cruz, Oleiros, 2020.

1.5. Textos musicados

"Ámame anarquista", CD Rio de son e vento, voz e música de César Morán, Vigo, Ediciones Xerais de Galicia, 1999.

"Cando nos abrazamos. Para coro mixto", versión do poema "Alén", música de José Antonio Galindo, estrea en Vigo pola Coral Polifónica Casino Mugardés, 1999.

"Como viste o crepúsculo a mazaira", libro-CD Saloucos. 15 poetas da terra nai, voz e música de Aurora López con arranxos de Teresa Luján, Vigo, Editorial Galaxia - Xunta de Galicia, 1999.

"Trazas de muller. Suite para Cuarteto vocal", música de José Antonio Galindo, 2001.

"París-Texas", voz e música de Aurora López con arranxos de Teresa Luján, estrea en Lugo por Aurora López en 2003.

"Amada Amada", voz e música de Pilocha, estrea en Lugo por Pilocha en 2017.

"Con moiísimo amor", voz e música de Xermán Son, Vigo, 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=QQOE6sq5Flc&t=3s>

"A Juana Capdevielle", voz e música de Hit the Beat, estrea en Lugo polo mesmo grupo en 2021.

"As tres mapoulas de Montecubeiro", voz e música de Paloma Suanzes, estrea en Lugo pola mesma cantautora en 2021.

"E áinda lle chaman A Comunista", voz e música de Los Zorros, estrea en Lugo polo mesmo grupo en 2021.

"Guerrilleiras nos Acares", en colaboración con Carmen Blanco, voz e música de Iria Estévez e Gonzo Piña, estrea en Lugo polo mesmo dúo en 2021.

"Un tranvía chamado Urania", voz e música de Olalla Caamaño, estrea en Lugo pola mesma cantante co seu grupo en 2021.

1.6. Tradución

"Cinco fragmentos para Antoni Tàpies" e "A Antoni Tàpies", de José Ángel Valente, tradución do castelán ao galego, libro-catálogo Antoni Tàpies. Unha antolóxica 1959-1995, Santiago de Compostela, Auditorio de Galicia, 1996, 157-162.

"Exilio", de Pere Gimferrer, tradución do catalán ao galego, Clave Orión, II, Santiago de Compostela, 1996, 87-88.

"Mar de Muxía", de José Ángel Valente, tradución do castelán ao galego, libro-catálogo De Cap de Creus a Cabo Fisterra, Madrid, Centro Nacional de Información Geográfica, 1998, 90.

"Exilio", de Pere Gimferrer, tradución do catalán ao galego, *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 8-12-1998, 5.

"Non me gusta", de Vladimir Vysotsky, *Vladimir Vysotsky in New Translations. International Poetic Project*, edición de Marlena Zimna, Polish Vladimir Vysotsky Museum, Marston Gate, 2014, s. p. <http://www.vysotsky.com/1110.htm?1>

Musgo / Moss, de Emily Dickinson, A tola soñando, 4, (Lugo), 2015, s. p.

2. NARRATIVA

2.1. Narrativa en libro

"A illa de asfalto", con ilustración de Alfonso Sucasas, *Homenaxe a Blanco Amor*, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 1981, 97-101.

"Fábula fauna" ("O bosque máxico", "A magdalena de Proust", "O labirinto de Kafka", "As froles de Wells" e "A biblioteca de Borges"), *Medusa. Relatos*, con ilustracións de Concha Pazos, Barcelona, Sotelo Blanco Edicións, 1983, 73-86.

Meta-relatos, con fotografías de Eduardo Rodríguez Ochoa, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 1988, 69 pp.

"Tres" ("A primeira palabra", "Mar de magma", "Nous étions trois", "Big Bam", "Porculatio", "Tre donne intorno al cor me son venute", "Quien tres amigas tiene", "Todo fora un soño" e "A pública e a flambeada"), *Contos eróticos / Eles*, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, Colección Narrativa, 1990, 77-88.

"Amazonia", "Deloto Barroi", "Todo branco" e "Vivir a vida", *O relato breve. Escolma dunha década. 1980-1990*, edición de Luís Alonso Girgado, Vigo, Editorial Galaxia, 1991, 117-126.

"A illa de asfalto", con tradución ao inglés, *An Anthology of Galician Short Stories. Así vai o conto*, de Kathleen N. March, Lewiston-Queenston-Lampeter, The Edwin Mellen Press,

1991, 144-149.

A muller loba, Vigo, *Contos do Castromil*, 26, 1993, 14 pp.

"A muller loba", Antón Losada Diéguez. 10 anos dun premio, Carballiño, 1995, 93-98.

"A magdalena de Proust", *Desde mil novecentos trinta e seis. Homenaxe da poesía e da plástica galega aos que loitaron pola liberdade*, edición de Miguel Ríos Torre, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 1995, 97-98.

"A puta filósofa", *Contos de cine*, A Coruña, Centro Galego de Artes da Imaxe, 1996, 95-103.

"A raposa boreal", *Unha liña no ceo. 58 narradores galegos 1979-1996*, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 1996, 481-487.

"Violaine e Violette", Profesor Basilio Losada / *Ensinar a pensar con liberdade e risco*, Barcelona, Xunta de Galicia - Universitat de Barcelona, 2000, 124-125.

"A primeira palabra", "Todo fora un soño" e "O cravo de Chejov", *Nin che conto. Para reconñecer e gozar a micronarrativa*, edición de Xosé Manuel Eyré, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 2009, 116-118.

Os paraísos eróticos, con debuxos e gravados de Sara Lamas, Santiago de Compostela, Meubook, 2010, 123 pp.

Contos e descontos (Narrativa completa), con poema visual de Claudio Rodríguez Fer sobre fotografía de Eduardo Ochoa, Noia, Editorial Toxosoutos, Colección Nume, 2011, 330 pp.

"Avecíname", Irene Andrés-Suárez, *El microrrelato en la España plurilingüe*, Valladolid-Nova York, Cátedra Miguel Delibes, Universidad de Valladolid, 2018, 145-146.

2.2. Narrativa en diarios ou revistas

"Meta-relatos" ("O cravo de Chejov", "Parábola do estado", "Parábola dos exércitos", "Proceso ao labirinto" e "A illa de asfalto"), *Grial*, 74, Vigo, outubro, novembro, decembro, 1981, 412-424.

"Ácrata croata", con fotografía de Eduardo Rodríguez Ochoa, *El Correo Gallego*, O Conto

Quincenal, Santiago de Compostela, 19-6-1988, 39.

"Autopoética", "Aráname", "Vecíñame" e "Deséñame", con ilustración de Alfonso Costa, *Boletín Galego de Literatura*, 6, Santiago de Compostela, novembro, 1991, 159-161.

"Amazonía", "Todo branco" e "Deséñame", con ilustración de Sara Lamas, *O Correo Galego*, Santiago de Compostela, 6-8-1997, 35.

"Waw (ou como se fai un blues borracho de ti, nend)", con debuxos de Sara Lamas, *Evolhé. Revista cultural do Campus de Lugo*, 3-4, Lugo, 1998, 53-54.

"Autopoética", "Aráname", "Vecíñame" e "Deséñame", *Boletín Galego de Literatura*, 21-22, 1989-1999. 10 anos de creación, Santiago de Compostela, 1999, 103-106.

"A fera fráxil", con debuxo de Sara Lamas, *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 7, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 2003, 157-162.

"Doce doces", *Evolhé. Revista cultural do Campus de Lugo*, 15-16, Lugo, 2004-2005, 8.

"A pantera xenital", con gravado de Sara Lamas, *Tempos novos*, 119, Santiago de Compostela, abril, 2007, 104-106.

"Dadá tres", *Ejercicios de escritura*, con ilustración de Eugenio Granell, Isla Kokotero, 20-8-2010, <http://islakokotero.blogspot.com/2010/08/20/ejercicios-de-escritura-dada-tres-por-claudio-rodriguez-fer/>

"<Bolborétame> de Claudio Rodríguez Fer en griego", tradución grupal ao grego de Konstantinos Paleologo, Nikos Pratsinis, Evi Kirlesi, Efi Mitsula, Natali Fitru, Sofía Simu, Anzula Basilú, Alexandra Golfinopulu, María Malakata e Katerina Dimitropulu, *Literatura y traducción*, Atenas, 4-12-2017, <http://konstantinos-paleologos.blogspot.com.es/2017/12/bolboretame-de-claudio-rodriguez-fer-en.html>

2.3. Memoria de vida

O muíñeiro misterioso. Revivir 1, Santiago de Compostela, Tórculo, 2005, 150 pp.

El molinero misterioso. Revivir 1, tradución ao

castelán de *O muíñeiro misterioso*, Santiago de Compostela, Tórculo, 2005, 150 pp.

A bela mestra. Revirir 2, Santiago de Compostela, Tórculo, 2005, 150 pp.

"Ir a Irlanda", Clave Orión, XII-XIII-XIV-XV, Santiago de Compostela, 2005-2009, 253-270.

"Entre o cine e o cinepoema", *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 12, Sada-A Coruña, Ediciós do Castro, 2007, 107-164.

"Memoria dun militante da memoria", *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 13, Sada-A Coruña, Ediciós do Castro, 2008, 135-188.

"Venecia venérea", *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 13, Sada-A Coruña, Ediciós do Castro, 2009, 127-135.

Meus amores celtas, con ilustracións de Sara Lamas, *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 15, Santiago de Compostela, Ediciós do Castro, 2010, 103 pp.

"A nosa Xenebra", con fotografía de Cristina Fiaño, Clave Orión, XVI-XVII, Santiago de Compostela, 2009-2017, 131-139.

"Oxford & Cambridge: viaxe a un poema de mil anos", Galicia21. *Journal of Contemporary Galician Studies*, Bangor - Cork, 2016-2017, 78-93, http://galicia21journal.org/G/pdf/Galicia21_G_05_Rodriguez.pdf?v=3

"Da Alta Saboia antifascista á alta poesía de Valente", Areal. *Revista cultural de Sada*, 15, Asociación Cultural Irmáns Suárez Picallo, Sada, outubro, 2017, 37-39.

"Testemuño inédito de 1936. Avelino López Otero, mártir republicano", Areal. *Revista Cultural de Sada*, 18, Asociación Cultural Irmáns Suárez Picallo, Sada, abril, 2019, 38-40.

3. TEATRO

"O pornógrafo", Primeiras Xornadas de Teatro na Radio, Lugo, Radio 5 - Caixa Galicia, 17 a 19-5-1989, 6 pp.

"Gran Tirano", con ilustración de Sara Lamas,

Unión libre. Cadernos de vida e culturas, 8, Sada-A Coruña, Ediciós do Castro, 2003, 75-96.

"As costureiras. Textos para teatro en lembranza de Juana Capdevielle, María Vázquez Suárez e Mercedes Romero Abella", con ilustración de Sara Lamas, *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 11, Sada-A Coruña, Ediciós do Castro, 2006, 37-47.

4. ESTUDO E ENSAIO

4.1. Libros de teoría e metodología analíticas

Poesía galega. Crítica e metodología, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, Colección Universitaria, 1989 (Premio de Investigación Losada Diéguez 1990), 454 pp.; 2º. ed., ibidem, 1990.

Arte literaria. Catálogo, descripción e teoría crítica para a comprensión e comentario dos textos, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, Manuais / Universitaria, 1991, 168 pp.

Comentarios de textos contemporáneos, como editor e introductor, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, Manuais / Universitaria, 1992, 284 pp.

Comentarios de textos populares e de masas, como editor e introductor, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, Manuais / Universitaria, 1994, 270 pp.

Acometida atlántica (Por un comparatismo integral), Sada-A Coruña, Ediciós do Castro, Ensaio / Filoloxía, 1996, 324 pp.

Guía de investigación literaria, Gijón, Ediciones Júcar, Guías del comentario de textos, 1998, 254 pp.

4.2. Libros de historia e crítica literarias

A Galicia misteriosa de Ánxel Fole, Sada-A Coruña, Ediciós do Castro, Liminar / Filoloxía, 1981, 251 pp.

Antonio Machado e Galicia, Sada-A Coruña, Ediciós do Castro, Documentos para a Historia Contemporánea de Galicia, 1989, 95 pp.

José Ángel Valente, como editor e colaborador, Madrid, Taurus Ediciones, Serie El Escritor y la Crítica, 1992, 376 pp.

Material Valente, como editor e introductor, Gijón, Ediciones Júcar, Ensayos Júcar, 1994, 334 pp.

A literatura galega durante a guerra civil, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, Colección Universitaria, 1994 (Premio de Investigación Losada Diéguez 1996), 300 pp.

Ánxel Fole. Vida e obra, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 1997, 108 pp.

O mundo license de Ánxel Fole, como editor, introductor e colaborador, Sada-A Coruña, Gráficas do Castro, 1997, 158 pp.

Ánxel Fole 1903-1986. Unha fotobiografía, como editor e colaborador, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 1997, 174 pp.

Borges dende o labirinto galego, con traducción ao castelán, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 2008, 77 pp.

Valente: el fulgor y las tinieblas, edición (192 pp.), prólogo (7-9) e "José Ángel Valente, poeta cero" (11-27), Lugo, Editorial Axac, 2008, 190 pp.

Valente vital (Galicia, Madrid, Oxford), edición (495 pp.), prólogo (9-12) e "Valente en Galicia: quedar para siempre" (13-168), Universidade de Santiago de Compostela, Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética, 2012.

Borges y todo (Escepticismo y otros laberintos), Madrid, Del Centro Editores, 2013, 296 pp.

Valente vital (Ginebra, Saboya, París), edición (516 pp.), prólogo (9-11) e, con Tera Blanco de Saracho, "Valente en Ginebra: memoria y figuras" (13-361), Universidade de Santiago de Compostela, Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética, 2014.

Valente vital (Magreb, Israel, Almería), edición (457 pp.), prólogo (7-9) e "Del Magreb a Israel: semillas semitas" (11-71), Universidade de Santiago de Compostela, Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética, 2017.

Valente infinito (*Libertad creativa y conexiones interculturales*), Universidade de Santiago de Compostela, Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética, 2018, 354 pp.

Borges e Cunqueiro, *creadores de labirintos / Borges e Cunqueiro, creadores de labirintos*, Mondoñedo, Casa-Museo Álvaro Cunqueiro – Concello de Mondoñedo, 2021, 93 pp.

4.3. Edicións anotadas e/ou introducidas

Selección, introducción e notas de *Contos de lobos*, de Ánxel Fole, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, Montes e Fontes, 1985, 88 pp. (introducción: pp. 9-43; notas: 80).

Introducción de *Cántigas de alén*, ed. galego-castelá, de José Ángel Valente, Barcelona, Llibres del Mall, Serie Ibérica, 1987, 94 pp. (introducción: 9-51).

Selección, introducción e notas de *Contos de lobos e outros relatos*, de Ánxel Fole, Edicións Xerais de Galicia, Biblioteca das Letras Galegas, Vigo, 1989, 185 pp. (introducción: 11-47; notas: 80).

Introducción de *Cántigas de alén*, ed. galego-castelá, de José Ángel Valente, Barcelona, Ambit Serveis Editorials, 1989, 100 pp. (introducción: 9-54); ed. galego-catalana, *Cantigues d'enllà*, ibidem, 100 pp. (introducción: 9-54).

Edición, introducción, notas e glosario de *Con pólvoa e magnolias*, de Xosé Luís Méndez Ferrín, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, Biblioteca das Letras Galegas, 1989, 111 pp., en colaboración con Carmen Blanco (introducción: 8-51; notas: 98; glosario: 107-111); 9º. ed. revisada, ibidem, 2019.

Edición, introducción e notas de *Os eidos*, de Uxío Novoneyra, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, Biblioteca das Letras Galegas, 1990, 222 pp., en colaboración con Carmen Blanco (introducción: 9-71; notas: 142).

Edición, introducción e recompilación de *Guerra literaria*, de Rafael Dieste, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, Documentos para a Historia Contemporánea de Galicia, 1991, 167 pp. (introducción: 9-16).

Edición, introducción e recompilación de *Verbas de chumbo*, de Castelao, Santiago de Compostela, Sotelo Blanco Edicións, A Trabe de

Ouro / Pensamento, 1992, 219 pp. (introducción: 5-23).

Edición, introducción e recompilación de *Poesía perdida*, de Ricardo Carballo Calero, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, Documentos para a Historia Contemporánea de Galicia, 1993, 487 pp. (introducción: 5-42).

Edición, introducción e recompilación de *Obras reunidas*, de Ángel Johán, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, Documentos para a Historia Contemporánea de Galicia, 1993, 97 pp. (introducción 5-9).

Edición e prefacio de *Chansons d'au-delà*, ed. galego-francesa, de José Ángel Valente, Draguignan, Editions Unes, 1995, 77 pp. (prefacio 7-12).

Introducción de *Cántigas de alén*, ed. galego-castelá, de José Ángel Valente, Santiago de Compostela, Consorcio de Santiago, 1996, 95 pp. (introducción: 15-39); ed. de artista con gravados orixinais de Eduardo Chillida, ibidem.

Edición, introducción e recompilación de *Cartafolio galego*, de Ánxel Fole, Vigo, A Nosa Terra, 1996, 209 pp. (introducción: 5-13).

Edición, introducción e compilación de *Obra galega completa*, de Ánxel Fole, Vigo, Editorial Galaxia, 1997, 2 vols., 970 pp. (introducción: 7-20).

Edición e introducción de *A lenda do Gran Inquisidor*, de F. M. Dostoevski, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, Peto, 1998, 91 pp. (introducción: 5-36).

Edición, introducción e selección de *Cima del canto*, de José Ángel Valente, con serigrafías e augafortes de Coral, Velliza-Valladolid, El Gato Gris, Ediciones de Poesía, 2001, 22 pp. (introducción: 17-18).

Edición, introducción e compilación de *Cuaderno de versiones*, de José Ángel Valente, con ilustración de Coral, Barcelona, Galaxia Gutenberg / Círculo de Lectores, 2002, 448 pp. (introducción: 7-37).

Edición, introducción e compilación de *Obra literaria completa*, de Ánxel Fole, Vigo, Editorial Galaxia, 2004, 3 vols., 428, 544 e 640 pp. respectivamente (introducción: vol. I 7-20 e vol. III 7-25).

Edición, introducción e selección de *Alén*, de

José Ángel Valente, con tradución ao castelán e con gravados de Leopoldo Nóvoa, París, Raíña Lupa e Robert et Lydie Dutrou, 2007, 32 pp. (introducción: 3-6).

Recompilación e introducción de *Obras completas II. Ensayos*, de José Ángel Valente, con edición de Andrés Sánchez Robayna, Barcelona, Galaxia Gutenberg / Círculo de Lectores, 2008, 1770 pp. (introducción: 9-25)

Edición e referencias bibliográficas de *Ensayos sobre José Ángel Valente*, de Juan Goytisolo, Universidad de Santiago de Compostela, Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética, 2009, 101 pp. (referencias bibliográficas 97-99).

Edición e introdución "Valente, poeta universal en galego" de *Cántigas de alén*, de José Ángel Valente, Ourense, Ouvirmos, 2017, 73 pp. (introducción: 9-21).

Edición e introdución "A Mesopotamia galaica de Ánxel Fole", *Contos de Mesopotamia*, de Ánxel Fole, Monforte de Lemos, Chan da Pólvora Editora, Biblioteca de Mesopotamia, 2017, 159 pp. (introducción: 5-13).

Edición, introdución e poemas con Carmen Blanco a Correspondencia con Carmen Blanco e Claudio Rodríguez Fer, de Isaac Díaz Pardo, Sada, Asociación Cultural Irmáns Suárez Picallo, Cadernos de Estudos Locais, 33, agosto, 2020 (introducción: 2-3; poemas 30-32).

Edición e introdución con Carmen Blanco a Arte epistolar. Envíos, poemas e debuxos para Carmen Blanco e Claudio Rodríguez Fer, de Luz Pozo Garza, Unión Libre, Cadernos de vida e culturas, 25, 2020 (introducción: 6-7). <http://www.unionlibre.org/artigos/arte%20epistolar.pdf>

4.4. Prólogos, epílogos e colaboracións en libros colectivos

"Novoneyra, Uxío", *Gran Enciclopedia Gallega*, vol. 22, Gijón-Santiago de Compostela, Silverio Cañada Editor, 1974, en colaboración con Carmen Blanco, 236-237.

"Miguel Anxo Murado, novelista galego-benbeziano", *Metamorfosis benbezianas*, de Miguel Ángel Murado, Madrid, Polar Ediciones, 1983, 9-17; 2º ed., ibidem, 9-17.

"A poesía galega de postguerra", A nosa

literatura: Unha interpretación para hoxe II, A Coruña, Edicións Xistral, Colección Alexandre Bóveda, 1985, 21-28.

"O fonosimbolismo na poesía de Novoneyra. Incursión ao nivel fónico da obra literaria", *Literatura Século XX. Iniciación universitaria*, de M.^o Victoria Moreno e Xesús Rábade, Madrid, Editorial Galaxia - Ediciones SM, 1985, 248-255.

"O poema 'Penélope' de Díaz Castro", *Comentário de textos literarios*, Madrid, Alhena, 1986, 141-153.

"O meu cartafolio de Fole", *Os escritores lucenses arredor de Fole*, Lugo, Excmo. Concello, 1986, 185-186.

"Epílogo", *Muller pra lonxe*, de Uxío Novoneyra, Lugo, Deputación Provincial, 1986, 81-84, reeditado en 2011, 87-90.

"Díaz Castro e o tema dos celtas", *Homenaxe a X. M. Díaz Castro*, Guitiriz-Vigo, Asociación Cultural Xermolos, 1987, 104-107.

"Prólogo", *O trasmundo de Ánxel Fole*, de Tareixa Castro, 1º Premio Ánxel Fole, Sada-A Coruña, Caixa-Galicia, 1987, 9-11.

"O epistolario pimenteliano", *Luís Pimentel (1985-1958) Unha fotobiografía*, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 1990, 123-133.

"O verdadeiro texto", 12 anos na búsqueda da nosa identidade, Guitiriz-Lugo, Asociación Cultural Xermolos, 1991, 179-181.

"Laxeiro visto por Novoneyra", *Homenaxe a Laxeiro de escritores e artistas de Galicia*, Santiago de Compostela, Citania Galería de Arte, 1991, 94.

"La poesía gallega de José Ángel Valente", *José Ángel Valente*, edición de Claudio Rodríguez Fer, Madrid, Taurus Ediciones, Serie El Escritor y la Crítica, 1992, 79-111.

"Carballo Calero no estalido da guerra civil", *Actas do III Congresso Internacional da Língua Galego-Portuguesa na Galiza*, 1990. Em Homenagem ao Professor Carvalho Calero, A Coruña, Asociación Galega da Língua, 1992, 619-625.

"A poesía venérea de Manuel María", *A primavera de Venus*, de Manuel María, A Coruña, Edicións Espiral Maior, 1993, 9-17.

"A máxica saudade de Matilde Albert Robatto", *Mágica saudade*, de Matilde Albert Robatto, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 1993, 5-10.

"El poema 'Retrato' de Antonio Machado", *Literatura Española de C.O.U. Textos comentados*, A Coruña, Editorial Tambre, 1993, 173-197.

"Álvaro Cunqueiro e a vanguarda do Leste Galego", *Congreso Álvaro Cunqueiro*, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 1993, 265-272.

"Introducción", *Esmoriz*, de Aníbal Otero, Santiago de Compostela, Sotelo Blanco Edicións, 1994, 7-14.

"Panorama da poesía galega", *La poesía nueva en el mundo hispánico. Los últimos años*, Madrid, Visor Libros, 1994, 55-64.

"Valente en la lengua del origen", *El silencio y la escucha: José Ángel Valente*, edición de Teresa Hernández Fernández, Madrid, Ediciones Cátedra / Ministerio de Cultura, 1995, 119-141.

"As revistas de Rafael Dieste", *Rafael Dieste*, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 1995, 109-125.

"Integridade e integralidade", *Rafael Dieste do arquivo á fiestra*, edición de Tonina Gay Parga, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 1995, 47.

"Rafael Dieste ante o escándalo Gide", *Congreso Rafael Dieste*, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 1996, 109-121.

"Aproximación biobibliográfica a José Ángel Valente", *En torno a la obra de José Ángel Valente*, Madrid, Alianza Editorial, 1996, 87-113.

"Ánxel Fole", *¡Xantamos a carón dun esqueleto!*, de Ánxel Fole, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 1996, 5 pp. s. p.

"Prólogo", *Ánxel Fole. Aproximación temática á súa narrativa en galego*, de Armando Requeixo, Vigo, Edicións do Cumio, 1996, 5-10.

"Emigración, exilio e guerra civil (1936-1939)", *Jornadas de la emigración gallega a Puerto Rico. Actas del Congreso celebrado en San Juan*, 30, 31 de enero y 1 de febrero de 1996, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 1997, 63-77.

"Un narrador para un pobo", *Ánxel Fole*, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 1997, 25-32.

"Contando con Fole", *Ánxel Fole. ¡Si señor!*, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 1997, 17-20.

"Escolma de entrevistas realizadas por Margarita Ledo Andión, Carlos Casares e Claudio Rodríguez Fer. Transcripción", *Homenaxe a Ánxel Fole*, Santiago de Compostela, Arquivo Sonoro de Galicia, Consello da Cultura Galega, 1997, *pássim*.

"Hacia un hispanismo integral: poética del origen y lírica galaica en José Ángel Valente", *Actas del XII Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas (Birmingham, 1995)*, vol. V, *Época Contemporánea*, edición ao coidado de Derek Flitter, Birmingham, Departament of Hispanic Studies, The University of Birmingham, 1998, 216-222.

"Borges, escepticismo y fantasía", *El relato fantástico. Historia y sistema*, edición de Antón Risco, Ignacio Soldevila e Arcadio López-Casanova, Salamanca, Ediciones Colegio de España, 1998, 143-168.

"Sobre os anxos de Eduardo Blanco-Amor", *Homenaxe a Eduardo Blanco-Amor*, A Coruña, Espiral Maior, 1998, 69-79.

"Hacia un hispanismo integral: poética del origen y lírica galaica en José Ángel Valente", *Mosaico ibérico. Ensayos sobre poesía y diversidad*, edición de Joana Sabadell, Madrid-Gijón, Ediciones Júcar, 1999, 71-81.

"O poeta paseado", *Roberto Blanco Torres (1891-1936) Unha fotobiografía*, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 1999, 164-169.

"Escritos de combate de Lorenzo Varela", *Cinguidos por unha arela común. Homenaxe ao profesor Xesús Alonso Montero*, edición de Rosario Álvarez e Dolores Vilavedra, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 1999, 1321-1343.

"Prólogo", *A creación literaria en castelán de Ánxel Fole*, de Luís Miguel Pedre Díaz, Lugo, Excmo. Deputación Provincial, 2000, 13-14.

"Discurso de gabanza do doutorando pronunciado polo seu padriño", *Discursos da investidura de D. José Ángel Valente como Doutor "Honoris Causa"*, Santiago de

Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 2000, 23-30.

"A poesía española de Ricardo Carballo Calero", *Estudos dedicados a Ricardo Carvalho Calero*, edición de José Luís Rodríguez, Santiago de Compostela, Parlamento de Galicia - Universidad de Santiago de Compostela, 2000, vol. 1, 293-320.

"Un poeta para el Nobel" (orixinalmente "José Ángel Valente"), Galicia Xacobea, Madrid, Enxebre Orde da Vieira, 2000, 286-289.

"José Ángel Valente: de la patria de la palabra a la palabra sin patria", *Anatomía de la palabra*, edición de Nuria Fernández Quesada, Valencia, Pre-Textos, 2000, 153-158.

"La larga noche de piedra de la poesía gallega y el rescate del cantar de ciego", *Voces subversivas: Poesía bajo el régimen (1939-1975)*, edición de Trevor J. Dadson e Derek W. Flitter, Birmingham, Department of Hispanic Studies, University of Birmingham, 2000, 63-74.

"Valente, poeta galego en Xenebra", Homaxe a José Ángel Valente. Ourense 1929 - Xenebra 2000, Xenebra, Editions Impossibles, 2001, 42-43.

"Poeta da cultura material", Manuel María, Lugo, Asociación Cultural Xermolos, 2001, 417-434.

"A poesía venérea de Manuel María", Obra poética completa II (1981-2000), de Manuel María, A Coruña, Edicións Espiral Maior, 2001, 487-494.

"Xenerosidade e entusiasmo", Dionisio Gamallo Fierros, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 2001, 265-266.

"Prólogo", Novela en pé de guerra. A guerra civil vista polos escritores galegos en castelán, de Silvia Carballido, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 2001, 7-8.

"Escritores galegos ante a guerra civil", Galicia. Literatura, vol. XXIII, A literatura desde 1936 ata hoxe: poesía e teatro, coordinación de Anxo Tarrío, con tradución ao castelán, A Coruña, Hércules Ediciones, 2001, 24-79 e 530-533.

"A poesía venérea de Manuel María", Obra poética completa de Manuel María, vol. 2, A Coruña, Edicións Espiral Maior, 2001, 487-494.

"De Lugo a Lugo (pasando polo resto do universo)", Lugo, unha provincia, con fotografías de Sergio López Maseda, Lugo, Xunta de Galicia / Deputación Provincial de Lugo, 2002, 126-128.

"O trasmundo da Galicia rural", Crítica e autores I, Editorial La Voz de Galicia, Biblioteca 120, 2003, 142-143.

"O mester dos mesteres", Crítica e autores I, Editorial La Voz de Galicia, Biblioteca 120, 2003, 254-255.

"Prólogo", Do tempo posuído. Poesía [1960-2000], de Arcadio López-Casanova, A Coruña, Edicións Espiral Maior, 2003, 7-11.

"Prólogo", Teatro inédito de Ángel Johán, edición de Ana B. Espada Ascariz e Xosé Luís F. Sarceda, Sada, A Coruña, Edicións do Castro, 2003, 5-6.

"A figura de Lorenzo Varela...", Homenaxe. Sesenta e seis escritores falan de Lorenzo Varela (florilegio de textos sobre a vida, a obra e o home), edición de Xosé Gregorio Ferreiro Fente, Sada, A Coruña, Edicións do Castro, 2003, 88-89.

"Prehistoria de Borobó", Homenaxe a Borobó, coordinación de Xoán Guitián, Sada, A Coruña, Edicións do Castro, 2004, 287-289.

"Fole, Ánxel", Gran Enciclopedia Galega Silverio Cañada, vol. 18, Lugo, El Progreso - Diario de Pontevedra, 2003, 144-150.

"Para a vida intensa", cunha foto de Carmen Blanco, Xela Arias, quedas con nós, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, 2004, 66-67.

"López Otero, Avelino", Gran Enciclopedia Galega Silverio Cañada, vol. 26, Lugo, El Progreso - Diario de Pontevedra, 2005, 180.

"Compromiso artístico e memoria histórica", Tres mesas redondas sobre compromiso social da cultura galega, Sada, A Coruña, Edicións do Castro, 2005, 35-38.

"Prólogo", A provincia de Lugo na obra xornalística en castelán de Ánxel Fole, de Ruth Fernández Fernández, Deputación Provincial de Lugo, 2005, 5-6.

"Prólogo", Para los que no vieron. Francisco Lamas López, Memorias del alma lucense republicana, Sada, A Coruña, Edicións do

Castro, 2006, 9-11.

"Yunque e a vanguarda integral", edición facsimilar de Yunque (Periódico de vanguarda política), Santiago de Compostela, Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, Xunta de Galicia, 2006, pp.15-21.

"Valente. José Ángel", Gran Enciclopedia Galega Silverio Cañada, vol. 42, Lugo, El Progreso - Diario de Pontevedra, 2006, 243-244.

"Prólogo" a El tejedor de redes. Análisis integral de la narrativa de José Ángel Valente, de Manuel Fernández Rodríguez, Ourense, Deputación de Ourense - Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética, 2006, 13-14.

"Rastros de vida e arte con Granell", Congreso interdisciplinar Eugenio Granell. Actas, con tradución ao inglés, Santiago de Compostela, Fundación Eugenio Granell, 2007, 13-24 e 449-457.

"José Ángel Valente, poeta y pensador entre Oriente y Occidente" (en castelán y árabe), Biblioteca José Ángel Valente, Instituto Cervantes, Madrid-Marrakech, 2007, 10-15.

"Valente e a apertura aos orientes", Perspectivas sobre Oriente y Occidente, edición de Mº Xesús Vázquez Lobeiras e Alexandre Veiga, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 2008, 135-142.

"José Ángel Valente y la apertura a los Orientes", José Ángel Valente. Poesía e interculturalidad / seguido de Veinte versiones, edición de Fatiha Benlabbah, Rabat, Editions & Impressions Bouregreg, 2008, 11-24.

"Paseo polo amor e Bretaña", Centro e periferia. Linguaxe, tradución e poesía, Culleredo-A Coruña, Espiral Maior / Auliga, 2008, 159-188.

"Limiar" (en galego, castelán, francés e árabe), Fatiha Benlabbah, En el espacio de la mediación. José Ángel Valente y el discurso místico, Universidade de Santiago de Compostela, Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética, 2008, 11-25.

"Valente, poeta cero", Valente: el fulgor y las tinieblas, ed. de Claudio Rodríguez Fer, Lugo, Editorial Axac, 2008, 11-27.

"Antonio Machado en Lugo", Antonio

Machado na nosa voz, edición de Xesús Alonso Montero (facsimilar), Lugo, Ecmo. Concello de Lugo, 2009, 9-10.

"Valente na defensa do cemiterio de Ourense", Marcos Valcárce. O valor da xenerosidade. Homenaxe dos amigos, Ourense, Difusora de Letras, Artes e Ideas, 2009, 210.

"Da festa á poesía", A festa más fermosa do otoño galaico. (Os escritores falan do San Froilán), edición de J. Calvo Vidal e Yago Rodríguez Yáñez, Lugo, Concello de Lugo, 2009, 163-165.

"Recital Poeta galego en Nova York", América, Américas. Perspectivas sobre el Nuevo Mundo y su relación con Europa, edición de JoDee Anderson, Jesús Varela Zapata e José Manuel Oro Cabanas, Lugo, Editorial Axac, 2009, 201-213.

"El Fénix de los secretos", prólogo a Secretos del Fénix, de Saturnino Valladares, Salamanca, Editorial Celya, 2010, 7.

"Cunqueiro en Ortigueira e Ortigueira en Cunqueiro", introducción a Álvaro Cunqueiro en Ortigueira, Santiago de Compostela, Consello da Cultura Galega, 2011, 54 pp., 9-14.

"Cartas de Octavio Paz, Julio Cortázar y Mario Vargas Llosa en la Cátedra José Ángel Valente", España y América en el Bicentenario de las Independencias. I Foro Editorial de Estudios Hispánicos y Americanistas, edición de Francisco Fernández Beltrán y Lucía Casajús, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, 2012, 215-233.

"Prólogo", Federica no era tonta y otros cuentos, de Eugenio Granell, Santiago de Compostela, Auga Editora, 2012, 5-8.

"José Ángel Valente (1929-2000), ourensán universal", Galegos de Ourense, Ourense, Deputación, 2012, 535-557.

"Nota sobre Rosalía de Castro considerada por Borges", Cuadernos Ramón Piñeiro, Rosalía na cobiza do lonxe, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, Centro Ramón Piñeiro, 2013, 137-138.

"Valente sonoro: das cántigas de Ourense á música de vangarda", José Ángel Valente. Memoria sonora, edición de Raquel Rivera, Ourense, Deputación Provincial, 2013, 15-28.

"Epistolario Jorge Guillén / José Ángel Valente",

Perspectivas críticas para la edición de textos de literatura española, edición de Ermitas Penas, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 2013, 385-415.

"Correspondencia nacida dun soño con Xosé María Díaz Castro", Cadernos Ramón Piñeiro, Nimbos: cáliz fervendo, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, Centro Ramón Piñeiro, 2014, 283-291.

"Correspondencia con Xosé María Díaz Castro", Epistolario, edición de Armando Requeixo, Vigo, Editorial Galaxia, Colección Memoria, 2014, 218-223.

"Poesía contra violencia na historia", Historia, cultura, violencia. Actas do X Curso de Primavera. Lugo, 22-25 de abril de 2014, edición de Fernando Suárez Golán e Ana Cabana Iglesia, CD, Lugo, Lugo Cultural, 2015, s. p.

"O meu Xistral", Xistral. Revista de Poesía (Lugo, 1949), edición facsimilar de Luís Alonso Gírgido e Laura Piñeiro País, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, Centro Ramón Piñeiro, 2016, s. p.

"Epístolas manuelmariñas", Cadernos Ramón Piñeiro, Manuel María. Cecais hai unha luz, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, Centro Ramón Piñeiro, 2016, 247-252.

"Recital A poesía nin se compra nin se vende", A crise de Occidente, edición de Beatriz Fernández Herrero, Elena Freire Paz e Xaquín Rodríguez Camos, Lugo, Editorial Axac, 2016, 7-15.

"Do mal común ao ben vital", Os aforismos do riso futurista (Autores galegos polo aforismo), edición de Francisco Pillado e Xavier Seoane, Vigo, Ediciones Xerais de Galicia, 2016, 117-121.

"Sobre José Ángel Valente", Carlos Casares e a Casa dos Poetas, antoloxía de Mercedes Pacheco Vázquez, Ourense, Deputación de Ourense, 2017, 97-102.

"Birmingham & Shakespeare (travesía persoal)", Sobre letras e signos. Estudos en homenaxe a Anxo Tarrio Varela, edición de Armando Requeixo, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 2017, 719-724.

"Limiar. Prólogo á tradución ao xaponés de Os eidos, de Uxío Novoneyra", Os eidos, edición e tradución ao xaponés de Takekazu Asaka,

Eibunsha, Gifu (Xapón), Kakenhi, 2017, 7-10.

"A Fénix dos Segredos", prólogo a Segredos da Fénix, de Saturnino Valladares, Manaos, Editorial Valer, 2017, 9.

"Amigos de 400 anos. Lectura de textos heterodoxos de Valente no tempo de Cervantes", El tapiz humanista II. Actas do XI Curso de Primavera. Lugo, 21-23 de abril de 2015, edición de Ana Goy Diz e Cristina Patiño Eirín, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 2017, 325-335.

"Luz Pozo Garza como poeta", VV. AA., Un pozo de Luz. Homenaxe da Real Academia Galega á poeta Luz Pozo Garza no seu 95 aniversario, A Coruña, Real Academia Galega, 2017, 12-15.

"Teoría da relatividade humorística de Woody Allen", Cultura e humor. Homenaxe a Celestino Fernández de la Vega, edición de Mº Xesús Vázquez Lobeiras e Alexandre Veiga, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 2018, 185-197.

"Mantra, mandorla, mandala", prólogo a AGNI INGA GANI, de Josefina Aguilar, Oviedo, Ars Poética, 2018, 11-17.

"Entrevista vital", El ángel de la creación. Diálogos y entrevistas, de José Ángel Valente, edición e introducción de Andrés Sánchez Robayna, Barcelona, Galaxia Gutenberg, 2018, 262-341.

"De la censura franquista a la poesía memorialista. Apuntes de un estudiante antifranquista", Memoria(s) en transición. Voces y miradas sobre la Transición española, edición de Françoise Dubosquet Lairys y Carmen Valcárcel, Madrid, Visor Libros, Biblioteca Filológica Hispana, 2018, 357-376.

"Carta a Luis Alonso Gírgido", Ler e vivir. Homenaxe a Luis Alonso Gírgido, edición de Armando Requeixo, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 2019, 303-304.

"Préface" de Resistir. Herzel. Résister. Les Républicains espagnols en Bretagne, de la Retirada à la Résistance, de Gabrielle Garcia, Morlaix, Skol Vreizh, 2019, 5-11.

"Prender a poesía para recomponer o mundo", prólogo a Carlos da Aira, Prender os fachos, componer os ósos, A Coruña, Espiral Maior, 2019, 11-15.

"Lucus Photographicus", prólogo a *A fotografía lúxense. Da Agrupación a Fonmiñá*, de Eduardo Ochoa, Lugo, Grupo Fotocinematógrafo Fonmiñá, 2019, 9-11.

"Versos republicanos de Antonio Cayero, poeta del pueblo", prólogo a *Versos republicanos*, de Antonio Cayero, Huesca, Círculo Republicano Manolín Abad, 2020, 7-8.

"Da evasión posible á imposible", límbar de Francisco Xavier Redondo Abal, Ezkaba. *Galegos na grande evasión* (Pamplona, 22 de maio de 1938), Noia, Toxosoutos, 2020, 13-16.

"Correspondencia inédita con Ricardo Carvalho Calero sobre Scórpio e a guerra civil española", *Cadernos Ramón Piñeiro, Estudos arredor de Ricardo Carvalho Calero*, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, Centro Ramón Piñeiro, 2020, 45-60.

Texto da lapela de Felicidad de Olga Novo, Zaragoza, Olifante. Ediciones de Poesía, 2020.

"Memoria de desmemoria", límbar de Adela Figueroa Panisse, *As mulheres da Casa da Bouça da roupa estendida*, Santiago de Compostela, Ediciones Laivento, 2021, 7-12.

4.5. Separatas de revistas e actas

Borges e o escepticismo esencial, *Grial*, 61, Vigo, xullo, agosto, setembro, 1978, 301-312.

O fonosimbolismo na poesía de Novoneyra. *Incursión ao nivel fónico da obra literaria*, *Grial*, 68, Vigo, abril, maio, xuño, 1980, 144-160.

A poesía galega de Álvaro Cunqueiro, *Grial*, 72, Vigo, abril, maio, xuño, 1981, 171-182.

A poesía galega de José Ángel Valente, *Grial*, 74, Vigo, outubro, novembro, decembro, 1981, 412-424.

A recurrencia na poesía de López-Casanova. *Incursión ao nivel gramatical da obra literaria*, *Grial*, 83, Vigo, xaneiro, febreiro, marzo, 1984, 11-28.

Escala da frecuencia fonématica galega, *Grial*, 85, Vigo, xullo, agosto, setembro, 1984, en colaboración con Francisco Botana Ferreiro, 291-302.

A literatura como coñecemento, *Grial*, 88, Vigo,

abril, maio, xuño, 1985, 135-145.

Elementos de Fonoestilística: a prosa de Fole e a poesía de Novoneyra, *Grial*, 89, Vigo, xullo, agosto, setembro, 1985, 354-361.

Ánxel Fole e o cine, *Grial*, 95, Vigo, xaneiro, febreiro, marzo, 1987, 49-62.

O poema "Cunetas" de Luís Pimentel, *Grial*, 98, Vigo, outubro, novembro, decembro, 1987, 403-414.

Cunqueiro na tradición europea, *Grial*, 101, Vigo, xaneiro, febreiro, marzo, 1989, 47-57.

Otero Pedrayo á luz de "O quinqué de petrólio", *Actas do Simposio Internacional Otero Pedrayo no panorama literario do século XX*, Santiago de Compostela, Consello da Cultura Galega, 1990, 47-62.

O cine na obra de Carballo Calero, *A Trabe de Ouro*, 2, Santiago de Compostela, abril, maio, xuño, 1990, 279-285.

A literatura galega, en Galicia, durante a guerra civil, *Boletín Galego de Literatura*, 3, Santiago de Compostela, maio, 1990, 49-63.

Panorama da poesía galega, *Iberoromania*, 34, Tübinga, 1991, 32-40.

Entrevistas béticas con Castelao, *A Trabe de Ouro*, 5, Santiago de Compostela, xaneiro, febreiro, marzo, 1991, 111-117.

Aníbal Otero, poeta e novelista carcerario, *Boletín Galego de Literatura*, 5, Santiago de Compostela, maio, 1991, 77-85.

O nacionalismo galego de Álvaro Cunqueiro, *A Trabe de Ouro*, 7, Santiago de Compostela, xullo, agosto, setembro, 1991, 383-389.

Da romaría de Otero á romaría de Cunqueiro, *Boletín Galego de Literatura. Monografías: Álvaro Cunqueiro*, Santiago de Compostela, 1992, 59-68.

Bibliografía en torno a José Ángel Valente, *Boletín Galego de Literatura*, 7, Santiago de Compostela, maio, 1992, 135-148.

De Clarín a Antón Tovar, *Boletín Galego de Literatura*, 7, Santiago de Compostela, maio, 1992, 69-72.

Do "Cantar de Mio Cid" á poesía de Novoneyra,

Boletín Galego de Literatura, 8, Santiago de Compostela, novembro, 1992, 45-52.

Guerra e literatura no bando republicano (1936-1939), *Anuario de Estudios Literarios Galegos* 1992, Vigo, 1993, 11-34.

Feijoo e o maltrato dos animais, *Boletín Galego de Literatura*, 9, Santiago de Compostela, maio, 1993, 97-100.

Das lendas de Bécquer ás lendas de Fole, *Revista Canadiense de Estudios Hispánicos*, XVIII, 1, Ottawa, outono, 1993, 67-80.

Bibliografía en torno a Pere Gimferrer, *Boletín Galego de Literatura*, 10, Santiago de Compostela, novembro, 1993, 115-132.

Poesía e historia: Valente e Arcadio ante a guerra, *Boletín Galego de Literatura*, 11, Santiago de Compostela, maio, 1994, 53-60.

Neruda, o cantor e as amantes, *Moenia. Revista lúxense de Lingüística & Literatura*, 2 (1996), Lugo, 1997, 65-108.

Ánxel Fole: *Panorama e rusofilia*, *Revista Galega do Ensino*, 16, Santiago de Compostela, maio, 1997, 13-29.

Aproximación á vida e á obra de Ánxel Fole, *Congreso Ánxel Fole*, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 1997, 11-28.

Entrevista vital a José Ángel Valente: de Ourense a Oxford, *Moenia. Revista lúxense de Lingüística & Literatura*, 4 (1998), Lugo, 1999, 451-464.

José Ángel Valente: *En el principio de la vida* (entrevista), con debuxos de Sara Lamas, suplemento de *Ficciones. Revista de Letras*, 2º época, 6, Granada, outono 1999 - inverno 2000, 6-9.

Ánfora: a primeira luz (1949-1999: Cincuentenario dunha irrupción), *Boletín Galego de Literatura*, 23, Santiago de Compostela, primeiro semestre, 2000, 153-160.

En el corazón de la vulva. *Latidos de extrema Europa*, *Revista de Lenguas y Literaturas Catalana, Gallega y Vasca*, VI, Madrid, 2000, 281-299.

En memoria de Antón Risco, o intelectual dos tres ríos, *Actas del Congreso Internacional Literatura modernista y tiempo del 98*, Santiago

de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 2000, 9-20.

Entrevista vital a José Ángel Valente: de Xenebra a Almería, Moenia. Revista license de Lingüística & Literatura, 6 (2000), Lugo, 2001, 185-210.

Galicia y la lírica de los orígenes, Les Polyphonies Poétiques. Formes et territoires de la poésie contemporaine en langues romanes, Rennes, Université Rennes 2 Haute Bretagne, 2002, 67-78. <https://books.openedition.org/pur/30601>

Borges dende o labirinto galego, Moenia. Revista license de Lingüística & Literatura, 8 (2002), Lugo, 2003, 287-298.

José Ángel Valente, poeta europeo, Moenia. Revista license de Lingüística & Literatura, 10 (2004), Lugo, 2005, 115-129.

O consello de guerra contra José Ángel Valente, Moenia. Revista license de Lingüística & Literatura, 12 (2006), Lugo, 2007, 463-467.

Federico de Onís. Cartas con el exilio. Encuentro. Revista de la Asociación de Profesores Universitarios Españoles de Puerto Rico, 28-30, San Juan de Puerto Rico, 2004-2008, 352-354.

Borges para Valente: de Aleph a Alef, Moenia. Revista license de Lingüística & Literatura, 14 (2008), Lugo, 2009, 145-158.

"O meu Lugo lugar", El Extramundi y los Papeles de Iria Flavia, LXII, verán, 2010, 105-117.

"Valente dende as cartas de alén", Moenia. Revista license de Lingüística & Literatura, 16, Lugo, 2010, 125-131.

"Pratiques civiques et poétiques de la faille mémorielle en Espagne", Les failles de la mémoire. Théâtre, cinéma, poésie et roman: les mots contre l'oubli, traducción de Annick Boilève-Guerlet e María Lopo, ed. de Françoise Dubosquet Lairy, Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 2016, 221-233. <https://books.openedition.org/pur/55750>

4.6. Artigos en diarios e revistas

«Entre Kafka y Shakespeare: El cine algebraico de Orson Welles», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 21-10-1973, 11.

«La obra de John Huston: El hombre contra Dios», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 13-1-1974, 11.

«España, corazón violeta (I)» e «(II)», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 27-10-1974, 11, e 3-11-1974, 11.

«Sin Milena Jesenská», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 24-11-1974, 12.

«Escritores olvidados. Recobrar a Arconada», censurado, El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 19-1-1975, 11.

«Encol da cinefilia de Fole», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 26-1-1975, 11.

«La poesía de Vázquez Montalbán. Un irracionalismo testimonial», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 2-3-1975, 11.

«Nietzsche en Valle-Inclán», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 16-3-1975, 11.

«No cincuentenario da morte. Pablo Iglesias, apóstol de moitedumes», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 20-4-1975, 12.

«Lirismo e realismo máxico. Transrealidade en Rafael Dieste», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 4-5-1975, 11.

«Encol da teoría poética. O regreso de Arcadio López-Casanova», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 25-5-1975, 18.

«De Bergson a Heidegger: A filosofía en Antonio Machado», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 10-8-1975, 15-16.

«A mítica existencial de Jesús Manuel Valcárcel», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 28-9-1975, 11.

«Anagrama 1975. Jacob e a lóxica do vivinte», como Apolo Roxo, El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 19-10-1975, 11.

«Filosofía da morte do home. Eugenio Trías entre Eros e Poiesis», El Progreso, Táboa Redonda, 20-6-1976, 17.

«Mesteres, por Arcadio López-Casanova», Grial, 59, Vigo, xaneiro, febreiro, marzo, 1978, 116-119.

«Mitificación e mixtificación da literatura popular», La Voz de Galicia, Temas Gallegos, A Coruña, 11-6-1978, 45.

«Silabario da turbina, por Rompente», Grial, 61, Vigo, xullo, agosto, setembro, 1978, 373-375.

«O torrente de luz de José Lupiáñez», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 26-8-1979, 21.

«Vispera do día, por Xulio L. Valcárcel», Grial, 66, Vigo, outubro, novembro, decembro, 1979, 510-511.

«De exiliado a preso. Carlos Velo, entre o cine español e a cultura galega» (orixinalmente «De exiliado a preso. Carlos Velo, entre o cine e a cultura galega»), El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 14-10-1979, 21. Reproducido en Entregas de Comunicación Cultural, extra, monográfico «Carlos Velo», Santiago de Compostela, 1-8-1985, 40-41.

«O segredo do amor. ¿Humorismo en Woody Allen?», como Carlos Rodríguez Brown, El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 9-12-1979, 20.

«A concepción da lírica na obra de Ramón Piñeiro», Coordenadas. Revista Universitaria de Cultura, 1, Santiago de Compostela, 1980, 32-39.

«O lobo, mito e realidade na literatura galega», A Galicia dos oitenta, A cultura como poder, Ourense, Planos, 1980, s. p.

«A lús do candil. Contos a carón do lume, por Ánxel Fole», Grial, 67, Vigo, xaneiro, febreiro, marzo, 1980, 115-117.

«Ánxel Fole reeditado. Terceira edición de A lús do candil», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 6-4-1980, 20-21.

«Poesía nova. Entrevista con María Dolores Escudero», El Progreso, Táboa Redonda, Lugo, 27-5-1980, 21.

«Borges e a vella vanguarda», La Voz de Galicia, Cultura, 5-6-1980, s. p.

«En contacto co herdo medieval galego», La Voz de Galicia, Cultura, 28-8-1980, s. p.

«O ritmo simbólico na poesía de Bernardino Graña», Grial, 70, Vigo, outubro, novembro, decembro, 1980, 472-476.

«Xosé Luís Méndez Ferrín. Con pólvora e magnolias, Poesía entera de Heriberto Bens», Colóquio / Letras, Lisboa, 58, novembro, 1980, 103-104.

- «Antoloxía da poesía galega do posmodernismo aos novos, por Francisco Fernández del Riego», *Grial*, 71, Vigo, xaneiro, febreiro, marzo, 1981, 111-113.
- «Poesía enteira de Heriberto Bens, por Xosé Luís Méndez Ferrín», *Grial*, 71, Vigo, xaneiro, febreiro, marzo, 1981, 115-118.
- «A promoción sáfica na literatura española do 80», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 15-1-1981, s. p.
- «Sete noites para Borges», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 29-1-1981, s. p.
- «A historia da crítica vista polo New Criticism», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 5-2-1981, s. p.
- «Rilke, poeta e metafísico», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 19-2-1981, s. p.
- «Revista Nós», *Colóquio / Letras*, 60, Lisboa, marzo, 1981, 101-102.
- «A súa cantiga nova», *La Voz de Galicia, Cultura* (monográfico Álvaro Cunqueiro), A Coruña, 5-3-1981, s. p.
- «Sobre siete noches», *La Gaceta del Fondo de Cultura Económica*, 124, México D. F., abril, 1981, 20.
- «Crónica barojiana. Anarquistas por Galicia tras Martínez Anido», Arco da Vella, 2, Santiago de Compostela, verán, 1981, 42.
- «Eduardo Blanco Amor. Poemas Galegos», *Colóquio / Letras*, 62, Lisboa, xullo, 1981, 105.
- «Ternura e literatura: A poesía de Concha García», *El Progreso*, Táboas Redonda, Lugo, 2-8-1981, 21.
- «O placer de narrar», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 17-9-1981, s. p.
- «Francisco Fernández del Riego. Antoloxía de poesía galega. Do posmodernismo aos novos», *Colóquio / Letras*, 64, Lisboa, novembro, 1981, 106-108.
- «Luis Pimentel, recuperado», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 14-1-1982, s. p.
- «O último libro de Ánxel Fole», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 8-4-1982, s. p.
- «A fabulosa viaxe de Darwin», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 15-4-1982, s. p.
- «A Galicia máxica de Ánxel Fole», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 6-5-1982, s. p.
- «José Ángel Valente. Sete cántigas de alén», *Colóquio / Letras*, 68, Lisboa, xullo, 1982, 98-99.
- «Metodoloxía da análise de textos», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 15-7-1982, s. p.
- «O laberinto. Perdidos no laberinto», *Tempo Galego*, 0, Santiago de Compostela, 16-7-1982, 46.
- «Carlos Reis e a análise literaria», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 12-8-1982, s. p.
- «Biografiar a cultura galega», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 25-11-1982, s. p.
- «El Congreso del Mundo, de Borges», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 13-1-1983, s. p.
- «A escritura de Miguel Anxo Murado», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 31-3-1983, s. p.
- «Rainer Maria Rilke. Os sonetos a Orfeu. Texto orixinal con versión ao galego e límiar de Lois Tobío», *Colóquio / Letras*, 73, Lisboa, maio, 1983, 109, 111.
- «Ánxel Fole e o fonosimbolismo da fala», *Dorna. Expresión poética galega*, 6, Santiago de Compostela, 17-5-1983, 12-13.
- «A crítica literaria que hai e a que non hai», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 26-5-1983, s. p.
- «Fole, nobelábel con b», *Escríta*, 1, A Coruña, verán, 1983, s. p.
- «Carlos Casares. Vicente Risco, Otero Pedrayo», *Colóquio / Letras*, 74, Lisboa, xullo, 1983, 104-105.
- «A verba meteórica de Blanca Andreu», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 21-7-1983, s. p.
- «Luis Buñuel, poeta surrealista», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 4-8-1983, s. p.
- «Poesía, ciencia e coñecimento», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 25-8-1983, s. p.
- 1983, s. p.
- «De Buñuel a Bergamín: o camiño da crítica», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 1-9-1983, s. p.
- «Con ou contra Hitler, o cine nazi» (orixinalmente «O nazismo no cine»), *La Voz de Galicia*, A Coruña, 4-9-1983, 46.
- «Cando o cine se confunde coa poesía», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 3-11-1983, s. p.
- «Kafka, Borges e o laberinto», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 24-11-1983, s. p.
- «Umberto Eco e Beato de Liébana: apocalípticos e milenaristas», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 15-12-1983, s. p.
- «Rosalía en Machado e Machado en Rosalía», *A Nosa Terra*, especial Rosalía viva, Vigo, 1984, 49-52; 2º ed., ibídem, xullo, 1990, 59-62.
- «Borges en Alfar», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 19-1-1984, s. p.
- «Direcciones de la poesía gallega actual», *Ínsula*, 454, Madrid, setembro, 1984, 4.
- «Mafalda fala galego», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 13-9-1984, s. p.
- «As mellores películas da historia do cine», *El Progreso*, Lugo, 23-9-1984, 27.
- «Julio Cortázar e o bestiario de Zofl», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 18-10-1984, s. p.
- «Santiago Marcos, un maestro y poeta que vivió 22 años como un topo», *Liberación*, «La gente que amamos», Madrid, 23-10-1984, 24.
- «Amancio Prada, a voz da poesía lírica», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 22-11-1984, s. p.
- «Pablo García Baena, poeta en galego», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura*, A Coruña, 14-2-1985, s. p.
- «Poeta en galego», *Faro de Vigo, Artes e Letras*, Monográfico sobre José Ángel Valente, Vigo, 21-4-1985, 124.
- «Rosalía ante la joven poesía gallega actual»,

Ínsula, 463, xuño, 1985, 5-6.

«La búsqueda como principio», *Diario 16, Culturas* (monográfico Rosalía de Castro), Madrid, 14-7-1985, II.

«Pedro Páramo, filmado por Carlos Velo», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura, A Coruña*, 8-8-1985, s. p.

«Elementos de fonoestilística: A prosa de Fole e a poesía de Novoneyra», *El Progreso, Táboa Redonda*, Lugo, 2-10-1985, II.

«Robert Graves, amante da muller e da musa lunar», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura, A Coruña*, 26-12-1985, s. p.

«Nueva poesía gallega», *El estado de las poesías, Monografías de Los Cuadernos del Norte*, 3, Oviedo, Caja de Ahorros de Asturias, 1986, 106-119.

«A función fantástica da fotografía», 40 por 50, 3, A Coruña, 1986, 53.

«Na morte de Juan Manuel Rozas», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura, A Coruña*, 27-2-1986, s. p.

«O meu cartafolio de Fole», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura, A Coruña*, 22-5-1986, s. p.

«Asturies adiante. VII Dia de las Lletres Asturianes», *A Nosa Terra*, 293, Guieiro Cultural, Vigo, 22-5-1986, 19.

«A Coruña chott», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura, A Coruña*, 12-6-1986, s. p.

«Ler a música como tocar un libro», *Luzes de Galiza*, 3, A Coruña, verán, 1986, 31.

«A literatura asturiana en situación», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura, A Coruña*, 3-7-1986, s. p.

«Castelao como escritor», *Anthropos* (monográfico Castelao), 65, Barcelona, outubro, 1986, 34-38.

«A propósito das adiviñas», *Grial*, 94, Vigo, outubro, novembro, decembro, 1986, 469-473.

«Soyinka e a tigritude de papel», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura, A Coruña*, 30-10-1986, s. p.

«Asturies adiante. VII Dia de las Lletres Asturianes», *Lletres Asturianes*, 22, Oviedo, decembro, 1986, 129-130.

«Seis imaxes de Galicia», 40 por 50, 5, A Coruña, 1987, 2-7.

«Novoneyra, poeta do amor», *El Progreso, Táboa Redonda*, Lugo, 11-3-1987, I.

«A leitura múltiple», *Luzes de Galiza*, 7, A Coruña, verán, 1987, 40-41.

«Tareixa Castro e O trasmundo de Ánxel Fole», *Outeiro*, 25, A Coruña, xuño, 1987, 66.

«Baixo o signo de Erté», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura, A Coruña*, 16-7-1987, s. p.

«Tareixa Castro e O trasmundo de Ánxel Fole», *El Progreso, Táboa Redonda*, Lugo, 22-7-1987, I.

«O XIII Congreso de Linguas e Culturas Ameazadas», *Outeiro*, 26, A Coruña, setembro, 1987, 78.

«Literatura gallega. Escasa producción, alta calidad», *Reseña de Literatura, Arte y Espectáculos*, 177, Madrid, setembro-outubro, 1987, 31.

«Mito e historia na poesía de Carvalho Calero», *Agália*, 11, A Coruña, outono, 1987, 293-319.

«Mesteres: work in progress», *Luzes de Galiza*, 8-9, A Coruña, outono-inverno, 1987-1988, 45-46.

«Primeiras publicacións galegas durante a guerra civil», *El Correo Gallego, Artes y Letras*, 7-2-1988, 40.

«No 30 cabodano da súa morte. Versos recuperados de Luís Pimentel», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura, A Coruña*, 11-2-1988, s. p.

«O universalismo galego», *Diario de Galicia, Cultura*, Vigo, 22-3-1988, 34.

«A desunión soviética», *Diario de Galicia, Vigo*, 26-3-1988, 16.

«Máis mulleres», *Diario de Galicia, Vigo*, 31-3-1988, 16.

«A Galicia ourensá de José Ángel Valente», *La Región, Ourense*, 16-4-1988, 36.

«O sexo colonizado», *Diario de Galicia, Vigo*, 18-4-1988, 2.

«Historia da poesía galega de Valente», *La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura, A Coruña*, 21-4-1988, s. p.

«Tavani desde Galicia», *Diario de Galicia, Vigo*, 21-4-1988, 16.

«Poema inédito de Celso Emilio Ferreiro dedicado ao libro», *Diario de Galicia, Libros*, Vigo, 23-4-1988, 44.

«Alien», *Diario de Galicia, Vigo*, 5-5-1988, 16.

«Erotismo e estilo», *Diario de Galicia, Vigo*, 9-6-1988, 16.

«Escribir por amor», *Diario de Galicia, Vigo*, 24-6-1988, 16.

«Manoel Antonio, metáfora múltiple», *Diario de Galicia, Vigo*, 4-7-1988.

«E = C + V + P», *Diario de Galicia, Vigo*, 7-7-1988, 16.

«A Galicia escurecida», *Diario de Galicia, Vigo*, 21-7-1988, 2.

«Toponimia da rudeza», *Diario de Galicia, Vigo*, 28-7-1988, 21.

«Ouuuuuuuh...», *Diario de Galicia, Vigo*, 5-8-1988, 2.

«Servidumes franquistas de Otero Pedrayo», *Diario de Galicia, Vigo*, 3-9-1988, 12.

«O grupo Nós calificou a séptima arte como un espectáculo mezquino e satánico. O odio de Pedrayo e Risco polo cine», (orixinalmente «O grupo Nós ante o cine»), *Diario de Galicia, Vigo*, 4-9-1988.

«O galego entre as balas», *Diario de Galicia, Vigo*, 9-9-1988, 2.

«O galego en retagarda», *Diario de Galicia, Vigo*, 12-9-1988, 16.

«Homenaxe á familia Barbagelatta», *El Progreso, Lugo*, 19-9-1988, 27.

«Aparición dun poema esquecido de Luís Pimentel», *Diario de Galicia, Vigo*, 23-9-1988, 12.

«O galego na prensa bética de Lugo», *El Progreso*, Táboa Redonda, Lugo, 12-10-1988, III.

«As Irmandades da Fala e a Asamblea de Lugo de 1918», *El Progreso*, Táboa Redonda, Lugo, 16-11-1988, III.

«A prensa do ensino license durante a guerra civil», *El Progreso*, Táboa Redonda, Lugo, 30-11-1988, I.

«Recuperar á Galicia escurecida», Coordenadas. Revista Universitaria de Cultura, 4, Santiago de Compostela, inverno, 1988-1989, 80-81.

«Enrique Líster e Antonio Machado», *A Nosa Terra*, 367, Ideas, Vigo, 15-12-1988, 20.

«A poesía galega actual e o cambio de rumbo de 1976», Cuadernos de Filología Románica (monográfico Estudios Gallegos), I, Barcelona, PPU, 1989, 39-54.

«Hinos de loita patriótica e revolucionaria», *A Nosa Terra*, especial Ramón Cabanillas, camiño adiante, Vigo, 1989, 58-64.

«Valle-Inclán en Antonio Machado», *Ínsula* (monográfico Antonio Machado), 506-507, Madrid, febreiro-marzo, 1989, 66-68.

«Publicismo feminino na Galiza bética», *A Nosa Terra*, 374, Ideas, Vigo, 9-2-1989, 20.

«Antonio Machado asumió a visión de Galicia dada por Valle-Inclán», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 19-2-1989, 102.

«Antonio Machado, poeta rosaliano», *El Correo Gallego, La noche*, Santiago de Compostela, 19-2-1989, 36.

«Grial, unha revista galega da cultura universal que chega ao seu número cen», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 12-3-1989, 117.

«A ximnasia machadiana», *La Voz de Galicia, A Coruña*, 27-3-1989, 64.

«Deporte e poesía», *La Voz de Galicia, A Coruña*, 3-4-1989, 62.

«Avelino López Otero, periodista e escritor lugués», *El Progreso*, Táboa Redonda, Lugo, 12-4-1989, I.

«O galeguismo ante a cruz durante a guerra

civil», *A Nosa Terra*, 383, Guieiro Cultural, Vigo, 20-4-1989, 16.

«O mellor gol de Platini», *La Voz de Galicia, A Coruña*, 24-4-1989, 59.

«Celso Emilio Ferreiro e a plusvalía», Boletín Galego de Literatura, Homenaxe a Celso Emilio Ferreiro, Santiago de Compostela, maio, 1989, 50-57.

«O cine como motivo: de Ferreiro a Ferrín», *El Correo Gallego, Día das Letras Galegas*, Santiago de Compostela, 17-5-1989, 10.

«A dignificación literaria da xiria na poesía de Celso», (orixinalmente «A dignificación literaria da xiria na poesía de Celso Emilio Ferreiro»), *A Nosa Terra*, especial Celso Emilio Ferreiro. Común temos a patria, Vigo, xuño, 1989, 77-80.

«Traxedia e diáspora nas últimas oposicións republicanas», *A Nosa Terra*, 397, Ideas, Vigo, 27-7-1989, 20.

«Colonización e diglosia en Portugal», *La Voz de Galicia, A Coruña*, 3-9-1989.

«A cultura galega na prensa pedagóxica license durante a guerra civil», *Revista Galega de Educación*, 10, Vigo, outubro, 1989, 64-65.

«O libro license durante a guerra civil», *A Nosa Terra*, 407, Guieiro Cultural, Vigo, 9-11-1989, 16.

«Poemas recuperados de Abel de Acebedo», *El Progreso*, Táboa Redonda, 15-11-1989, I.

«Pimentel editado polas Mocidades Galeguistas», *El Correo Gallego, Cultura*, Santiago de Compostela, 3-1-1990, 1.

«Fotopoemas», *Diario 16, Libros*, Madrid, 11-1-1990.

«O intelectual viscontiano», *Trebo*, 8, (monográfico Homenaje al poeta José Ángel Valente), Ourense, febreiro, 1990, 25-35.

«Castelao na URSS», *A Nosa Terra*, 419, Ideas, Vigo, 8-2-1990, 24-23.

«A descuberta de Papel de Color, a publicación poética da Oficina Lírica do Leste que fundou Alvaro Cunqueiro», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 11-2-1990, 94.

«Fotopoemas antes de la palabra», *Salina. Revista de Lletres*, 5, Tarragona, maio, 1990, 15.

«Noriega Varela e Francis Jammes, a partir de Pimentel», *Nordés*, 14, Vigo, maio, 1990, 31-38.

«A cultura galega ante os noventa», Revista de «A Nosa Galiza», s. n., Xenebra, maio, 1990, 7.

«O blues na vanguarda luguesa», *Diario 16, Galicia Literaria*, Vigo, 17-5-1990, 4.

«O Gaiteiro vai á guerra», *A Nosa Terra*, 432, Guieiro Cultural, Vigo, 17-5-1990, 21 e 23.

«Prehistória de Borobó», *A Nosa Terra*, 438, Vigo, 28-6-1990, 19.

«Ramón Cabanillas, poeta na guerra», *Diario 16, Galicia Literaria*, Vigo, 6-7-1990, 2.

«De Curros Enríquez a Chano Piñeiro», *Diario 16, Galicia Literaria*, Vigo, 16-8-1990, 2.

«A galaxia dos mil astros», *El Correo Gallego*, caderniño especial sobre Ramón Piñeiro, Santiago de Compostela, 28-8-1990, 29.

«Novela española 1989-1990» (resposta á enquisa homónima), *Ínsula*, 525, Madrid, setembro, 1990, 13.

«De Cunqueiro y de Galicia», *Ínsula*, 526, Madrid, outubro, 1990, 7-8.

«O Lugo de ¡Ahora!», *Xúbilo*, 4, Lugo, outubro, 1990, 28.

«Tres poemas non recopilados. A poesía de Noriega Varela na guerra civil», *Diario 16, Galicia Literaria*, Vigo, 11-10-1990, 3.

«Díaz Castro desde o frío», *A Nosa Terra*, 449, Guieiro Cultural, Vigo, 18-10-1990, 22.

«Carballo Calero, poeta alebraico», *Diario 16 de Galicia, Galicia Literaria*, Vigo, 18-10-1990, 3.

«Western en Lugo», *El Progreso*, Lugo, 5-11-1990, 32.

«Por un momento vital», *Praza Maior*, 17, Lugo, decembro, 1990, 15.

«Luís Pimentel», *Voceiro da S. G. Sementeira*, 14, Basilea, decembro, 1990, 8-9.

«O bávaro de Vilalba», *El Correo Gallego*, Santiago de Compostela, 2-12-1990, 55.

«Un poeta europeo», Quimera («Especial Frankfurt 91»), 106-107, Barcelona, 1991, 64-67; traducción ao inglés como «An European Poet», ibídem, edición «English Text», 20-21; traducción ao alemán como «Ein Europäischer Dichter», ibídem, edición «Deutscher Text», 24-25.

«Díaz Castro desde o frío», *Dorna. Expresión poética galega*, 17, xaneiro, 1991, 19-22.

«Rafael Dieste en la guerra civil», Documentos A, 1, (monográfico Rafael Dieste), Barcelona, Anthropos, xaneiro, 1991, 147-150.

«Ánxel Fole, o contista dos lobos», *Animar!. Revista Cultural para Tódalas Especies*, 1, Santiago de Compostela, febreiro, 1991, 16-17.

«Luís Pimentel, silencioso y secreto», *Salina. Revista de Lletres*, 6, Tarragona, marzo, 1991, 73.

«O tenente Carballo», *A Nosa Terra*, especial Ricardo Carvalho Calero. A razón da esperanza, Vigo, marzo, 1991, 15-17.

«A factoría poética de Álvaro Cunqueiro», *Faro de Vigo*, especial Cunqueiro poeta, Vigo, 20-3-1991, 3.

«O deporte como bromuro», *La Voz de Galicia*, A Coruña, 1-4-1991, 45.

«Álvaro Cunqueiro», *Centro Galego*, Lucerna, 17-5-1991, s. p.

«Manuel Antonio e o vanguardismo cunqueiriano», *Xornal Diario*, especial Álvaro Cunqueiro, Pontevedra, 17-5-1991, XVII.

«O futurismo de Álvaro Cunqueiro», *Diario 16 de Galicia*, Galicia Literaria (monográfico Álvaro Cunqueiro), Vigo, 18-5-1991, VI.

«Cunqueiro e o galego na guerra civil», *El Correo Gallego*, Cultura, Santiago de Compostela, 17-5-1991, 45.

«La factoría vanguardista de Álvaro Cunqueiro», *Ínsula* (monográfico Álvaro Cunqueiro), 536, Madrid, agosto, 1991, 18-19.

«Da festa á poesía», *El Progreso*, Lugo, 6-10-1991, 50.

«A era azul», *A Nosa Terra*, especial O mundo de Cunqueiro, Vigo, novembro, 1991, 13-19.

«O amor será todo ou non será», *Animar!. Revista Cultural para Tódalas Especies*, 3, primavera, 1992, 33.

«De Lugo a New York», *Alén-parte. Revista de Información e debate*, 0, Chantada, maio, 1992, 23.

«Guerra anticultural», *Alén-parte. Revista de Información e Debate*, 1, Chantada, agosto, 1992, 21.

«A Celtia dos Ultreyas», *El Correo Gallego, Revista das Letras* (monográfico Fermín Bouza-Brey), Santiago de Compostela, 1-9-1992, 17.

«A última guerra contra a cultura galega», *A Nosa Galiza*, Xenebra, maio, 1993, s. p.

«Clásicos galegos», *El Progreso*, Lugo, 16-5-1993, V.

«A voz xornalística de Blanco Amor», *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 17-6-1993, 3.

«Lembranza clandestina», *Alén-parte. Revista de Información e Debate*, 4, Chantada, agosto, 1993, 24-25.

«Mazurca de mazarocas», *Achanta*, 5, Chantada, 14-8-1993, 9.

«Teoría crítica e metodología integral», *A Nosa Terra*, 583, Guieiro Cultural, Vigo, 19-8-1993, 24.

«En torno á teoría da relatividade estética», *A Nosa Terra*, 592, Guieiro Cultural, Vigo, 21-10-1993, 24.

«Lorca publicado en Galicia durante a guerra civil», *Faro de Vigo*, Faro das Letras, Vigo, 23-10-1993, 2.

«Bailando con Tothankhamon. Risco e o exofismo modernista», *A Nosa Terra*, especial Vicente Risco. Arredor de nós, Vigo, decembro, 1993, 58-64.

«Ética do coñecemento e do recoñecemento», *A Nosa Terra*, 610, Gueiro cultural, Vigo, 24-2-1994, 24.

«A poesía de Aníbal Otero», *Voces do Eo*, 26, Chao de Pousadoiro, maio, 1994, 9-11.

«Extractos do III Recital Erótico», Ólisbos. Os amantes da palabra, 15, Santiago de Compostela, maio, 1994, 105-121.

«Del origen de la palabra a la lengua del origen», *Ínsula*, 570-571, Madrid, xuño-xullo, 1994, 17-18.

«Envexa e vaidade», *A Nosa Terra*, 625, Guieiro Cultural, Vigo, 9-6-1994, 28.

«Esmoriz como documento histórico», *El Progreso*, Táboa Redonda, 22-6-1994, 30.

«Indocumentación e ignorancia», *A Nosa Terra*, 635, Guieiro Cultural, Vigo, 19-8-1994, 20.

«Cultura da miseria e miseria da cultura», *A Nosa Terra*, 644, Guieiro Cultural, Vigo, 20-10-1994, 28.

«Loitador antifascista», *A Nosa Terra*, especial Rafael Dieste, Vigo, marzo, 1995, 48-54.

«Rafael Dieste ante André Gide: independencia e lealdade», *El Progreso*, especial Rafael Dieste, Lugo, 17-5-1995, 37.

«Antifascismo e guerra limpaz», *La Voz de Galicia*, especial Rafael Dieste, A Coruña, 17-5-1995, 6.

«Gimferrer ante el mar de los teatros», *Salina. Revista de Lletres*, 9, Tarragona, novembro, 1995, 135-139.

«Antígona, Ti», *Ar! Revista Galega Antimilitarista*, 5, Santiago de Compostela, outono, 1995, 14.

«Castelao, artista e político que fixo literatura», Colóquio / Letras, 137-138, Lisboa, xullo-decembro, 1995, 115-132.

«Fotografía. Flashes metropolitanos», *Artesonado*, 19, Lugo, decembro, 1995, 30-31.

«En lembranza de José Martínez e das Editions de Ruedo ibérico», *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 1, Sada-A Coruña, Ediciós do Castro, 1996, 185.

«Union Square», *Ar! Revista Galega Antimilitarista*, 7-8, Santiago de Compostela, primavera-verán, 1996, 23.

«Sobre nu e fotografía», *Artesonado*, 21, Lugo, agosto, 1996, 30.

«Sobre os anxos de Blanco Amor», *O Correo Galego, Chineses*, Santiago de Compostela, 6-9-1996, 20-23.

«Fole e os contos de nunca acabar», *A Nosa Terra*, 746, *Guieiro Cultural*, Vigo, 3-10-1996, 25.

«Historia do <Cartafolio de Lugo>», *El Progreso*, Suplemento especial con motivo da inauguración da rotativa KBA Comet, Lugo, 12-10-1996, 14-15.

«Vanguarda e ¡Más alá!», *Serta. Poesía y pensamiento poético*, 2, Madrid, 1997, 177-192.

«Outras escritas. Por un momento vital», *Animat!*, 5, Santiago de Compostela, xaneiro, 1997, 47.

«Por un movimiento vital», *CNT*, 217-218, Granada, xaneiro, 1997, 32.

«Por un momento vital», *Heil!*, Porto, marzo, 1997, 6.

«O itinerario cronolóxico de Ánxel Fole», *A Nosa Terra*, especial Ánxel Fole, Vigo, abril, 1997, 66-72.

«El limo en las lenguas», *Quimera*, 158-159, Barcelona, maio-xuño, 1997, 96-98.

«Ánxel Fole e as tradicións populares», *Raiagame. Revista de Arte, Cultura e Tradicións Populares*, 4, Ourense, maio, 1997, 69-77.

«O Fole que ningún leu» (exhumación de inéditos de Fole), *Tempos novos*, 1, Santiago de Compostela, maio, 1997, 60-65.

«Momentos vividos» (exhumación de inéditos de Fole), *O Correo Galego / El Correo Gallego*, especial Fole, Santiago de Compostela, 17-5-1997, 29.

«Químicamente puro», *Faro de Vigo*, especial Álus de Fole, Vigo, 17-5-1997, 8.

«Gracias e desgracias», *El Mundo. Galicia*, especial Ánxel Fole, Madrid, 17-5-1997, 4.

«Fole coa República e coa guerra civil», *El Progreso*, especial Ánxel Fole, patrimonio de Galicia, Lugo, 17-5-1997, XIV.

«Galeguismo, antes e despois» (exhumación de inéditos de Fole), *La Voz de Galicia*, especial

Ánxel Fole, A Coruña, 17-5-1997, 5.

«Biografía vivida de Ánxel Fole», *FerrolAnálisis*, 11, Ferrol, xullo, 1997, 136-139.

“Prensa anarquista galega durante a guerra civil”, *Ólisbos. Os amantes da palabra*, 19, Santiago de Compostela, setembro, 1997, 58-59.

«Requiem pola Biblioteca Británica», *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 18-11-1997, 5.

«Un mundo de mil caras. A National Portrait Gallery mostra o Reino Unido desde os Tudor aos Beatles», *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 9-12-1997, 5.

«Antonio Machado, poeta rosaliano», *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 30-12-1997, 10.

«Ánxel Fole, fin de festa», *El Progreso*, especial Lugo del 97 al 98, 31-12-1997, LXIII.

«Por unha análise integral», *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 3, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 1998, 11-24.

«Rescate de Compostela», como Apolo Roxo, *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 3, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 1998, 143.

«Amores masculinos. Unha lista de homosexuais e bisexuais con historias», *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 20-1-1998, 6.

«A fotografía do nu», *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 3-2-1998, 1-2.

«Dámaso e Aleixandre, correspondais de Pimentel. Cartas a un fillo pródigo do grupo do 27», con debuxo de Sara Lamas, *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 21-4-1998, 4-5.

«Cunqueiro, devoto de Manuel Antonio», *Amencer*, 150, Mondoñedo, maio, 1998, 87-90.

«De erótica medieval. Ólisbos, aves, cervos e cervas», *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 12-5-1998, 4.

«Do lugar da lírica á lírica do lugar. Unha panorámica da poesía de José Ángel Valente», *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 26-5-1998, 4-5.

«Ourense redescubre a José Ángel Valente», *Faro de Vigo*, Ourense, 31-5-1998, 5.

«Valente e o fulgor», *La Voz de Galicia*, A

Coruña, 3-6-1998, 34.

«A volta do exilio. Eugenio Fernández Granell e a vanguarda do indio tupinamba», *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 7-7-1998, 4-5.

«De Lugo a Lugo (pasando polo resto do universo)», *La Voz de Galicia, Los Domingos de la Voz*, A Coruña, 12-7-1998, 13.

«Blanco Torres na Santa Compañía de 1936», *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 14-7-1998, 7.

«José Ángel Valente. No principio era Galicia» (entrevista), con debuxos de Sara Lamas, *Tempos Novos*, 15, Santiago de Compostela, agosto, 1998, 32-37.

«Carteis de cego», *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 1-9-1998, 1-2.

«Da tradición dos samurais aos soños de Kurosawa. Unha obra entre Shakespeare e Dostoevski, pasando por Van Gogh», *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 15-9-1998, 6.

«O alfabeto insubmiso. Joan Brossa afonda na súa traxectoria conceptual e letristax», *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 20-10-1998, 4.

«Valle-Inclán ante Antonio Machado. Unha relación modernista do tempo do 98», con debuxo de Sara Lamas, *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 17-11-1998, 4-5.

«Pere Gimferrer ou Venecia nun Magritte», *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 17-12-1998, 4.

«El itinerario poético de José Ángel Valente», *Pretexto*, 11-12, Oviedo, 1999, 86-90.

«Valente ou o coñecemento integral» (orixinalmente, «José Ángel Valente ou o coñecemento integral»), con debuxo de Sara Lamas, *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 12-1-1999, 1-2.

«O ano de todos os universos» (orixinalmente «O ano de todos os universos. Jorge Luis Borges ou a fantasía escéptica»), *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 19-1-1999, 1-2.

«Como un Torrente», *El Progreso*, Lugo, 28-1-1999, 71.

«Unha guerra con letras» (orixinalmente, «A guerra literaria de Rafael Dieste»), *La Voz de*

Galicia, especial Rafael Dieste na lembranza, Barbanza, 29-1-1999, 44.

«A dignidade intelectual. Rafael Dieste mantiu a coherencia fronte ao totalitarismo estaliniano» (orixinalmente, «Centenario dun antifascista. Rafael Dieste ou a dignidade intelectual»), *La Voz de Galicia, Culturas, A Coruña, 2-2-1999, 6-7.*

«El mundo en los cromos» (orixinalmente, «Estampas dos universos. Coleccionar cromos para coñecer o mundo»), *La Voz de Galicia, Culturas, A Coruña, 23-2-1999, 1-2.*

«Pingüins no Caribe. Compostela, un escultor para recuperar», *La Voz de Galicia, Culturas, A Coruña, 16-3-1999, 6.*

«Ardendo segue o mar. A poesía en castelán de Pere Gimferrer», *La Voz de Galicia, Culturas, A Coruña, 6-4-1999, 7.*

«Poesía y tout le reste», *Ínsula, 629, Madrid, maio, 1999, 26-27.*

«Adherentes, combatentes e represaliados. A guerra civil dos escritores galegos», *La Voz de Galicia, Culturas, A Coruña, 11-5-1999, 6-7.*

«O amigo de Lilith», *El Progreso, Gente, Lugo, 20-6-1999, 21.*

«José Ángel Valente desde la patria de la palabra», con debuxos de Sara Lamas, *Cuadernos del Lazarillo, 17, Salamanca, xullo-decembro, 1999, 17-20.*

«Galicia según Borges» (orixinalmente «Borges e Galicia»), *La Voz de Galicia, Culturas, A Coruña, 13-7-1999, 1-2.*

«A peripécia bética de Ricardo Carballo Calero», *FerrolAnálisis, 14, Ferrol, setembro, 1999, 76-81.*

«Nos eidos do amor», *La Voz de Galicia, Culturas, Homenaxe a Novoneyra, A Coruña, 5-10-1999, 3.*

«Risco, o intelectual dos tres ríos» (orixinalmente «Antón Risco, o intelectual dos tres ríos»), *La Voz de Galicia, Culturas, A Coruña, 26-10-1999, 7.*

«Coma sempre, o erotismo» (orixinalmente «Paseo pola poesía erótica»), *La Voz de Galicia, Culturas, A Coruña, 30-11-1999, 1-2.*

«O poeta e o seu mundo» (orixinalmente

«Valente e Galicia: Exterior con figuras»), *La Voz de Galicia, Culturas, A Coruña, 14-12-1999, 6-7.*

«Literatura civil e guerra galega», *El Correo Gallego, Correo das Culturas, Santiago de Compostela, 24-12-1999, 1-2.*

«Georges Brassens: Escepticismo ácrata e liberdade individual», cun debuxo de Sara Lamas, *Unión libre. Cadernos de vida e culturas, 5, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 2000, 149-159.*

*«**<Esto vai mal>**»* (orixinalmente «Castelao na guerra civil»), *La Voz de Galicia, Castelao. Cincuenta anos do pasamento de Castelao, A Coruña, 9-1-2000, 12-14.*

«O Lugo de Ángel Johan», *La Voz de Galicia, 7 Días, A Coruña, 13-5-2000, 23.*

«Galicia: exterior con figuras», *Cuadernos Hispanoamericanos, 600, Madrid, xuño, 2000, 31-38.*

«Na vanguarda da vanguarda» (orixinalmente, «Manuel Antonio, na vanguarda da vanguarda»), *La Voz de Galicia, Culturas, A Coruña, 27-6-2000, 4-5.*

«A lenda do indio tupinamba», *Tempos Novos, 38, Santiago de Compostela, xullo, 2000, 62-63.*

«No amanece el cantor. Fallece José Ángel Valente, místico heterodoxo de la poesía española» (orixinalmente «Valente: hacia la palabra sin patria»), *ABC, Madrid, 19-7-2000, 44-45.*

«José Ángel Valente: itinerario sen fin», *El Correo Gallego, Santiago de Compostela, 19-7-2000, 75.*

«Valente: itinerario sen fin», *O Correo Galego, Santiago de Compostela, 19-7-2000, 32.*

«Valente e a proliferación das marxes», *Faro de Vigo, Vigo, 19-7-2000, 41.*

«Presentación de Valente como doutor 'honoris causa' pola USC», *El Progreso, Lugo, 19-7-2000, 66.*

«Nace un poeta» (orixinalmente, «Valente: nace un poeta»), *La Voz de Galicia, A Coruña, 19-7-2000, 50.*

«Itinerario sin fin» (orixinalmente, «Valente: itinerario sin fin»), *El Mundo, Madrid, 20-7-2000, 50.*

«José Ángel Valente: 'No creo que yo exista completamente'» (entrevista), *ABC, ABC Cultural, Madrid, 22-7-2000, 7-9.*

«José Ángel Valente. Galicia no final» (entrevista), con fotografía de Manuel Álvarez, *Tempos Novos, 39, Santiago de Compostela, agosto, 2000, 30-32.*

«Inhumanidades», *La Voz de Galicia, A Coruña, 27-10-2000, 12.*

«Después de la inminencia», *El Mundo, Madrid, 30-11-2000, 61.*

«Hispanistas literarios en Lugo», *El Progreso, Lugo, 8-12-2000, 16.*

«Valente e a proliferación das marxes», *Clave Orión, VII-VIII, Santiago de Compostela, 2000-2001, 59-60.*

«Sobre a erótica algebraica», *FerrolAnálisis, 16, Ferrol, xullo, 2001, 112-113.*

“La tierra de las aguas y el mundo de los muertos”, *Rosa cúbica, 21-22, “José Ángel Valente. La rosa sin por qué”, Barcelona, 2000-2001, 167-173.*

«Un poema inédito de José Ángel Valente», *‘Hablar / Falar de Poesía, 4, Badajoz, 2001, 44.*

«Versión de Abelardo e perversión de Heloísa: Do Barzaz Breiz á ‘Balada dos amantes nómades’», *Cahiers Galiciens / Cadernos Galegos / Kaieroù Galizek, 1, Rennes, 2001, 71-81.*

«José Ángel Valente. Aproximación biográfica», con debuxo de Sara Lamas, *Cordel de extraviados, 1, Almería, 2001, 6.*

«José Ángel Valente: de la patria de la palabra a la palabra sin patria», *Adamá, 4, Madrid, www.adamar.org, inverno, 2001.*

«Cunqueiro ante Manuel Antonio», *La Voz de Galicia, 20 años do pasamento. Álvaro Cunqueiro. A maxia da palabra, A Coruña, 28-2-2001, 20.*

«Valente, hijo de la guerra y del exilio», *Zurgai. Euskal Herriko olerkiaren aldizkaria / Poetas por su pueblo, s. n., «Amanece el cantor»,*

Bilbao, xullo, 2001, 4-6.

«Rastros dun xenio», *La Voz de Galicia*, A Coruña, 26-10-2001, 30.

«Granell. O xenio sinxelo», *Tempos Novos*, 54, Santiago de Compostela, novembro, 2001, 78.

“Valente y su versión de la poesía universal”, *Hablar / Falar de Poesía*, 5, Badajoz, 2002, 14-15.

“Jouvencel e a elocuencia do silencio”, *El Progreso*, Lugo, 27-2-2002, 38.

“Flash sobre Valente y la fotografía”, Riff Raff. *Revista de Pensamiento y Cultura*, Zaragoza, 19, 2ª época, primavera, 2002, 96-97.

“Terra brava, o trasmundo da Galicia rural escrito por Fole” (orixinalmente “Ánxel Fole reflectiu o transmundo da Galicia rural en Terra brava”), *La Voz de Galicia*, A Coruña, 10-7-2002, 30.

“Valente, da man de Eduardo Chillida” (extraído doutra publicación), *Faro de Vigo*, Ourense, 19-9-2002, 14.

“Valente naceu <nun lugar que non existe>” (extraído doutra publicación), *Faro de Vigo*, Ourense, 26-9-2002, 14.

“Valente, no Ourense da guerra e da fame” (extraído doutra publicación), *Faro de Vigo*, Ourense, 3-10-2002, 14.

“Regreso al gallego con Sete cantigas de alén” (extraído doutra publicación), *Faro de Vigo*, Ourense, 7-11-2002, 14.

“El reconocimiento de Valente fue inmediato” (extraído doutra publicación), *Faro de Vigo*, Ourense, 14-11-2002, 14.

“Ánxel Fole en Lugogrado”, *El Progreso*, “Ánxel Fole 1903-1986”, Lugo, 11-8-2003, X-XI.

“El Progreso”, *El Progreso*, Suplemento conmemorativo, Lugo, 26-9-2003, XXXII-XXXIII.

“A danza da terra e da vida”, *Compostelán*, 132, outubro, 2003, 12.

“Invitación ao amor”, *El Progreso*, Suplemento Campus, Lugo, 26-2-2004, 5.

“Interior sen fin”, *La Voz de Galicia*, A Coruña, 11-10-2004, 50.

“Lembranza de Ramón Romero”, *Marea negra. Publicación periódica de pensamento anarquista*, 4, Ferrol, novembro-decembro, 2004, 9.

“Amor e desexo. O itinerario erovital de Luis Cernuda”, *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 10, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 2005, 67-77.

“Valle-Inclán en Antonio Machado”, *Bradomín. Revista de estudios sobre Ramón del Valle-Inclán y su tiempo*, Actas do Primeiro Congreso Internacional sobre Valle-Inclán: Valle-Inclán, epílogo dunha época, precursor de novas estéticas, Pontevedra, 2005, 25-33.

“Manuel Antonio, vanguardista libertario”, *Marea negra. Publicación periódica de pensamento anarquista*, 5, Ferrol, xaneiro-febreiro, 2005, 9.

“A Ricardo de Gabriel Gómez”, *El Progreso*, Lugo, 5-4-2005, 71.

“Escritos de guerra de Lorenzo Varela” (extraído doutra publicación), *Rraigame. Revista de Arte, Cultura e Tradicións Populares*, 21, Ourense, maio, 2005, 60-63.

“Paseo pola poesía de Lorenzo Varela”, *Faro de Vigo*, Vigo, 17-5-2005, 50.

“Chamábase Manuel”, *El Progreso*, Lugo, 20-3-2006, 80.

“Carteleira cinematográfica canónica”, como Klaoda Abalamour, *Unión libre. Cadernos de vida e culturas*, 12, Sada-A Coruña, Edicións do Castro, 2007, 107-164.

“Da Galicia de aquí á Galicia de aí”, Somos Hermandad, Edición Especial Mes de Galicia, Caracas, Hermandad Gallega de Venezuela, 2008, 3-7.

“Venecia venérea”, *Sibila*, São Paulo, agosto, 2008, <http://www.sibila.com.br/index.php/mapa-da-lingua/636-venecia-venerea>

“Antonio Gamoneda o la riqueza de la pobreza”, *Cuadernos del Lazarillo*, 34, Salamanca, xaneiro-xuño, 2008, 27-34.

“Vixaxe a un autor” (orixinalmente “Vixaxe a Le Clézio”), *La Voz de Galicia*, A Coruña, 10-10-2008, 48.

“O magnífico quefacer do noso Muras”, *El*

Progreso, Lugo, 2-11-2008, 11.

“O lugar do lecer” (orixinalmente, “O Parque Rosalía de Castro”), *Trasluz Lukus*, 1, Lugo, inverno, 2008, 46-47.

“José Ángel Valente, poeta cero”, &cétera. *Revista del Aula de Letras UC*, 2, Universidad de Cantabria, 2009, 25-50.

“Rencontre des fils de l'exil et de la répression. Le travail de mémoire aujourd'hui”, tradución de María Lopo, “compte-rendu de la conférence prononcée au Centre culturel espagnol de Rennes, jeudi 19 mars 2009”, http://www.ccesp.com/index.php?option=com_content&view=article&id=74%3Arencontre-des-fils-de-l'exil-et-de-la-repression&catid=39%3Amemoire&Itemid=53&lang=es, http://www.ccesp.com/images/stories/70_anniversaire/Rencontre_des_fils.pdf

“O tren da nostalxia”, *Trasluz Lukus*, 2, Lugo, primavera, 2009, 76-77.

“Escapada á Illa de Man”, *El Progreso*, Revista, Lugo, 9-5-2009, 4.

“A derradeira lección das mestras / La última lección de las maestras”, con tradución ao castelán, *Foeminas. Revista virtual de xénero da Casa da Muller do Concello de Lugo*, Lugo, xullo, 2009, http://www.foeminas.lugo.es/2009/julio/hable_de_ella_gal.htm http://www.foeminas.lugo.es/2009/julio/hable_de_ella_cast.htm

“Hölderlin y el vuelo de Valente”, *Ínsula*, 751-752, Madrid, xullo-agosto, 2009, 36-40.

“Paz e dignidade”, *La Voz de Galicia*, Lugo, 24-7-2009, 1.

“Paz e pedagogía”, *La Voz de Galicia*, Lugo, 25-7-2009, 5.

“Un Campus aberto ao exterior. Hispanistas en Lugo”, *Trasluz Lukus*, 4, Lugo, outono, 2009, 106-110.

“Gozar da vellez”, *Ancianos del Mundo*, 9, Lugo, 2009, 13.

“De Lucus Augusti ao Lucus Universalis”, *Trasluz Lukus*, 5, Lugo, inverno, 2009, 106-110.

“O son da terra na poesía de Novoneyra”, *Rraigame. Revista de Arte, Cultura e Tradicións Populares*, 32, Ourense, maio, 2010, 60-69.

"Dous lúxenses en Granada. Aurora López e Andrés Pociña, *Trasluz Lukus*, 6, Lugo, primavera, 2010, 68-70.

"Poetas da fala no labirinto das linguas" (orixinalmente "Poetas da fala no labirinto das linguas. Correspondencia entre Valente e Novoneyra"), *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 15-5-2010, 16-17.

"Un vello e un rapaz", *Ancianos del Mundo*, 10, Lugo, xuño, 2010, 22-23.

"Dinamismo cultural" (orixinalmente, "Dinamismo cultural en conexión coa sociedade. Universidade de verán en Lugo"), *Trasluz Lukus*, 7, Lugo, verán, 2010, 84-89.

"A alegria da vellez", *Ancianos del Mundo*, 11, Lugo, 2010, 29-30.

"Poetas da fala no labirinto das linguas. Correspondencia entre Valente e Novoneyra", *Boletín da Real Academia Galega*, 371, A Coruña, 2010, 247-252, http://www.realacademiagalega.org/imaxin-boletins-web/autor.do?current_page=2&id=409

"Erotismo e poesía", *Poesiagalega.org*. Arquivo de poéticas contemporáneas na cultura, Grupo Alea de Análise Poética, Santiago de Compostela, 18-1-2011, http://www.poesiagalega.org/revista_de_poesia/artigos/artigo/f/45/

"Un periodista fantástico", *La sombra del ciprés*, monográfico sobre o centenario de Álvaro Cunqueiro, *El Norte de Castilla*, Valladolid, 24-9-2011, 4-5.

"El poeta" (orixinalmente "Cunqueiro, poeta diamante"), "Especial Álvaro Cunqueiro 100 años", *El Cultural, El Mundo*, Madrid, 9-12-2011, VII.

"A familia Barbagelata, pioneira do cine en Galicia", *Trasluz Lukus*, 11, Lugo, inverno, 2011-2012, 51-54.

"Valente ante Hölderlin: La razón desasistida de sí misma", *La nueva literatura hispánica*, 16, Valladolid, *Universitas Castellae*, 2012, 271-287.

"El genio de la libertad" (orixinalmente "Granell, el genio de la libertad"), *La sombra del ciprés*, monográfico sobre o centenario de Eugenio Granell, *El Norte de Castilla*, Valladolid, 25-2-2012, 4-5.

"A derradeira lección das mestras", *Aquí e Agora, Sarria, IES Xograr Afonso*, maio, 2012, 7.

"Annick, sempre en Santiago", *El Correo Gallego*, Santiago de Compostela, 22-6-2012, X.

"Discurso de recepción do Doutoramento Honoris Causa pola Universidade da Alta Bretaña en Rennes", Comisión pola Recuperación da Memoria Histórica, A Coruña, 1-7-2012, <http://www.memoriadacoruna.com/colaboracion/6008-claudio-rodriguez-fer-discurso-de-recepcion-do-doutoramento-honoris-causa-pola-universidade-da-alta.html>

"Discurso de recepción do Doutoramento Honoris Causa pola Universidade da Alta Bretaña en Rennes", *Evohé. Revista cultural do Campus de Lugo*, 23, Lugo, 2012, 7-12.

"Cortázar, antólogo para Valente", *La sombra del ciprés*, monográfico sobre Julio Cortázar, *El Norte de Castilla*, Valladolid, 15-9-2012, 4-5.

"Borges y los regalos del universo", *Jot Down. Contemporary Culture Magazine*, Madrid, 23-11-2012, <http://www.jotdown.es/2012/11/borges-y-los-regalos-del-universo/>

"Valente y la ciudad gallega: de la oscura provincia al recinto sagrado", *Transitions. Journal of Franco-Iberian Studies*, 8, Boca Raton, 2012, 68-81.

"Intervención de Claudio Rodríguez Fer", "Actas da homenaxe a Raimundo García Domínguez, Borobó, no décimo aniversario do seu pasamento", *Barbantia. Anuario de Estudios do Barbanza*, Boiro, 2013, 225-228.

"Paz para siempre. Intervención no Acto Nacional de Desagravio das Vítimas do Franquismo celebrado en Montecubeiro o 13-10-2013", *Sermos Galiza*, Santiago de Compostela, 15-10-2013, <http://www.sermosgaliza.com/opinion/claudio-rodriguez-fer/paz-sempre/20131015052411020018.html>

"Cortázar en seis Blue Notes de jazz vital", *Evohé. Revista cultural do Campus de Lugo*, 24, Lugo, 2013, 19-22.

"Pan-ero", *La Voz de Galicia*, A Coruña, 7-3-2014, http://www.lavozdegalicia.es/noticia/ocioycultura/2014/03/07/pan-ero/0003_201403G7P42992.htm

"Memoria de la Resistencia española en la Alta Saboya. Poema de Valente en el Memorial de Annecy", *La H/historia de la memoria. Memorial antifranquista y lucha por la libertad*, 3-6-2014, <http://lahistoriaenlamemoria.blogspot.com.es/2014/06/memoria-de-la-resistencia-espanola-en.html> e Avelino Escudero. Héroe de La Torre de Esteban Hambrán, 4-6-2014, <http://avelinoescuderoheroelatorreeh.blogspot.com.es/2009/10/poema-del-companero-valente-los-heroes.html>

"Homenaje a los exiliados españoles esclavizados por los nazis en la base submarina de Brest", *La H/historia de la memoria. Memorial antifranquista y lucha por la libertad*, 16-10-2014,

<http://lahistoriaenlamemoria.blogspot.com.es/2014/10/homenaje-los-exiliados-espanoles.html>; Federación Estatal de Foros por la Memoria, 21-10-2014, <http://www.foroporlamemoria.info/2014/10/homenaje-a-los-exiliados-espanoles-esclavizados-por-los-nazis/>, Eco Republicano, 24-10-2014, <http://www.ecorepublicano.es/2014/10/homenaje-los-exiliados-espanoles.html> e Unidad Cívica por la República <http://www.unidadcivicaporlarepublica.es/index.php/nuestra-memoria/campos-de-concentracion/10841-homenaje-a-los-exiliados-espanoles-esclavizados-por-los-nazis-en-la-base-de-brest>

"Carta inédita de Celso Emilio Ferreiro", *Madrygal. Revista de estudios gallegos*, 18, Madrid, 2015, 193-194, <http://revistas.ucm.es/index.php/MADR/article/view/51441/47718>, reproducida pola Fundación Celso Emilio Ferreiro en <http://celsoemilioferreiro.org/2016/01/carta-inedita-de-celso-emilio-ferreiro-a-claudio-rodriguez-fer/>

"A lección de Xesús Alonso Montero do 10 de marzo de 1972", "Homenaxe a Xesús Alonso Montero, Socio de Honra do Instituto de Estudios Carballineses", *Ágora do Orcellón*, 30, Carballiño, 2015, 187-188.

"Bob Dylan flotando no vento: do canto rodado á moza do Norte", *Evohé. Revista cultural do Campus de Lugo*, 27, Lugo, 2016, 10-17.

"A memoria das mulleres borradas da historia", *La Voz de Galicia*, Lugo, 27-4-2017,

"José Ángel Valente en la medina mediadora de Juan Goytisolo", *Al Irfan. Revista de Ciencias Humanas y Sociales / Revista de Ciências*

Humanas e Sociais, 3, Rabat, Instituto de Estudios Hispano-Lusos – Universidad Mohamed V, 2017, 193-206.

“Rock duro e poesía algo salvaxe”, Evohé. Revista cultural do Campus de Lugo, 29, Lugo, 2018, 30-34.

“Palmyre Ros y la prensa clandestina de mujeres”, *La H/historia de la memoria. Memorial antifranquista y lucha por la libertad*, 17-3-2020, <http://lahistoriaenlamemoria.blogspot.com/2020/03/palmyre-ros-y-la-prensa-clandestina-de.html>

“Memoria vital da cabeleira multlingüe”, Portal A cabeleira, primavera, 2020, <http://www.acabeleira.com/memoria.pdf>

“Valente y la unidad de las artes”, *Inti. Revista de Literatura Hispánica y Transatlántica*, 91-92, Providence, primavera-otoño 2020, 316-318.

“Cartas a Unión Libre”, con Carmen Blanco, Correspondencia con Carmen Blanco e Claudio Rodríguez Fer, de Isaac Díaz Pardo, edición de Carmen Blanco e Claudio Rodríguez Fer, Sada, Asociación Cultural Irmáns Suárez Picallo, Cadernos de Estudos Locais, 33, agosto, 2020, 2-3.

“El poeta José Ángel Valente. Una aproximación”, Impulso. Revista digital de Alicante, Alicante, diciembre, 2020, https://www.nuevoimpulso.net/2020/12/el-poeta-jose-angel-valente-una.html?spref=fb&fbclid=IwAR1VY3a_t29r4dekiTxn_xPfYumXiXBl_ouyXqOCTE6uLU_R3fbolCiFgsw

“Palmyre Ros, unha filla de exiliados, pioneira en Galicia da prensa clandestina de mulleres baixo o franquismo”, Evohé. Revista cultural do Campus de Lugo, 32, Lugo, 2021, 60-67.

“Santiago Marcos, poeta y topo antifranquista”, L’Âge d’or, 13, 2020, París, Université Gustave Eiffel, 1-10-2021, <https://doi.org/10.4000/agedor.5815>

“Subversión anarquista e amor louco en Léo Ferré como na vida”, Ultragráfico, Galicia, 2-8-2021, 57-76, [https://issuu.com/ultragrafico_saurobuk](https://issuu.com/ultragrafico/docs/ultragrafico_saurobuk)s e <https://ultragrafico.expoplanetarium.net>

4.7. Folletos e catálogos

“Ubu Roi”, de Jean Cristophe Avery / “Gauguin”, de Alain Resnais, Colexio Universitario de Lugo, Lugo, 1975, 2 pp.

The Beatles. “Yellow Submarine”, de George Dunning, Club Cultural Valle-Inclán, Lugo, 5-3-1975, 8 pp.

“The Effect of Gamma Rays on Man-in-the-Moon Marigolds”, de Paul Newman, Club Cultural Valle-Inclán, Lugo, 12-3-1975, 8 pp.

“Figures in a Landscape”, de Joseph Losey, Club Cultural Valle-Inclán, Lugo, abril-1975, 8 pp.

“I Clowns”, de Federico Fellini, Club Cultural Valle-Inclán, Lugo, abril-1975, 8 pp.

“Targets”, de Peter Bogdanovich, Club Cultural Valle-Inclán”, 21-5-1975, 8 pp.

“Strategia del ragoño”, de Bernardo Bertolucci, Cine Club Marcos da Portela, Lugo, decembro, 1975, 4 pp.

“El hombre oculto”, de Alfonso Ungría, Cine Club Marcos da Portela, 15-1-1976, 2 pp.

“Fata Morgana”, de Vicente Aranda, Cine Club Marcos da Portela, 22-1-1976, 2 pp.

“El cine en Lugo” (orixinalmente “O cine en Lugo”), catálogo da IV Semana de Cine de Lugo, setembro, 1982, s. p.

“A realidade fotográfica”, libro-catálogo da 1ª Biennale Luicense de Fotografía, Lugo, 1985, 6-8.

“O cine ruso en catro calas”, con tradución ao castelán, libro-catálogo da VIII Semana Internacional de Cine de Autor, Lugo, setembro, 1986, 65-66.

“O cine de Akira Kurosawa”, con tradución ao castelán, libro-catálogo de la VIII Semana Internacional de Cine de Autor, Lugo, setembro, 1986, 85-88.

“A sombra luminosa”, Xornadas de cine e vídeo en Galicia, O Carballiño, 1 a 8-8-1987, sobre panel.

Luis Pimentel, introducción e selección, Lugo, Ecmo. Concello, 1988, 28 pp. (introducción: 2 pp.).

1988 Ano Oteriano, Lugo, Delegación Provincial

de Cultura, 1988, 4 pp., con Carmen Blanco.

Antonio Machado e Galicia, estudio, Lugo, Delegación Provincial de Cultura, 1989, 20 pp.

Celso Emilio Ferreiro desde Lugo, coordinación, Lugo, Ecmo. Concello, 1989, 48 pp.

“Da paisaxe á metapaísaxe”, libro-catálogo da II Mostra Fotográfica, Lugo, 1989, 11-13.

Luís Pimentel, libro-catálogo da exposición homónima, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 1990, 115 pp.

Unidade didáctica Luis Pimentel, estudio, comentario e proposta de actividades, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, Materiais, 1990, 15 pp.

“Pintura e poética de Fernández Vila”, díptico da exposición Oleos, dibujos y acuarelas de Luís Fernández Vila, Lugo, Diputación Provincial, 29-4-1990, 3; reeditado en Vigo, Sala de Arte CaixaVigo, 18-7-1990, 3.

“Seis imaxes de Galicia”, con tradución ao castelán, libro-catálogo de Retratos. III Mostra Fotográfica, Lugo, 1991, 15-18 (21-24).

Castelao e a literatura de combate, Cadernos Castelao, 2, Santiago de Compostela, Fundación Castelao, 1994, 7 pp.

A subnormalización da cultura galega, Lugo, Libelos da Cebra, 1994, 18 pp.

“Nu e fotografía”, con tradución ao castelán, libro-catálogo de Nu. IV Mostra Fotográfica, Lugo, 1995, 17-29.

“Al margen”, catálogo da exposición Del negro al blanco, con textos de José Ángel Valente e fotografías de Jean Bescos, Lugo-Nantes-Raux, Caixa Galicia, 1995, 5.

“A Coruña é unha cona”, A Coruña ¡Así a queremos!, Vigo, A Mesa pola Normalización Lingüística, Vigo, 1992 (sic, en realidad 1996), s. p.

“De Lugo a Lugo (pasando polo resto do universo)”, libro-catálogo da exposición Da Agrupación Fotográfica ao Grupo Fonmiñá. 1958-1998 (40 anos de fotografía en Lugo), Lugo, 1998, 5-6.

“Union Square”, Insubmisión, Lugo, Corneta Obxecta, 1998, s. p.

"Vértex (Estampas de New York)", con traducción ao castelán, libro-catálogo de Arquitectura. V Mostra Fotográfica, Lugo, 1997, 27-56.

"Valente no espacio cero", A palabra e a súa sombra. José Ángel Valente: o poeta e as artes, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia / Universidade de Santiago de Compostela, 2003, 29-35, con traducción ao castelán como "Valente en el espacio cero", 217-221, e ao inglés como "Valente in Zero Space", 248-252.

"Corazón zulú", Arte africana. Colección Xoán Anillo, con traducción ao castelán, Lugo, Deputación Provincial, 2007, 25-33 e 189-191.

"A luz de Eduardo Ochoa", díptico da exposición Diáspora, de Eduardo Ochoa, Lugo, 2007, s. p., reproducido en Galicia Dixital, Lugo, 7-11-2007, <https://www.galiciadigital.com/opinion/opinion.2145.php>

"Paz para siempre (Inscripción)", programa do ciclo Cine con... Memoria, Lugo, 2007, s. p.

"Álbums de cine e cartas dende Hollywood", catálogo da XXX Semana de Cine de Lugo, setembro, 2008, s. p.

Textos e poemas do catálogo da exposición Vermellas. Chamábanllas rojas, con Carmen Blanco, Lugo, Lugo Cultural, 2009, s. p.

Textos e poemas de Vivas en nós. Mulleres represaliadas polo franquismo na Coruña a raíz de 1936, con Carmen Blanco, Cadernos Republicanos, 1, Comisión pola Recuperación da Memoria Histórica da Coruña, A Coruña, 2011, 36 pp.

"A casa do sol nacente estaba en Lugo", Vilagrafías, catálogo da exposición fotográfica de Anxo Cabada, Poio (Pontevedra), IBISA, 2011, 64.

"Alecín", Abrente Fotográfico, XXIX Outono Fotográfico, díptico da exposición comisariada por Eduardo Ochoa, Lugo, novembro, 2011, 4.

"Mundo Ochoa", Integrales, exposición de Eduardo Ochoa, León, Ateneo Cultural El Albéitar, Universidad de León, maio, 2013, s. p.

"Bosque de alba", Visións, díptico da exposición comisariada por Eduardo Ochoa, Lugo, novembro, 2013, 4.

"Inscripción para Unión Libre", Xornadas Memoria dun tempo, O Barqueiro (Mañón), ,

agosto, 2016, 15.

"Valente y sus Lecciones de tinieblas", Concierto Oficio de tinieblas / Oficio das trevas, Poe-Margen Letras Hispano Lusas, Universidad de Salamanca, 2017, s. p.

"Ricardo Mella, un anarchiste galicien", L'anarchisme autour du monde, Le calendrier du CIRA 2018, traducción ao francés de María Lopo, Marsella, Centre International de Recherches sur l'anarchisme, 2018, s. p.

"Bicos para voar", I Convocatoria de Mail Art del MIDECIANT, Cuenca, Museo Internacional de Electrografía, 2021, figura 205.

5. AFORISMO

"Notas anotadas", con ilustración de Sara Lamas, Sibila, São Paulo, febreiro, 2009, <http://sibila.com.br/mapa54notasanotadas.html>

"Notas anotadas. Poética poética", Evohé. Revista cultural do Campus de Lugo, 19-20, Lugo, 2009, 6-12.

"Poética poética", GAELT, Grupo de Análise e Estudo da Literatura e de Tradutoloxía, Universidade de Vigo, novembro, 2012, <http://gaelt-uvigo.blogspot.com.es/2012/11/poematiza-iv.html>

6. CINE E VÍDEO

Ánxel Fole, guión de cine (single-8), Lugo, producción de autor, 1985, 30 min.

Ramón Otero Pedrayo, escritor, guión de vídeo, serie Don Ramón de Trasalba, A Coruña, Vídeo Voz - TVG, 1988, 30 min.

Luis Pimentel, más alá da néboa, texto e asesoramiento literario para vídeo, Lugo, Ophiusa - Xunta de Galicia, 1990, 30 min.

Luis Pimentel, palabra interior, guión de vídeo, serie A paisaxe e o tempo de Luís Pimentel, A Coruña, Vídeo Voz - TVG, 1990, 30 min.

Blues para Luís Pimentel, guión de vídeo, serie A paisaxe e o tempo de Luís Pimentel, A Coruña, Vídeo Voz - TVG, 1990, 30 min.

Cunqueiro, poeta do Este galego, guión de vídeo, serie Álvaro Cunqueiro, os días do fabulador, A Coruña, Vídeo Voz - TVG, 1991, 30 min.

Cunqueiro, prosista do Occidente, guión de vídeo, Álvaro Cunqueiro, os días do fabulador, A Coruña, Vídeo Voz - TVG, 1991, 30 min.

Valente e a unidade das artes, guión de vídeo, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 2019, 7 min.

Cátedra Valente. XX Aniversario, guión de vídeo, Santiago de Compostela, Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética, 2020, 14 min.

Valente en recital políglota, guión de vídeo, Santiago de Compostela, Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética, 2021, 34 min.

7. ENTREVISTAS E/OU REPORTAXES

"Cultura. A Galicia misteriosa de Ánxel Fole", por Xulio Xiz Ramil, El Ideal Gallego, Lugo, 1981, 12.

"Premio da Crítica por Tigres de ternura. Claudio Rodríguez Fer: Na súa poesía están Galicia, o erotismo e o coñecemento", por Luís Alvarez Pousa, La Voz de Galicia, Cultura, A Coruña, 20-5-1982, s. p.

"Claudio Rodríguez Fer, a poesía como liberación permanente", por Violeta Castro, La Voz de Galicia, Cuaderno de Cultura, A Coruña, 23-2-1984, s. p.

"Poetas. Claudio Rodríguez Fer", por Siro, La Voz de Galicia, Galicia, A Coruña, 14-6-1986, s. p.

"Claudio Rodríguez Fer: 'A situación actual do galego é extraordinariamente problemática'", El Correo Gallego, El Correo Cultural, Santiago de Compostela, 19-4-1987, 42.

"Todo poema se inspira en motivacións sensuais, sentimentais ou intelectuais (Rodríguez Fer)", por Manuel Rodríguez López, *El Progreso*, Táboa Redonda, Lugo, 9-12-1987, II.

"Poeta, narrador, cinéfilo, catedrático e estudioso da literatura. Claudio Rodríguez Fer: o todo en poesía", por Alonso Sánchez, *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 5-11-1989, 101.

"Claudio Rodríguez Fer, premio Losada Diéguez: 'O interese pola literatura é o mesmo agora que sempre'", por María Isabel Gómez Rivas, *El Progreso*, Lugo, 24-12-1989, 2.

"Acadou recentemente o premio Losada Diéguez. O poeta Rodríguez Fer investiga diversos aspectos sobre literaturas europeas", por Manuel Oreste R. L., *La Voz de Galicia*, Lugo, 14-1-1990, 38.

"Claudio Rodríguez Fer. Erótica galaica e paixón pola vida", por Delfina Gómez Vázquez, *El Ideal Gallego, Cultural-90*, A Coruña, 7-12-1990, II.

"Una tesis y un homenaje. Su búsqueda de datos le llevó a la URSS, Checoslovaquia, Hungría y Suiza", por Isabel González Araújo, *El Progreso*, Lugo, 9-1-1991, 48.

"Una tesis sobre la literatura gallega en la Guerra Civil recupera textos inéditos. Su autor, el profesor y escritor licenseño Claudio Rodríguez Fer, investigó dentro y fuera de Galicia, incluso en archivos militares", por Concha Pino, *La Voz de Galicia*, A Coruña, 12-1-1991, 30.

"Rodríguez Fer leu a súa tese de doutoramento sobre a literatura galega na guerra civil", A.G.N., *El Progreso*, Lugo, 12-1-1991, 48.

"Rodríguez Fer di do seu próximo libro que é poesía pola vida", [por Sabela Corbelle,] *La Voz de Galicia*, A Coruña, 25-1-1991, 30.

"Claudio Rodríguez Fer: 'Non era certo que na guerra, na Galiza, non se producise literatura en galego'", por Xan Carballa, *A Nosa Terra*, 463, Vigo, 31-1-1991, 12-13.

"Claudio Rodríguez Fer. A literatura galega na guerra civil", por Delfina Gómez Vázquez, *El Ideal Gallego, Cultural-90*, A Coruña, 15-2-1991, VII.

"O licenseño Claudio Rodríguez Fer publica o seu libro de poemas Vulva", [por Sabela Corbelle,] *La Voz de Galicia*, Lugo, 22-2-1991, 34.

"Claudio Rodríguez Fer ha publicado Arte literaria, guía y consultorio", por Sabela Corbelle, *La Voz de Galicia*, Lugo, 7-4-1991, 38.

"Claudio Rodríguez Fer: 13 intrascendencias á sombra dunha caricatura", por Ángel Arnáiz, *El Correo Gallego, Foro*, Santiago de Compostela, 16-6-1991, 43.

"La Literatura y la Esencia Gallega", por Miguel Ángel Herrera, *Noticias del Mundo*, New York, 28-5-1992, 7B.

"Claudio Rodríguez Fer compaginó en Nueva York la docencia con la investigación", *La Voz de Galicia*, Lugo, 12-6-1992, u. p.

"Claudio Rodríguez Fer recupera a Dieste e a Castelao", por Sabela Corbelle, *La Voz de Galicia*, Lugo, 12-11-1992, 33.

"Un gallego en Nueva York", por Pilar Peruga, *El Progreso, Cantón*, Lugo, 18-4-1993, VIII.

"Carmen Blanco y Claudio Rodríguez Fer, escritores. Amores de novela", por Sabela Corbelle, *El Progreso*, Lugo, 6-5-1993, 10.

"Claudio Rodríguez Fer publica inéditos de Carballo Calero", *La Voz de Galicia*, Lugo, 11-5-1993, 37.

"Claudio Rodríguez Fer publica un libro sobre José Ángel Valente", *La Voz de Galicia*, Lugo, 7-6-1993, 33.

"Claudio Rodríguez Fer e Luís Pimentel en Granada", por Andrés Pociña, *El Correo Gallego, Edición Siefe*, Santiago de Compostela, 12-12-1993, 8.

"Claudio Rodríguez Fer", por Benjamín Casal, Programa Lucenses, Lugo, Telelugo, 1994.

"Claudio Rodríguez Fer, profesor universitario, poeta y ensayista. <Mi obra la debo a mis padres>", por Rafael Vilaseca, *La Voz de Galicia*, Lugo, 22-5-1994, 40.

"Crítica literaria en Galicia. Metodología integral", por Xosé Manuel del Caño, *Faro de Vigo, Domingo*, Vigo, 3-7-1994, 12-13.

"Claudio Rodríguez Fer. A poesía nin se compra nin sen vende", por María Xosé Porteiro, *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 8-6-1995, 5.

"Rodríguez Fer: o mellor da cultura naceu con raíces e sen fronteiras", *El Correo Gallego / O*

Correo Galego, "Enquisa: Os galegos vistos por nós mesmos", Santiago de Compostela, 25-7-1995, 14.

"Por el valle del Támesis", por Alba Doral, *El Progreso, Gente*, Lugo, 20-8-1995, 18.

"Au delà des frontières: Claudio Rodríguez Fer", por Vincent Ferrandon, *El Guión. Journal Etudiant du département d'Espagnol de l'université Rennes 2*, Rennes, decembro, 1995, 9-12.

"Extrema Europa, a poesía móvil de Rodríguez Fer", por Efe, *O Correo Galego*, Santiago de Compostela, 11-3-1996, 35.

"Rodríguez Fer apuesta en su último libro por un diálogo interartístico", por Efe, *El Progreso*, Lugo, 11-3-1996, 57.

"Unha caixa de poesía", por Manuel Rodríguez, *La Voz de Galicia, Cultura*, A Coruña, 4-4-1996, 6.

"Claudio Rodríguez Fer, poeta e profesor universitario. <Práctico o deporte más completo: o de viaxar coa miña filla>", por Sabela Corbelle, *El Progreso, Gente*, Lugo, 13-4-1996, 5.

"Que lé? Claudio Rodríguez Fer", *A Nosa Terra*, Vigo, 5-12-1996, 28.

"Claudio Rodríguez Fer navega entre dúas paixóns artísticas: o cine e maila literatura", por Marga Rybczynski, *O Correo Galego, Lecer*, Santiago de Compostela, 15-12-1996, X.

"Falando con... Claudio Rodríguez Fer", por Ramón Castañal Ferrería e Cristián Villamil Alonso, *Amencer, 140, Homenaxe a Ánxel Fole, Mondoñedo-Lugo*, abril, 1997, 9-16.

"Claudio Rodríguez Fer, escritor e ensaísta: 'Síntome eu en calquera lugar do mundo'", por Rosa Rodríguez, *O Correo Galego*, Santiago de Compostela, 24-4-1997, 56.

"Claudio Rodríguez Fer, autor da Fotobiografía de Fole. Unha aproximación integral á biografía e á producción foleana", por Celia Torres, *Novidades Xerais*, 28, maio, 1997, 5.

"O que opinan de... Ánxel Fole", *A Pravia, 34, C.E.I.P. Antonio Insua Bermúdez*, maio, 1997, 21.

"Claudio Rodríguez Fer: 'Fole escribia

consciente de formar parte dun proxecto de nación e colectivo”, por Xan Carballa, *A Nosa Terra, Guíeiro*, 778, Vigo, 15-5-1997, 21.

“*Claudio Rodríguez Fer*”, por Enrique Neira, *O Correo Galego / El Correo Gallego*, especial *Fole*, Santiago de Compostela, 17-5-1997, 17-18.

“*Claudio Rodríguez Fer. Amizade e admiración*”, por Salvador Rodríguez, *Faro de Vigo*, especial *Á luz de Fole*, Vigo, 17-5-1997, 8.

“*Fole marcou a miña vida. Claudio Rodríguez Fer lembría ao autor de Terra brava*”, por Luís Pousa, *El Ideal Gallego*, especial *Ánxel Fole*, A Coruña, 17-5-1997, 7.

“*Falando de Fole con Claudio Rodríguez Fer*”, por Carmen Blanco, *La Voz de Galicia*, especial *Ánxel Fole*, A Coruña, 17-5-1997, 10.

“*Rodríguez Fer: ‘O sexo dá a vida e permite vivila máis intensamente’*”, por Miguel Olarte, *El Progreso*, Lugo, 12-10-1997, 89.

“*Claudio Rodríguez Fer, escritor y crítico: ‘Galicia hizo un esfuerzo cultural de gigante’*”, por Xosé Manuel del Caño, *Faro de Vigo*, Ourense, 28-10-1997, 4.

“*Traxectoria universal e galega. Natalia Regueiro analiza ‘Os mundos’ de Rodríguez Fer*”, *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 5-5-1998, 7.

“*Carmen Blanco. Claudio R. Fer. Cara a cara*”, por R. G. [Pilar Peruga], *El Progreso, Gente*, Lugo, 17-5-1998, 24.

“*Os mundos de Claudio Rodríguez Fer*”, por Xosé Manuel del Caño, *Faro de Vigo*, Ourense, 2-6-1998, 4.

“*Os mundos de Fer. Natalia Regueiro analiza a obra do autor lucense*”, por Dario Janeiro, *O Correo Galego*, Santiago de Compostela, 11-6-1998, 47.

“*Moenia fala en cinco linguas*”, por Sabela Corbelles, *El Progreso, Campus*, Lugo, 24-2-1999, 39.

“*Vermello portugués. Lugueses do mundo das artes e da política teñen un recanto ocupado polo 25 de abril portugués*”, por Manuel Darriba, *El Progreso*, Lugo, 25-4-1999, 44-45.

“*Claudio Rodríguez Fer, escritor e catedrático de*

Literatura. ‘A guerra civil non deixou indiferente a ningún escritor’”, por María Piñeiro, *El Progreso*, Lugo, 17-5-1999, 43.

“*Lume vital*”, por Olga Novo, *La Voz de Galicia, Culturas*, A Coruña, 8-6-1999, 8.

“*La editorial El Gato Gris publicará un libro con serigrafías y poemas de los dos intelectuales gallegos. Granell y Rodríguez Fer dialogan a través de arte y poesía en un libro. / Estudio y antología de Olga Novo*”, por Jesús Fraga, *La Voz de Galicia*, A Coruña, 3-7-1999, 32.

“*Claudio Rodríguez Fer, a poesía total. De como a interrelación poética se enche de utopía libertaria, necesaria e vital*”, *El Progreso*, Lugo, 12-1-2000, 41.

“*Letras femeninas*”, por Teresa Rodríguez, *El Progreso*, Lugo, 15-3-2000, 41.

“*Poesía e pintura conversan. El Gato Gris edita un libro con poemas de Claudio Rodríguez Fer e serigrafías de Eugenio Granell*”, por Jesús Fraga, *La Voz de Galicia*, A Coruña, 11-7-2000, 4-5.

“*Moenia, revista literaria que levou a muralla de Lugo ata China. Lugo en Moenia e Moenia no mundo*”, *El Progreso*, Lugo, 27-10-2000, 12-13.

“*Rastros de vida e poesía ofrece unha reproducción manuscrita dos poemas. Rodríguez Fer alude á muralla nun poemario con serigrafías de Granell*”, *El Progreso*, Lugo, 10-11-2000, 14.

“*Entrevistas. Claudio Rodríguez Fer. <Escribir dun tema diferente ao amor non merece a pena>*”, por Carmen Fernández, *Cultura Galega, Consello da Cultura Galega*, Santiago de Compostela, 17-4-2001, <http://www.culturagalega.org/noticia.php?id=2584>

“*Os favoritos de... Claudio Rodríguez Fer, poeta, narrador, ensaísta, catedrático de literatura e autor dalgúnhas das mellores obras de poesía erótica galega*”, por Santi Montes, *Cultura Galega, Consello da Cultura Galega*, Santiago de Compostela, <http://www.culturagalega.org/findesemana/52/osfavoritos/rodriguezfer.htm>

“*Viajeros. Claudio R. Fer. <Tería que haber un avión de cercanías de Lugo a Santiago>*”, *El Progreso, Gente*, Lugo, 28-3-2004, 2.

“*Rodríguez Fer sente especial afecto polo Parque Rosalía de Castro. O escritor lembría esa*

zona como un lugar de xogos, na súa nenez, e de paseos cos amigos”, por Ruth Fernández, *La Voz de Galicia*, “*San Froilán 2004*”, Lugo, 5-10-2004, 23.

“*Claudio Rodríguez Fer, escritor. <Agora existe un empobrecemento xeral da lingua>*”, por Carmen Abuín González, *El Progreso*, A Mariña, Lugo, 11-12-2004, 2.

“*Claudio Rodríguez Fer. Escritor e catedrático de Literatura. <Todo na miña casa ten un significado>*”, por Miriam Quiroga, *El Progreso*, Cántón, Lugo, 9-1-2005, 4.

“*Claudio Rodríguez Fer. Amor sen morte*”, entrevista imaxinaria de Manuel Vidal Villaverde, *Atlántico Diario, La Revista*, Vigo, 16-1-2005, 41.

“*Extractos da entrevista a Claudio Rodríguez Fer*”, por Laura Aira, *Viaje a Utopía. Diario de una guerrera nubia*, Santiago de Compostela, 27-4-2005, http://pervinca.blogspot.com.es/2005_04_01_archive.html

“*A debate / La Cidade da Cultura / Faría un centro da memoria histórica antifascista / Claudio Rodríguez Fer*”, *La Voz de Galicia*, A Coruña, 28-10-2005, http://www.lavozdegalicia.es/buscavoz/ver_resultado.jsp?TEXTO=4198706&lnk=CAPDEVILLE

“*O escritor Claudio Rodríguez Fer dirixiu a pasada semana no Campus de Lugo o curso de verán da USC <As vítimas galegas do 36> / <Non pode haber paz sen coñecemento ecuánime>*”, por Laura L. Aira, *Galicia hoxe*, Santiago de Compostela, 18-7-2007, 28, http://www.galicia-hoxe.com/index_2.php?idMenu=86&idEdicion=581&idNoticia=189319

“*En compañía de un libro. Del gusto a la pasión por la lectura. Claudio Rodríguez Fer. Escritor y profesor de la USC*”, por Susana Rodríguez, *El Progreso, E7P*, Lugo, 20-4-2008, 3.

“*O Borges máis galego*”, *Galicia Aberta, Xunta de Galicia, Presidencia, Secretaría Xeral da Emigración*, Santiago de Compostela, xuño, 2008, http://www.galiciaaberta.com/borges_galego/index.jsp

“*Conversas contemporáneas. Claudio Rodríguez Fer. Escritor. <Galicia é un país políticamente afónico e culturalmente simbólico>*”, por Manuel Vidal Villaverde, *Galicia hoxe*, Santiago

de Compostela, 22-9-2008, 30-31, http://www.galicia-hoxe.com/index_2.php?idMenu=86&idNoticia=345154

"El Nuevo y el Viejo Mundo se disputan el Nobel de las letras. Claudio Rodríguez Fer. <Ningún dos escritores que me gustan gañou>", por Ángel Varela, *La Voz de Galicia*, A Coruña, 8-10-2008, 48.

"Cinepoemas, de Claudio Rodríguez Fer. A cinepoética de Rodríguez Fer. <Este libro, publicado hai 25 anos, foi un volume moi relacionado co seu tempo histórico. Coincidiu co nacemento do cinema en Galiza como expresión autónoma>, por Armando Requeixo, *A Nosa Terra*, Vigo, 13-11-2008. <http://www.anosaterra.org/nova/a-cinepoetica-de-rodriguez-fer.html>

"El regreso del ateísmo. El pensamiento que niega la existencia de Dios ha dado a la cultura universal creadores como Lord Byron, André Breton, Jorge Luis Borges y Turgueniev", por Ramón Loureiro, *La Voz de Galicia*, Culturas, A Coruña, 24-1-2009, 15.

"Chamábanles <rojas>. Claudio Rodríguez Fer homenaxe nun libro as <esquecidas entre os esquecidos, que foron as que máis padeceron>", por Vanesa Oliveira, *Galicia hoxe*, Santiago de Compostela, 7-3-2009, 33.

"Claudio Rodríguez Fer: <As mulleres vermellas son as esquecidas entre os esquecidos>", por Mar Barros, *A Nosa Terra*, 1353, 2-4-2009, 26.

"Entrevista sobre Ámote vermella", por Manolo Romón, Programa "Libro abierto", Santiago de Compostela, TVG, 22-4-2009, <http://crtvg.es/tvgacarta/index.asp>

"Claudio Rodríguez Fer, publica Ámote vermella onde Lugo volve ter gran presenza. 35 libros en 30 anos", por Isabel Gómez Rivas, *Trasluz Lukus*, 3, Lugo, verán, 2009, 94-95. / "Entrevista a Claudio Rodríguez Fer", por Isabel Gómez Rivas, Madrid, xullo, 2009, <http://kaffekantate.blogspot.com/>

"Carmen Blanco e Claudio Rodríguez. Profesores do campus de Lugo e parella dende hai 35 anos: <É esaxerada a preocupación dun polo outro>", por Sabela Corbelles, *El Progreso*, Lugo, 16-9-2009, 72.

"Claudio Rodríguez Fer. Director da Cátedra Valente da Universidade de Santiago. <Valente non concibia a poesía sen a música>. O escritor

recoñece que o poeta non influiu na súa obra, aínda que o estudiou durante décadas", por Lucía Fernández de Arellano, *Xornal de Galicia*, A Coruña, 24-9-2009, 44. <http://www.xornal.com/artigo/2009/09/24/cultura/valente-non-concibia-poesia-musica/2009092400101350528.html>

"Claudio Rodríguez Fer. Profesor da USC e coordinador da revista *Unión libre*. <Estamos en contra do pailanismo que despreza o propio polo alleo>", por Carlos Vázquez, *La Voz de Galicia*, A Coruña, 7-2-2010, 55. http://www.lavozdegalicia.es/ocioycultura/2010/02/07/0003_8278780.htm, orixinalmente "Entrevista: Claudio Rodríguez Fer. <Estamos en contra tanto do pailanismo que desvaloriza o propio polo alleo como do chauvinismo que despreza o alleo polo propio>, <http://carlosvazquezgonzalez.blogspot.com.es/2012/02/estamos-en-contranto-do-pailanismo.html>, en <http://carlosvazquezgonzalez.blogspot.com.es/>

"Claudio Rodríguez Fer por el mismo", Cuestionario Marcel Proust, recollido por Alejandra Folgueira, *Evhé. Revista cultural do Campus de Lugo*, 21, Lugo, verán, 2010, 15-18.

"Diez años sin José Ángel Valente, el poeta del fulgor y las tinieblas", por Ana Mendoza, *Público / La Voz Libre / Qué! / La Información / Terra Noticias / Noticias Yahoo*, 17-7-2010. <http://www.publico.es/agencias/efe/328317/diez/anos/jose/angel/valente/poeta/fulgor/tinieblas>; <http://www.lavozlibre.com/noticias/ampliar/83453/diez-anos-sin-jose-angel-valente-el-poeta-del-fulgor-y-las-tinieblas>; <http://www.que.es/cultura/201007171203-diez-anos-jose-angel-valente.html>; http://noticias.lainformacion.com/arte-cultura-y-estudios/cultura/poesia/diez-anos-sin-jose-angel-valente-el-poeta-del-fulgor-y-las-tinieblas_3P7dzwEJn4YExxvXLD3qS5I/; <http://noticias.terra.es/2010/genteycultura/0717/actualidad/diez-anos-jose-angel-valente-el-poeta-del-fulgor-y-las-tinieblas-00.aspx>; http://es.noticias.yahoo.com/9/20100717/ten-diez-anos-sin-jose-angel-valente-el-bbad18b_2.html

"A radical profundidade. A Cátedra Valente edita un libro homenaxe ao autor ourensán con poemas de Luz Pozo, Gamoneda, Gimferrer, Olga Novo, Rodríguez Fer e Tera Blanco", por Montse Dopico, *Galicia Hoxe*, Santiago de Compostela, 27-10-2010. <http://www.galiciahoxe.com/mare/gh/radical-profundidade/idEdicion-2010-10-27/idNoticia-604628/>

"Claudio Rodríguez Fer. Só preciso amor e liberdade", por Manuel Vidal Villaverde, *Atlántico Diario*, Vigo, 12-12-2010, 52.

"Entrevista sobre José Ángel Valente", por Pemón Bouzas, Programa "Eirado", Santiago de Compostela, TVG, 6-11-2010, <http://www.crtvg.es/tvg/acarta/jose-nel-valente-e-sergio-pazos>

"Entrevista sobre Os paraísos eróticos e Unha tempada no paraíso", por Pemón Bouzas, Programa "Eirado", Santiago de Compostela, TVG, 15-1-2011, <http://www.crtvg.es/reproductor/inicio.asp?canal=tele&hora=02/02/2011&fecha=15/01/2011&archivo=1&programa=EIRADO&idprograma=663&corte=&mp4=0&medio=>

"<Hai xa odio dabondo>. Claudio Rodríguez Fer: <Unha tempada no paraíso supón unha reivindicación da paz, da felicidade e do amor sen límites>, por Vanesa Oliveira, *Galicia Hoxe*, Santiago de Compostela, 2-2-2011, 27, <http://www.galiciahoxe.com/mare/gh/hai-xa-odio-dabondo/idEdicion-2011-02-02/idNoticia-635858/>

"Claudio Rodríguez Fer: <Para afirmar a vida hai que denunciar a morte>", por Manuel Beceiro, *Santiago de Compostela, La Voz de Galicia*, 5-2-2011, http://www.lavozdegalicia.es/santiago/2011/02/05/0003_2011025C2995.htm

"Claudio Rodríguez Fer fálanos d'Os paraísos eróticos", por Mibú (Alfredo Ferreiro), *Meubook*, Santiago de Compostela, 3-3-2011, <http://www.meubook.com/pg/blog/Mib%C3%BA/read/42816/claudio-rodriguez-fer-fálanos-d%27-%22os-paraisos-eroticos%22>

"Un lugar, un libro, un disco. Claudio Rodríguez Fer, escritor e profesor universitario", *Trasluz Lukus*, 10, Lugo, primavera, 2011, 94.

"Claudio Rodríguez Fer recompila a súa narrativa en *Contos e descontos*", *La Voz de Galicia*, A Coruña, 7-8-2011, 29, http://www.lavozdegalicia.es/ocioycultura/2011/08/07/0003_201108G7P29996.htm

"Rodríguez Fer: <Seremos universais se non renunciamos a ser gallegos>. O escritor reúne no volume *Contos e descontos* o conxunto da súa obra narrativa", por Alberto Ramos, *Xornal de Galicia*, A Coruña, 11-8-2011, <http://www.xornal.com/artigo/2011/08/10/cultura/rodriguez-fer-seremos-universais->

[non-renunciamos-ser-galegos/2011081019443800503.html](http://www.toxosoutos.com/noticias.php?id=120&cok=sn&len=2), reproducido en Txosoutos.com, Noia, Editorial Toxosoutos, 2011, <http://www.toxosoutos.com/noticias.php?id=120&cok=sn&len=2>

"Entrevista sobre Amores e clamores e Contos e descontos", por María Solar, Programa "Zigzag", Santiago de Compostela, TVG 2, 31-10-2011, <http://www.crtvg.es/tvg/a-carta/zigzag-diario-3-temporada-31-10-2011> (minuto 13.20)

"En persoas. Claudio Rodríguez Fer. Poeta. <Non só se trata de ofrecer contido erótico, senón de erotizar a lingüaxe>", por Diego de Cora, De Luns a Venres, Santiago de Compostela, 25-1-2012, 13.

"Entrevista sobre Uxío Novoneyra e Muller pra lonxe", por María Solar, Programa "Zigzag", Santiago de Compostela, TVG 2, 30-1-2012, <http://www.crtvg.es/tvg/a-carta/zigzag-diario-30-01-2012> (minuto 10.09)

Claudio Rodríguez Fer. Poeta. Director de la Cátedra José Ángel Valente de la Universidad de Santiago de Compostela. <La casa de Valente en Almería no es exactamente un Museo>, por Federico Utrera, La Voz de Almería, 6-2-2012, 30.

"Claudio Rodríguez Fer: <La auténtica poesía es el último bastión de resistencia al capitalismo y a la deshumanización>", por Héctor Acebo, Madrid, La Huella Digital. Revista Universitaria, 16-3-2012, <http://www.lahuelladigital.com/claudio-rodriguez-fer-la-autentica-poesia-es-el-ultimo-bastion-de-resistencia-al-capitalismo-y-a-la-deshumanizacion/>

"Claudio Rodríguez Fer: <La auténtica poesía es el último bastión de resistencia al capitalismo y a la deshumanización>", por Héctor Acebo, Madrid, Alétheia-MuiP. Revista digital, 17-3-2012, <http://aletheiamuip.com/2012/03/17/conversacion-con-el-poeta-claudio-rodriguez-fer/>

"Claudio Rodríguez Fer: <La auténtica poesía es el último bastión de resistencia al capitalismo y a la deshumanización>", por Héctor Acebo, Madrid, La Llave de los Campos, 16-3-2012, <http://llavedeloscamps.blogspot.com.es/2012/03/claudio-rodriguez-fer-la-autentica.html>

"Claudio Rodríguez Fer: <Todos os meus poemas son de amor, incluso os de clamor contra a barbarie fascista>", por Montse

Dopico, Santiago de Compostela, Dioivo, 31-3-2012, <http://www.dioivo.eu/creacion/436-todos-os-meus-poemas-son-de-amor>

"Parlamento das Letras: Claudio Rodríguez Fer", por Armando Requeixo, Santiago de Compostela, Criticalia, 4-4-2012, <http://armandorequeixo.blogspot.org/2012/04/04/parlamento-das-letras-claudio-rodriguez-fer/>

"Parlamento de las Letras: Claudio Rodríguez Fer", por Armando Requeixo, Rabat, Instituto de Estudios Hispano-Lusos, 18-4-2012, http://iehl.um5a.ac.ma/index.php?option=com_content&view=article&id=155%3Aparlamento-de-las-letras-claudio-rodriguez-fer&catid=49%3Ahispanique&Itemid=155&lang=es

"Día del Libro. Ese irrefrenable impulso de leer", por Susana Rodríguez, Lugo, El Progreso, Revista, 21-4-2012, 2, <http://elprogreso.galiciae.com/nova/165759.html>

"Claudio Rodríguez Fer, doutor Honoris Causa pola Universidade da Alta Bretaña: <A interculturalidade forma parte esencial do meu pensamento e da miña obra>", por Cristina Fiaño, Xornal da USC, Santiago de Compostela, 15-5-2012, http://www.usc.es/xornal/entrevistas/entrevista_0107.html, reproducido en Evohé. Revista cultural do Campus de Lugo, 23, Lugo, 2012, 2-6.

"Rodríguez Fer: <Galicia debe corresponder ao esforzo que fai Bretaña apoioa a nosa lingua>", por Teresa Barberena, Tempos Dixital, Santiago de Compostela, 6-6-2012, <http://tempodixital.com/td/cultura/06/rodriguez-fer/>

Entrevista a Claudio Rodríguez Fer sobre o Doutoramento Honoris Causa na Universidade da Alta Bretaña, por María Xosé Rodríguez e María Solar, Radio Galega, Somos Quen, Santiago de Compostela, 8-7-2012, <http://www.crtvg.es/rg/a-carta/somos-quen-somos-quen-dodia-08-07-2012-368654>

"Carmen Blanco e Claudio Rodríguez Fer conversan sobre Eugenio Granell. <Concordamos coa súa revolución surrealista de liberdade, amor e poesía>", Tempos Novos, Santiago de Compostela, agosto, 2012, 66-69.

"Entrevista sobre Tigres de ternura / Tender tigers", por Pemón Bouzas, Programa "Eirado", Santiago de Compostela, TVG, 10-11-2012, <http://www.crtvg.es/canles-tematicas/corte-a-corte/claudio-rodriguez-fer-presenta-a-reedicion-bilinguee-do-poemario-tigres-de-ternura-publicado-por-primeira-vez-en-1981>

[ternura-publicado-por-primeira-vez-en-1981](http://www.crtvg.es/canles-tematicas/corte-a-corte/claudio-rodriguez-fer-presenta-a-reedicion-bilinguee-do-poemario-tigres-de-ternura-publicado-por-primeira-vez-en-1981)

"La primera biografía de Valente descubre varios poemas inéditos. El retrato vital se centra en la infancia y juventud del escritor ourensano", por Laura López, La Voz de Galicia, A Coruña, 11-12-2012, http://www.lavozdegalicia.es/noticia/ocioycultura/2012/12/11/primera-biografia-valente-descubre-varios-poemas-ineditos/0003_201212G11P35991.htm

"Rodríguez Fer muestra al José Ángel Valente más cercano. Claudio Rodríguez Fer revela que José Ángel Valente llegó a reírse de su propia muerte", por Xosé Manuel del Caño, Faro de Vigo, Ourense, 11-12-2012,

<http://www.farodevigo.es/sociedad-cultura/2012/12/11/rodriguez-fer-muestra-jose-angel-valente-cercano/724799.html>

<http://www.farodevigo.es/portada-ourense/2012/12/11/claudio-rodriguez-fer-revela-jose-angel-valente-llego-reirse-propia-muerte/724898.html>

"O poeta Claudio Rodríguez Fer e Manuel Fernández falan da biografía de José Ángel Valente que publica a USC", por Pemón Bouzas, Programa "Eirado", Santiago de Compostela, TVG, 16-12-2012, <http://www.crtvg.es/canles-tematicas/corte-a-corte/o-poeta-claudio-rodriguez-fer-e-manuel-fernandez-falan-da-biografia-de-jose-ngel-valente-que-publica-a-usc>

"Claudio Rodríguez Fer", Galego, portugués, galego-portugués? Falan 56 figuras da cultura galega, edición de Arturo de Nieves e Carlos Taibo, A Coruña, Através Editora, 2013, 120-122.

"Borges para Rodríguez Fer: sin fronteras", por Héctor Acebo, La Huella Digital. Revista Universitaria, Madrid, 20-9-2013, <http://www.lahuelladigital.com/borges-para-rodriguez-fer-sin-fronteras/>; La Llave de los Campos, Madrid, 1-10-2013, <http://www.llavedeloscamps.blogspot.com.es/2013/10/borges-para-rodriguez-fer-sin-fronteras.html>

"Moi persoal. O poeta Claudio Rodríguez Fer divide o seu tempo entre a escritura e a docencia na Universidade. <No meu cuarto non teño mesiña de noite nin uso a cama para lectura>", por Sergio Rodríguez, El Progreso, Xente de aquí, Lugo, 1-12-2013, 16. <http://elprogreso.galiciae.com/nova/293738-cuarto-teno-mesina-noite-uso-cama-lectura>

"Cuestionario Proust: Claudio Rodríguez Fer", por Ramón Nicolás, *Caderno da Crítica*, Vigo, 2-12-2013, <http://cadernodacritica.blogaliza.org/cuestionario-proust-claudio-rodriguez-fer/>

"Claudio Rodríguez Fer responde ao Cuestionario Díaz Castro", Real Academia Galega, A Coruña, 3-2-2014, <http://goo.gl/S4EA6D>

"Entrevista a Claudio Rodríguez Fer. Crítico, director de la Cátedra Valente. <Claudio Rodríguez Fer: 'Valente fue el único escritor sometido a un consejo de guerra por un texto literario'>, por Xosé Manuel del Caño, Faro de Vigo, 29-10-2014, <http://www.farodevigo.es/portada-ourense/2014/10/29/claudio-rodriguez-fer-valente-unico/1120990.html>

"A Cátedra José Ángel Valente da Universidade de Santiago publica Valente vital (Ginebra, Saboya, París)", por Ana Romaní, Diario Cultural, Radio Galega, Santiago de Compostela, 26-01-2015, <http://www.crtvg.es/r/g/destacados/diario-cultural-diario-cultural-dodia-26-01-2015-988554>

"Falando de Fole con Claudio Rodríguez Fer", por Santiago Argüeso Galván, *El club de los poetas insomnes*, Lugo, Instituto de Ensinanza Secundaria Ánxel Fole, 21-10-2015, <http://clubpoetasinsomnes.blogspot.com.es/search/label/Claudio%20Rodr%C3%ADguez%20Fer>

"Claudio Rodríguez Fer, autor de Borges y todo", por Héctor Acebo, Evohé. Revista cultural do Campus de Lugo, 26, Lugo, 2015, 15-25.

"Claudio Rodríguez Fer. Poeta, narrador, ensaísta, profesor de Filología na USC e director da Cátedra José Ángel Valente. <O amor non se crea nin se destrúe, só se transforma>", por Luis Pousa, *El Correo Gallego*, Santiago de Compostela, 12-3-2016. <http://www.elcorreogallego.es/galicia/ecg/claudio-rodriguez-fer-amor-nin-crea-nin-destrue-transforma/idEdicion-2016-03-13/idNoticia-985410/>

"Claudio Rodríguez Fer confiesa que quiso seguir la estela de Ford. / Claudio Rodríguez Fer. Poeta. <Nin a miña vida nin a miña obra se guían por ilusións de celuloide>", por Héctor Acebo, *El Progreso*, Lugo, 5-8-2016, 33 e 44.

"No libro Cinepoemas, Claudio Rodríguez Fer fai fusión definitiva dunha selección 'espontánea' de películas históricas unidas ós

seus propios versos". <É un poemario da miña vida cinéfila>, por Fernando Franjo, *El Correo Gallego*, Santiago de Compostela, 11-10-2016, 37. <http://www.elcorreogallego.es/tendencias/ecg/un-poemario-da-miña-vida-cinefila/idEdicion-2016-10-11/idNoticia-1021557/>

"Claudio Rodríguez Fer. Poeta, director da Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética da USC. <A utopía é unha realidade xa existente no amor e a poesía>, por Luís Pousa, *El Correo Gallego*, Santiago de Compostela, 27-2-2017, 14. <http://www.elcorreogallego.es/galicia/ecg/utopia-unha-realidade-xa-existente-no-amor-poesia/idEdicion-2017-02-27/idNoticia-1043265/>

"Por su obra y por su vida, Valente siempre tuvo una dimensión universal. Claudio Rodríguez Fer, director de la cátedra Valente de poesía y estética de la Universidad de Santiago. Estudioso y gran conocedor del fallecido poeta ourensano, y quien se encargó de la edición literaria de su obra", por José Luis Díaz, *La Región*, Ourense, 22-6-2017, 12. <http://www.laregion.es/articulo/foro-region/claudio-rodriguez-fer-obra-vida-valente-siempre-tuvo-dimension-universal/20170622084117718574.html>

"Santiago Marcos, el poeta topo: veintidós años enterrado en vida por el franquismo. El maestro vallisoletano decidió esconderse cuando estalló la guerra civil porque temía ser paseado por socialista. Encerrado en la bodega de su casa, situada en una finca de Roales de Campos, escribió diez mil versos antifranquistas", por Henrique Mariño, *Público*, Madrid, 27-4-2018. <https://www.publico.es/politica/santiago-marcos-poeta-topo.html>

"Entrevista a Claudio Rodríguez Fer. <<Valente decidió donar su biblioteca y sus pertenencias personales a la Cátedra Valente de Santiago porque estudió en la USC, porque se sentía gallego y porque, según me dijo, quería que yo me ocupase de su legado>>", por Ana Clementina Fernández Fariñas y Alejandra López Sánchez, *El club de los poetas insomnes*, Lugo, Instituto de Ensinanza Secundaria Ánxel Fole, 13-5-2018, <http://clubpoetasinsomnes.blogspot.com/>; reproducido en *A Nosa Axenda 2018-2019*, Lugo, Deputación de Lugo – Instituto de Ensinanza Secundaria Ánxel Fole, s. p.

"Claudio Rodríguez Fer: «A relación de Valente coas artes vén da mocidade, entre os amigos tiña artistas». O director da Cátedra

José Ángel Valente de Poesía e Estética da USC fala do escritor", por Patricia Calveiro, *La Voz de Galicia*, Santiago de Compostela, 19-11-2019, https://www.lavozdegalicia.es/noticia/santiago/2019/11/19/director-da-catedra-jose-angel-valente-poesia-estetica-da-uscspan-langgl-relacion-valente-coas-artes-ven-da-mocidade-os-amigos-tina-artistas-span-/0003_201911S19C2992.htm

"Claudio Rodríguez Fer, director da Cátedra Valente da USC. <<O importante patrimonio cultural da Cátedra Valente e da USC debe ponérse á disposición da sociedade>>", por Marcela Bao, *Xornal da USC*, Santiago de Compostela, 2-12-2019, http://xornal.usc.gal/xornal/entrevistas/entrevista_0121.html

"Los bocetos de sus homenajes a los inmolados, Isaac Díaz Pardo, el intelectual que diseñó y recuperó la memoria histórica en Galicia. El fundador del Grupo Sargadelos bocetó el monumento a los fusilados en el Campo da Rata (A Coruña) y un memorial en Lugo. La correspondencia con los escritores Carmen Blanco y Claudio Rodríguez Fer saca a la luz los dibujos y maquetas del responsable de Ediciones do Castro, cuyos libros relataron la represión y el exilio, sin olvidarse de la memoria de las mujeres.", por Henrique Mariño, *Público*, Madrid, 10-8-2020, <https://www.publico.es/politica/isaac-diaz-pardo-memoria-historica-galicia-sargadelos.html>

"Ourense e Almería no itinerario poético de José Ángel Valente. Entrevista a Claudio Rodríguez Fer", por José Manuel Mouriño, con tradución ao castelán, Auga Pedra Luz. Ourense e Almería no itinerario poético de José Ángel Valente, Ourense, Deputación de Ourense, 2020, 9-13 e 56-58.

"Entrevista a Claudio Rodríguez Fer, gran amigo y estudioso de Valente, sobre su papel como director da Cátedra José Ángel Valente de Poesía y Estética", por Mariana Vergara García, Evohé. Revista cultural do Campus de Lugo, 32, Lugo, 2021, 9-11.

UNIÓN LIBRE